

CUESC

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

4 серпня – 14 вересня 2025 року

¹²⁵⁶
1996
LIHA-PRES

¹²³³
| Львів – Торунь
Liha-Pres
2025

УДК [[174+179.9]:378]:004.8(062.552)

А 38

Організаційний комітет:

Ягодзінський Сергій Миколайович – доктор філософських наук, професор, проректор із навчально-методичної роботи, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»;

Козинець Анатолій Олександрович – завідувач навчальної частини, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»;

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, професор, директор, Центр українсько-європейського наукового співробітництва.

Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту :
А 38 матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 серпня – 14 вересня 2025 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 152 с.

ISBN 978-966-397-541-2

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту» (4 серпня – 14 вересня 2025 року).

УДК [[174+179.9]:378]:004.8(062.552)

© Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет», 2025

© Центр українсько-європейського
наукового співробітництва, 2025

ISBN 978-966-397-541-2

ЗМІСТ

Штучний інтелект у сфері консервації та реставрації творів мистецтва та проблема академічної доброчесності	
Бадянов Ю. М.	7
Перспективи використання штучного інтелекту в роботі та наукових дослідженнях суддів адміністративних судів	
Барікова А. А.	9
Використання ІІІ-технологій для вдосконалення системи освіти та для успішного працевлаштування студентів	
Бондар Г. Л.	13
Застосування штучного інтелекту в дизайні предметно-просторового середовища	
Брижаченко Н. С.	17
Використання штучного інтелекту в медичній освіті: сучасний стан проблеми	
Вакуленко Л. І.	21
Використання штучного інтелекту у сфері охорони здоров'я	
Васюк Н. О.	25
Вплив технологій штучного інтелекту на права людини і громадянина	
Волох О. К.	27
Застосування штучного інтелекту при підготовці HR-менеджерів в умовах діджиталізації економіки	
Драган О. І.	31
Використання штучного інтелекту у науковому пошуку: допомога чи шкода для користувача?	
Дубель Н. І., Феденько С. М.	36
Визначення та аналіз адекватності машинних перекладів	
Єфіменко Т. М.	39
Застосування штучного інтелекту у підготовці фахівців туристичної та готельно-ресторанної сфери	
Жупник В. В.	43
Дослідження готовності до застосування штучного інтелекту в медичній освіті	
Золотов Д. В.	47
Культура академічної доброчесності в умовах використання ІІІ: на прикладі Польщі	
Зубарева А. Є.	51

Штучний інтелект у викладанні іноземних мов	
Ісаєва І. Ф.	55
Ревізькі казки як джерело з історії спільноти ніжинських греків XVIII–XIX ст.	
Ісаєнко А. А.	57
Переваги та недоліки застосування штучного інтелекту у навчальному процесі військового ЗВО	
Карашук Н. М.	61
Роль навчальних закладів у запобіганні академічної доброчесності в онлайн-навчанні	
Кобець О. В.	63
Дотримання принципів академічної доброчесності при всебічній інтеграції штучного інтелекту в освітній процес	
Ковальов М. М.	67
Підвищення ризиків порушення академічної доброчесності в епоху штучного інтелекту	
Коровіна Н. В.	71
Багатовимірний досвід українських біженців: інтерсекційна перспектива	
Кочубейник О. М.	74
До питання вдосконалення правового регулювання відносин академічної доброчесності	
Кульбашна О. А.	78
Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту в освітньому процесі	
Лепех С. М.	82
Штучний інтелект у практичній психології	
Манжара С. О.	84
Синергія STEM-освіти та академічної доброчесності – стратегічний чинник національної безпеки та суверенності в умовах гібридної агресії	
Меженська О. В.	86
Стратегії протидії академічної доброчесності в розвитку навичок творчого іншомовного писемного мовлення студентів	
Мельниченко Г. В.	90
Пріоритет якості як визначальний чинник євроінтеграції освіти	
Мірошніченко В. І.	92
Ключові виклики академічної доброчесності для філологічних досліджень у добу штучного інтелекту	
Негер О. Б.	96

Технічні помилки як фактор ризику для академічної доброчесності Никитченко Н. В.	99
Конструктивно-географічний моніторинг автомобільних доріг: вплив твердих пилових частинок на якість довкілля Огілюк С. П.	103
Genius loci як педагогічний інструмент у формуванні духовної ідентичності майбутніх архітекторів Олійник Г. І.	105
Еколого-правова освіта військових в умовах воєнного стану: пропозиції та перспективи Позняк Е. В.	109
Формування навичок доброчесного академічного письма в курсі української мови (за професійним спрямуванням): комплексний підхід та практичні рекомендації Половинко О. С.	112
Правове регулювання застосування штучного інтелекту у забезпеченні академічної доброчесності Процаєв В. В.	116
Політичні та дипломатичні засади взаємин між Угорщиною і Святим Престолом у міжвоєнний період Ронай Л. М.	120
Щодо актуальних питань, використання штучного інтелекту у закладах вищої освіти Татаренко С. В.	122
Фандрейзинг як інструмент забезпечення сталого розвитку Тертична Л. І.	125
Стан та проблеми боротьби з плагіатом Фурса В. А., Коробцова Д. В.	127
Наукова концепція розвитку законодавства України у сфері національної безпеки і оборони: актуальність та мета розроблення Циганов О. Г.	130
Перспективи використання штучного інтелекту в хімії Часова Е. В.	132
Цифрова етика як основа академічної доброчесності в умовах трансформації освіти Шкварилук М. В.	134
Передумови застосування штучного інтелекту при порушенні академічної доброчесності здобувачами освіти Шовкопляс Т. В.	137

Сучасні правові аспекти використання технологій штучного інтелекту	
Шомпол О. А.	139
Стратегія забезпечення академічної доброчесності в цифровому середовищі	
Щербина К. К., Немченко Т. А.	143
Штучний інтелект як виклик і ресурс для академічної доброчесності: ризики, можливості, відповідальність	
Юрса Л. В.	145

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ КОНСЕРВАЦІЇ ТА РЕСТАВРАЦІЇ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА ТА ПРОБЛЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Бадянов Ю. М.

*викладач кафедри техніки та реставрації творів мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
м. Київ, Україна*

Використання можливостей штучного інтелекту (далі – ШІ) та інструментів на його основі стає поширеним в роботі консерваторів та реставраторів. Так, у дисертації А.Р. Миколайчук, випускниці кафедри техніки та реставрації творів мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (далі – НАОМА), захищеній 2024 році [1], перелічені приклади застосування інформаційно-комунікаційних технологій та ШІ у сферах збереження й охорони творів мистецтва, а також їх поглибленого дослідження та реставрації. Інструменти ШІ уможливають постійний моніторинг та регулювання мікроклімату в музеях [2], дослідження сітки кракелюру на картинах та його класифікацію, вивчення індивідуальних рис творів мистецтва задля уточнення авторства (експертиза та атрибуція), допомагають у проектуванні ескізів відтворення втрат на картинах з реконструкцією втраченого зображення або створення копій-реконструкцій на основі наявних збережених частин пам'ятки.

Крім того, А.Р. Миколайчук розглядає програму ШІ, розроблену нею разом з науково-педагогічними працівниками кафедри техніки та реставрації творів мистецтва НАОМА у співпраці з фахівцями з ІТ-технологій Національного університету ім. Т.Г. Шевченка [3]. Ці фахівці розробили пробну версію програми, що дозволяє точніше підрахувати відсоток втрат фарбового шару на картині. Зазвичай реставратор робить це «на око», що не дозволяє скласти достатньо точний звіт про стан збереженості. Аналогічні програми використовують в міжнародному контексті, але в Україні подібних прецедентів не зустрічається.

Загалом, в практиці консерватора-реставратора ШІ може стати ключовим інструментом для розв'язування практично-предметних задач. Наприклад, у складанні ведення документації реставратора – реставраційних паспортів. З одного боку, ШІ допомагає оптимізувати та прискорити робочі рутинні процеси з заповнення паспортів. Паспорт реставрації, багатосторінковий бланк, затверджений Міністерством культури, має стандартну форму таблиць для внесення даних згідно

послідовності процесу (види основ, проклейка, ґрунт, фарбовий та покривний шари, поверхневі забруднення, сліди втручання тощо). А також науковий опис перебігу реставраційних робіт, емпіричного, технічного та атрибутивного досліджень. З іншого боку, паспорт має заповнюватися сталою спеціальною термінологією та клішованими фразами, ці фрази та термінологія зазвичай є основою й наукових статей авторів-реставраторів. Останнє робить не ефективною перевірку на плагіат досліджень консерватора-реставратора, адже програми виявляють клішованості формулювання як плагіат. І хоча на сьогодні паспорти реставрації в основному перебувають в архівах реставраційних установ, але деякі все ж теоретично можуть бути опубліковані й стати джерелом для перевірки на академічну доброчесність.

Власне, проблема академічної доброчесності для наукових публікацій реставраторів має вирішуватися стратегічно. Для сфери консервації та реставрації творів мистецтва інструменти ІІІ уможливають створення актуалізованого майданчика для збору, збереження, оновлення та аналізу баз даних, термінології, публікації паспортів реставрації, бібліотек фахової літератури (української та перекладеної), практичних напрацювань та наукових досліджень різних шкіл консервації та реставрації творів мистецтва. Іншим важливим кроком має стати залучення фахівців, здатних маркувати та категоризувати наявні дані у практичні рішення для моделей ІІІ, що уможливить точність, валідність та продуктивність його алгоритмів.

Література:

1. Миколайчук А. Р. Дисертація на тему «Превентивна консервація та реставрація творів станкового живопису: використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 Культура і мистецтво. Режим доступу: <https://naoma.edu.ua/razovi-speczializovani-vcheni-rady-2024/>.

3. Миколайчук В., Миколайчук А., Марченко І. Інтегративний підхід до музейного збереження: Інтернет речей та роботизовані системи як інструменти превентивної консервації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Т. 2, № 79. С. 34–40. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-5>

3. Mykolaichuk A., et al. Image Segmentation in Loss Detection for Conservation and Restoration of Old Paintings. 2020 IEEE 2nd International Conference on Advanced Trends in Information Theory (ATIT), 390–394. URL: <https://doi.org/10.1109/atit50783.2020.9349254>

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РОБОТІ ТА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СУДДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Барікова А. А.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що новітня технологічна революція не можлива без докорінних змін умов життєдіяльності держави та суспільства. Наукові дослідження, зокрема які проводять судді адміністративних судів, починають базуватися на аналізі великих даних із застосуванням штучного інтелекту, а також для оптимізації технічної роботи щодо оформлення результатів наукової розвідки. Наразі як учасники справи, так і судді також починають використовувати технологію штучного інтелекту під час розгляду адміністративних справ. Водночас ані Кодекс адміністративного судочинства України, ані Закон України «Про судоустрій і статус суддів» не містять норм щодо особливостей використання штучного інтелекту в адміністративному судочинстві.

Потрібно зважати на той факт, що в окремих країнах світу заборонено використовувати штучний інтелект під час розгляду та вирішення судових справ. Наприклад, у грудні 2023 року Федеральний суд Канади застосував таку заборону для ухвалення вироків і наказів, доки не відбудуться публічні консультації з цього питання [1]. У Франції під тиском суддівського корпусу як порушення особистих прав судді було криміналізовано відповідальність за аналіз судової практики, який дає змогу спрогнозувати, яке рішення у справі може бути ухвалено [2].

У частинах першій та другій статті 126 Конституції України зацентовано на важливості забезпечувати незалежність суддів шляхом заборони впливу на суддю в будь-який спосіб [3]. Пункти 1.1 і 1.2 Бангалорських принципів поведінки суддів, які стосуються незалежності суду, також указують на важливість виконувати судову функцію (як щодо суспільства в цілому, так і щодо конкретних сторін судової справи, у якій потрібно ухвалити рішення) незалежно від стороннього впливу, спонукання, тиску, загроз чи втручання, прямого чи опосередкованого, що здійснюється з будь-якої сторони та з будь-якою метою [4].

Натомість у Висновку Консультативної ради європейських суддів від 01.12.2023 № 26 (2023) «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві» зазначено про можливість застосовувати штучний інтелект для допомоги «людському» правосуддю з метою вирішення адміністративних завдань, як-от: електронне подання документів та процедури, системи відстеження та управління справами, аудіо- та відеоконференції, програми перетворення мовлення в текст (диктування), мовний переклад, засоби обробки даних, автоматичне знеособлення судових рішень і наказів [5]. Йдеться про допоміжне використання штучного інтелекту для спрощення й оптимізації рутинної роботи, яка не потребує безпосереднього застосування творчої мисленнєвої діяльності людини.

У контексті викладеного важливо зацентувати на провідній ролі Верховних Судів у всьому світі щодо розроблення програмних продуктів на основі штучного інтелекту. Іноземний досвід указує, що попри відсутність єдиної моделі впровадження та використання штучного інтелекту в правосудді, цифровізація судової системи стимулює пошук ефективних і етично обґрунтованих рішень, адаптованих до потреб кожної конкретної держави [6, с. 379].

Можна виокремити прогностичний напрям застосування штучного інтелекту. Наприклад, група американських учених розробила програму, здатну передбачити результати судового розгляду справ у Верховному Суді США (із 70 % точності результату), використовуючи інформацію у справі, а також про політичні уподобання та проведення голосування окремих суддів [7, с. 34].

Інший напрям використання штучного інтелекту в правосудді – лінгвістичний. Зокрема, Верховний суд Бразилії попередньо вивчає справи, які надходять до суду за допомогою інструментів штучного інтелекту VICTOR для аналізу документів і засобів обробки природної мови [8]. У 2023 році за ініціатииви Верховного Суду Індії було розроблено програмне забезпечення на основі штучного інтелекту Vidhik Anuvaad з метою перекладу судових матеріалів з англійської на регіональні мови, із застереженням, що канцелярія суду не несе відповідальності за неточність перекладу [9].

Прогресивним напрямом застосування штучного інтелекту в правосудді є й аналітичний. Так, у 2024 році в Україні Верховний Суд запустив IT-ресурс «Supreme LAB», який з використанням штучного інтелекту надає зручний доступ до інформації про справи, розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою або перебувають у них на розгляді, а також зразкові справи [10].

Потрібно зауважити, що українські національні суди під час вирішення адміністративних справ мають власну позицію щодо меж

застосування штучного інтелекту. Як приклад можна навести справу № 440/4083/22, у якій суди першої та апеляційної інстанцій для виявлення ознак коливання цін у публічних закупівлях зацентрували, що встановити ознаки відхилення має не штучний інтелект згідно з прописаним алгоритмом, а людський, в особі відповідного суду, шляхом зіставлення лише двох цифр – базової та нової, звідки можна виявити наявність або відсутності різниці числових показників, тобто факту коливання ціни. Верховний Суд уточнив цей підхід стосовно потреби дослідити й додаткові угоди на відповідність вимогам пункту 2 частини четвертої статті 36 Закону України «Про публічні закупівлі» у попередній редакції та пункту 2 частини п'ятої статті 41 цього Закону в чинній редакції [11].

Аналітичний напрям застосування штучного інтелекту суддями адміністративних судів простежується й у наукових дослідженнях. Нагальною проблемою є те, що штучний інтелект має істотний недолік у вигляді «галюцинування», тобто вигадування відсутньої насправді інформації. Так, федеральний суддя в США наклав штраф у розмірі \$ 31 тис. на дві юридичні фірми – K&L Gates та Ellis George LLP – за подання до суду документа з вигаданими юридичними покликаннями та цитатами, створеними за допомогою інструментів штучного інтелекту [12]. Отож до всієї наданої штучним інтелектом інформації потрібно ставитися критично, аналізуючи та перевіряючи її.

Отже, зважаючи на потребу дотримуватися принципу незалежності, штучний інтелект у роботі та наукових дослідженнях суддів адміністративних судів не можна застосовувати як заміник аргументів для формулювання результатів наукової розвідки, а також вирішення справ замість судді – розроблення висновків судів першої та апеляційної інстанцій за результатами розгляду справ, формування нових правових позицій Верховним Судом. Водночас цей інструмент можна використовувати лише як допоміжний, зокрема, для опрацювання великих масивів інформації (з дотриманням стандартів захисту персональних даних) та пошуку висновків серед наявних правових позицій в судовій практиці, з подальшою перевіркою релевантності наданої інформації.

Література:

1. Петрів О. Роль штучного інтелекту в модернізації судової системи: інструменти для суддів. *Центр демократії та верховенства права*. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/shtuchnyi-intelekt-sud/> (дата звернення: 05.09.2025).

2. Schindler E. Judicial systems are turning to AI to help manage vast quantities of data and expedite case resolution. *IBM*. 2025. URL: <https://www.ibm.com/blog/judicial-systems-are-turning-to-ai-to-help->

manage-its-vast-quantities-of-data-and-expedite-case-resolution/ (дата звернення: 05.09.2025).

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.09.2025).

4. Бангалорські принципи поведінки суддів: Міжнародний документ від 19.05.2006. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67 (дата звернення: 05.09.2025).

5. Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві: Висновок Консультативної ради європейських суддів від 01.12.2023 № 26 (2023). *Вища рада правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiyny_u_pereklad.pdf (дата звернення: 05.09.2025).

6. Бессонов О. В. Зарубіжний досвід використання штучного інтелекту в правосудді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 88. Ч. 3. С. 375–380. (Серія: *Право*).

7. Репіна Ю. С. Світові стандарти та практики використання штучного інтелекту у судочинстві. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Вип. 41. С. 29–37.

8. Shi C., Sourdin T., Li B. The Smart Court – A New Pathway to Justice in China? *International Journal for Court Administration*. 2021. Vol. 12, Iss. 1. P. 1–19. URL: <https://doi.org/10.36745/ijca.367> (дата звернення: 05.09.2025).

9. Federal Court of Canada (Cour fédérale). *Interim Principles and Guidelines on the Court's Use of Artificial Intelligence*. 2023. URL: <https://www.fct-cf.gc.ca/en/pages/law-and-practice/artificial-intelligence> (дата звернення: 05.09.2025).

10. Верховний Суд запускає новий IT-ресурс – Supreme LAB. *Судова влада України*. 2024. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1721324> (дата звернення: 05.09.2025).

11. Постанова Верховного Суду від 30.12.2024 у справі № 440/4083/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124168158> (дата звернення: 05.09.2025).

12. Адвокатів, які бездумно застосували ШІ, оштрафували у США. *Національна асоціація адвокатів України*. 2025. URL: <https://unba.org.ua/news/10277-advokativ-yaki-bezдумno-zastosovali-shi-oshttrafuvali-u-ssha.html> (дата звернення: 05.09.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ШІ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ДЛЯ УСПІШНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ СТУДЕНТІВ

Бондар Г. Л.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу
та менеджменту
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

Дані та цифрові технології є одними з найпотужніших рушіїв інновацій в освіті і пропонують широкий спектр можливостей для управління системою освіти, а також для викладання та навчання. Оскільки темпи технологічних змін прискорюються, відповідно існує нагальна потреба у підтримці освітніх систем управління новими можливостями і ризиками. Якщо управляти цими змінами правильно, технології, зокрема штучний інтелект (ШІ), пропонують унікальну можливість допомогти освітній системі забезпечити підхід до викладання і навчання, який фокусується на наданні студентам можливостей, формуванні навичок і цінностей, необхідних для майбутнього, для їхнього професійного становлення.

Багато систем освіти намагаються вирішити проблему зростаючого розриву у цифрових навичках, що має вирішальне значення для працевлаштування студентів та етичного використання технологій. За допомогою інструментів штучного інтелекту студенти можуть покращити цифрову грамотність, критичне мислення, вирішувати проблеми, розвивати творчі навички. Інтеграція ШІ в освіту за допомогою традиційних або інноваційних методів сприятиме професійному розвитку студентів. Використовуючи ШІ, можна адаптувати навчання до особистості, підвищуючи академічну успішність, безперешкодно задовольняючи різноманітні підходи у навчанні.

Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму на сучасному ринку праці в найближчі п'ять років роботодавці шукатимуть фахівців, які мають:

1. Аналітичне мислення.
2. Креативне мислення.
3. Навички використання ШІ та великих даних.
4. Лідерські якості та соціальний вплив.
5. Стійкість, гнучкість.
6. Допитливість і бажання навчатись впродовж життя.

7. Технологічну грамотність.
8. Навички роботи з дизайном та користувацький досвід.
9. Мотивацію та самосвідомість.
10. Емпатію та здатність до активного слухання [1].

Згідно зі звітом LinkedIn «Штучний інтелект і світова економіка: відкриття можливостей та зміна роботи», сучасний ринок праці відображає потребу у навичках штучного інтелекту. До 2030 року 70% навичок, які найчастіше використовуються на роботі, зміняться – причому ШІ буде основним каталізатором змін. Відсоток вакансій на LinkedIn (найбільша у світі онлайн мережа професійних контактів) вказує на обов'язкову наявність навичок використання ШІ, цей показник за 2024 рік зріс більше, ніж у шість разів [2].

Розвиток цифрових навичок є необхідним для орієнтації в сучасному технологічному середовищі. Цифрова грамотність виходить за межі простої здатності використовувати цифрові інструменти та платформи, вона також включає критичне мислення, розв'язання проблем, креативність та усвідомлення етичних наслідків використання ШІ. Інтеграція ШІ в навчальні програми не означає, що кожен студент повинен стати експертом зі штучного інтелекту, увага має бути зосереджена на формуванні усвідомлення, стимулюванні допитливості та розвитку базового розуміння – наприклад, шляхом навчання студентів, як оцінювати надійність джерел і розрізняти правдивість інформації, поданої на вебсайтах.

У Великобританії Офіс з питань ШІ наразі проводить дослідження для підтримки початкових та середніх шкіл, щоб навчити учнів критичним навичкам, таким як обмеження, надійність та потенційна упередженість генеративного ШІ; як інформація в Інтернеті організована та ранжована; а також дати знання про те, як працюють комп'ютери, як вони підключені один до одного, обробляють дані. Австралія, Японія та Нова Зеландія також наводять рекомендації щодо навчання з використанням ШІ. Сприяння цифровій та ШІ-грамотності серед учнів формує у них цінні навички для орієнтації у великому різноманітті аспектів ринку праці, що дедалі більше підлягає впливу штучного інтелекту, надаючи їм конкурентну перевагу та більшу універсальність у кар'єрному зростанні [3].

Міністерство освіти Південної Кореї реалізовує у 2025 році впровадження цифрових підручників на основі штучного інтелекту в початкових і середніх школах. Це спроба вирішити проблему освітньої нерівності, залежності від приватної освіти та висококонкурентної освітньої культури країни. ШІ буде використовуватись для створення персоналізованих можливостей навчання, щоб учні могли навчатись у власному темпі. Програма розпочнеться з математики,

англійської мови та інформатики, а згодом охопить весь перелік предметів. Програма поступово розширюватиметься, щоб включити додаткові класи та предмети, і зрештою охопить всі предмети до 2028 року, за винятком предметів, які базуються на таких активностях, як музика, живопис, фізична культура та етика. План також акцентує увагу на співпраці між людьми-вчителями та асистентами ШІ, зосереджуючи увагу на всебічному сприянні вчителям, які здійснюють (людський) супровід, надають допомогу учням при використанні технологій ШІ [3].

У дослідженні, проведеному Microsoft Research та Cambridge University Press & Assessment, студенти вказали, що надають перевагу ШІ-асистенту для читання замість традиційного запису нотаток (лекцій), зазначаючи про здатність ШІ відповідати на питання, спрощувати складний матеріал і надавати миттєвий зворотний зв'язок. Більшість студентів задавали складні питання своїм ШІ-чат-ботам, щоб отримати більш глибоке розуміння матеріалу. Проте, використання лише ШІ без супроводу викладачів призвело до гірших результатів, ніж його використання спільно з традиційними методами навчання [4].

Міністерство освіти Об'єднаних Арабських Еміратів, у співпраці з Microsoft, ASI, розробило тьютор на базі штучного інтелекту, щоб покращити освітнє середовище в ОАЕ та сприяти справедливості в умовах, коли приватне репетиторство набирає популярності. Проект має на меті суттєво поліпшити академічну успішність студентів, що призведе до вищих балів на тестах, кращого розуміння предметів і розвитку критичного мислення через персоналізоване навчання на основі ШІ. Проект використовує адаптивні алгоритми навчання, безперервну оцінку, цілодобову доступність та дані на основі аналітики для досягнення цілей. Він намагається створити більш захопливий і інтерактивний досвід навчання, сприяючи самостійності навчання та усуненню бар'єрів, пов'язаних з часом та місцем. ШІ-репетитор підлаштовує уроки під індивідуальні потреби та стилі навчання кожного студента, гарантуючи, що вони отримують належний рівень підтримки. Він постійно оцінює прогрес студентів, визначаючи сфери для покращення та надаючи цілеспрямований зворотний зв'язок і додаткові ресурси для допомоги студентам у подоланні їхніх труднощів. Репетитор також може надати підтримку кількома мовами, що забезпечує доступ до якісної освіти студентам з різним мовним бекграундом. Автоматизуючи певні викладацькі завдання та надаючи цінні інсайти про прогрес студентів, проект ШІ-репетитор в ОАЕ має на меті полегшити навантаження на викладачів, дозволяючи їм зосередитися на більш стратегічних та інтерактивних аспектах навчального процесу. Платформа також генерує детальні звіти для

викладачів і батьків, що дозволяє їм ефективно контролювати та підтримувати прогрес студентів. Більше того, ШІ-репетитор надає аналітику в реальному часі всім зацікавленим сторонам, включаючи уряд, що сприяє більш адаптивному розвитку стратегій. Проєкт вже під час етапу пілотування показав покращення середніх балів та позитивний вплив на академічну успішність студентів. Він продемонстрував покращення результатів навчання на 10% [3].

Таким чином, інтеграція технологій штучного інтелекту в освіту відкриває перспективний шлях для вдосконалення системи освіти та покращення результатів навчання студентів. Навчання цифровій грамотності, зокрема, в галузі штучного інтелекту може допомогти студентам бути підготовленими до нових професій, стати максимально конкурентноспроможними на сучасному ринку праці. Водночас важливо визнати потенційні ризики швидкого впровадження генеративного штучного інтелекту в освіту без належного стратегічного планування, заходів безпеки та управлінських заходів. Також реалізація впровадження ШІ в систему освіти вимагає значних інвестицій не тільки в самі продукти, але й у підтримку інфраструктури, навчання та захист даних.

Література:

1. The Future of Learning: How AI is Revolutionizing Education 4.0. World Economic Forum. 2024. April 28. URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/04/future-learning-ai-revolutionizing-education-4-0/> (дата звернення: 28.08.2025).

2. AI and the Global Economy: Unlocking Growth and Reshaping Work. LinkedIn. 2025. April. URL: <https://economicgraph.linkedin.com/content/dam/me/economicgraph/en-us/PDF/ai-and-the-global-economy.pdf> (дата звернення: 28.08.2025).

3. Shaping the Future of Learning. The Role of AI in Education 4.0. Insight Report. World Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Shaping_the_Future_of_Learning_2024.pdf (дата звернення: 30.08.2025).

4. AI in Education. A Microsoft Special Report. 2025. URL: <https://cdn-dynmedia-1.microsoft.com/is/content/microsoftcorp/microsoft/bade/documents/products-and-services/en-us/education/2025-Microsoft-AI-in-Education-Report.pdf> (дата звернення: 2.09.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДИЗАЙНІ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Брижаченко Н. С.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

XXI сторіччя характеризується стрімким техніко-технологічним прогресом та тенденцією до цифровізації багатьох процесів життєдіяльності людини. Однією із сучасних технологічних новацій, яка набула активного розповсюдження, став штучний інтелект (ШІ). Поява різноманітних нейромереж та їх активне впровадження у різні сфери дизайн-діяльності призвели до дискусій в професійній спільності щодо їх технічних можливостей, позитивних та негативних аспектів, авторства творчих робіт, створених засобами штучного інтелекту та конкуренції між дизайнерами та означеними інноваційними технологіями.

Для дослідження можливостей практичного впровадження штучного інтелекту при створення дизайн-пропозиції організації інтер'єрного середовища необхідним є окреслення провідних етапів процесу роботи над проектом: 1) формулювання технічного завдання (спілкування із замовником, обміри приміщень, фотофіксація), визначення складу проекту, термін його виконання та бюджет; 2) розробка, погодження і корегування планувального рішення (перепланування простору згідно із технічним завданням); 3) розробка концепції художньо-образного рішення інтер'єру, збір та аналіз аналогів; 4) ескізування; 5) затвердження проектного рішення; 6) креслення планів (монтаж/демонтаж перегородок; монтаж підвісних стель; розміщення джерел штучного освітлення; розташування меблів; розміщення розеток, вимикачів; розташування сантехніки та побутових агрегатів; монтаж теплої підлоги; маркувальний план), креслення розгортки та створення 3d-візуалізації інтер'єру; 7) розрахунок штучного освітлення; 8) підбір оздоблювальних матеріалів, меблів та джерел штучного освітлення; 9) конструктивні розробки меблевого устаткування інтер'єру; 10) підготовка кошторису; 11) авторський нагляд під час реалізації проектного рішення.

Вищезазначені етапи створення дизайн-проекту інтер'єрного простору передбачають як соціально-комунікативні аспекти (спілкування із замовником), натурні обміри (аналіз архітектурної ситуації),

так і сам процес дизайн-проектування та підготовки чисельної документації для подальшої реалізації запропонованого рішення. В рамках такого складного процесу впровадження штучного інтелекту можна застосовувати лише на декількох етапах.

На першому етапі дизайн-проекту, який спрямовано на формування технічного завдання, важливим є комунікація із замовником та безпосередній аналіз архітектурної ситуації. Тут важливим є: визначення кількості людей, які будуть знаходитись у даному приміщенні; виявлення потреб майбутніх користувачів (врахувати їх фізичні особливості, запити щодо функціональності інтер'єру та особистісні смакові вподобання); здійснення аналізу процесів, що мають відбуватись в обраному просторі. На даному етапі засобами штучного інтелекту можна зробити аналіз відповідей замовника на поставлені питання та підсумувати світовий дизайн-досвід, відповідно до потреб конкретної людини. Це допомагає точніше визначити стилістику простору та функціонально-просторові особливості організації конкретного приміщення. Китайський науковець Лю Янхуа, досліджуючи питання впровадження штучного інтелекту в дизайн інтер'єру, зазначає, що наразі вже застосовуються технології для аналізу соціальних мереж замовника, з метою виявлення його реальних вподобань, смаків та потреб [2]. Проте в такому аспекті постає питання щодо приватності людини у сучасному цифровому просторі і кордонів живання засобів штучного інтелекту.

Наступною можливістю активного впровадження означених інновацій є етап збору і аналізу матеріалу і створення мудбордів. Тут застосування штучного інтелекту надає можливість підвищити ефективність у пошуку аналогів, їх систематизації та допомоги в процесі креативної розробки концептуального рішення дизайн-проекту [3]. Інструменти штучного інтелекту є ефективними, коли використовується як інструмент для співпраці, вони сприяють дослідницькій креативності, допомагаючи дизайнерам генерувати нові ідеї [1].

Аналіз сучасної практики з впровадження штучного інтелекту в процес дизайн-проектування дозволяє зазначити, що найбільш розповсюдженим та оправданим застосуванням штучного інтелекту є етап ескізування. Найбільш розповсюдженими нейромережами для реалізації таких завдань є MidJourney, Stable Diffusion, DALL·E, ROOMGPT, INTERIOR AI, PAINTIT.AI та ін. За допомогою означених технологій можна швидко згенерувати різноманітні пошукові варіанти художньо-образного рішення інтер'єру. Штучний інтелект застосовує алгоритми для дослідження широкого спектру дизайнерських можливостей в рамках заданих елементів. Процес починається

з визначення провідних параметрів: габарити простору, функціональні вимоги, естетичні вподобання та бюджетних обмежень. Потім ШІ генерує кілька альтернативних варіантів дизайну, оптимізуючи їх за означеними критеріями. Інструмент штучного інтелекту може створювати численні варіанти планувального рішення інтер'єру, враховуючи особливості зонування простору та розміщення обладнання [2], [4]. Після генерування зображення або тривимірної моделі інтер'єру засобами штучного інтелекту дизайнер має проаналізувати отриманий результат, виходячи з позиції відповідності поставленому завданню та, за необхідності, внести корективи. Необхідно пам'ятати, що створені нейромережею зображення являють собою виразні картинки, які не дорівнюють повноцінному дизайн-проекту. На основі таких згенерованих зображень неможливо здійснювати ремонтні роботи або замовити меблі на виробництві.

Аналізуючи питання імплементації ШІ в процес генерації творчих ідей, науковець Г. Фарес зазначає, що означена інновація використовувався для підтримки творчого дослідження, допомагаючи дизайнерам легше тестувати ідеї та вдосконалювати проекти [1].

Окрім процесу ескізування, штучний інтелект доцільно застосовувати на фінальних стадіях дизайн-проекту, а саме при складанні переліку компаній та виробництв, відповідно до регіону перебування, бюджету та строків виконання робіт. Також ШІ можна застосовувати для розрахунків штучного освітлення.

Окрім застосування нейромереж в процесі дизайн-проектування, штучний інтелект може впроваджуватись у простір предметно-просторового середовища через систему «розумного будинку». Означені технології дозволяють створювати функціональне та персоналізоване середовище, яке адаптується до потреб користувача. Система «розумного будинку» не впливає на художньо-образне рішення інтер'єру, а насичує простір вбудованими засобами керування елементами освітлення, рекуперації повітря, сигналізацією, підігрівом підлоги та іншими функціональними блоками. Система домашньої автоматизації на базі штучного інтелекту може регулювати освітлення та температуру всередині приміщення залежно від часу доби та розпорядку дня мешканців, підвищуючи комфорт та енергоефективність інтер'єру [2].

Якщо система «розумного будинку» спрямована на оптимізацію процесів життєдіяльності людини в предметно-просторовому середовищі, то впровадження штучного інтелекту на етапах дизайн-проектування стає інструментом, який має як позитивні, так і негативні аспекти. Позитивним фактором є значна оптимізація процесу проектування (як пошуку матеріалу, так і опрацювання художньо-

образного та планувального рішень). Натомість негативним фактором стає ілюзія того, що застосування штучного інтелекту повною мірою виключає необхідність бути обізнаним в таких базових аспектах як ергономічні параметри формування предметно-просторового середовища; функціонально-просторові аспекти проектування інтер'єру; обізнаність у галузі історії дизайну та розумінні різниці стилістичних течій; знань щодо особливостей впливу кольору на людину та доцільності впровадження різних колористичних схем відповідно до функціонального призначення інтер'єру; розумінні у сучасних оздоблювальних матеріалах та конструюванні обладнання.

В результаті визначено, що штучний інтелект є допоміжним інструментом в процесі проектування предметно-просторового середовища, і не може розглядатись як повна заміна спеціаліста в галузі дизайну інтер'єру. Означена професійна діяльність включає не лише створення виразної картини майбутнього інтер'єру, а передбачає соціально-комунікативні навички, знання основ психології, вміння працювати на об'єкті, розуміння сценарності простору та ін. Окрім цього, в процесі творчого зростання, дизайнери та архітектори прагнуть до формування свого авторського впізнаваного стилю, який проявляється у підходах до формотворення, особливій роботі зі виразними оздоблювальними матеріалами та техніками декорування, роботі з історичними стилями, вінтажними та етнокультурними елементами, впровадженні змістовних арт-об'єктів. Штучний інтелект може імітувати творчість, компілюючи елементи з електронної мережі Інтернет, проте за ними немає авторського бачення, інноваційних та дійсно оригінальних рішень.

В процесі творчої діяльності сучасним дизайнерам необхідно навчитись грамотно та доцільно застосовувати засоби штучного інтелекту задля створення балансу між технологічним прогресом та людською творчістю.

Література:

1. Fares G. Integrating AI in the Creative Process: A Case Study in Interior Design Education. *Art and Design Review*. Vol. 13. 2025. P. 140–158. DOI: <https://doi.org/10.4236/adr.2025.132010>. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=142502>
2. Liu Yanhua. Research on the Application of Artificial Intelligence in Interior Design. *International Journal of Science and Engineering Applications*. Vol. 13. Issue 07. 2024. P. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.7753/IJSEA1307.1007>

3. Makarouni E. Tech for Architects: 7 Top AI Tools for Interior Designers. URL: <https://architizer.com/blog/practice/tools/best-top-ai-tools-for-interior-design/>

4. The Complete Review of AI Interior Design Tools. 2025. URL: <https://www.spacesbydee.com/the-complete-review-of-ai-interior-design-tools/>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

Вакуленко Л. І.

*докторка медичних наук, професорка,
завідувачка кафедри пропедевтики дитячих хвороб та педіатрії 2
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Основним питанням сучасної освіти є підвищення її доступності, якості та швидкого реагування на досягнення сучасних технологій, в тому числі і використання штучного інтелекту (ШІ) [1, с. 83]. ШІ як стратегічна технологія передбачає багато переваг для системи вищої медичної освіти: ШІ може стати потужним інструментом для покращення навчального процесу, забезпечення доступу до ресурсів і персоналізації навчання [2, с. 94]. ШІ в медичній сфері України, як і в інших країнах, є новим рішенням, яке потребує всебічного досконального вивчення. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визнає, що ШІ відкриває величезні можливості для діяльності в суспільній охороні здоров'я та медичній сфері, але й наголошує на необхідності вирішення етичних проблем, які стоять перед системою охорони здоров'я [2, с. 94].

З одного боку, ШІ, надаючи інноваційні методи індивідуалізації, симуляційного навчання та об'єктивного оцінювання та розвиток професійної та цифрової компетентностей студентів галузі Охорона здоров'я, відкриває нові горизонти для підвищення якості медичної освіти. Таким чином, ШІ створює сприятливе середовище для розвитку компетентності та підготовки майбутніх медичних працівників до викликів сучасної медицини [3, с. 138].

Розуміння основних принципів ШІ є важливим для його ефективного використання, проте ці знання можуть бути обмеженими, враховуючи відносно недавній розвиток технології. Розуміння

нормальних робочих параметрів та обмежень ІІІ є важливим для забезпечення його ефективного застосування та запобігання небажаним наслідкам в медичній освіті [4].

Існує ціла низка навчальних платформ, що можуть слугувати додатковими джерелами при опануванні фахових компетентностей майбутніх лікарів: twill.health, Viz.ai, Figure1.com, Osmosis.org, UpToDate, VisualDx та Enlitic [3, с. 141].

На сьогодні розглядається перспектива створення навчальних центрів майбутнього на основі ІІІ в медичних університетах, при цьому важливе значення приділяється забезпеченню персоналізованих навчальних шляхів, забезпеченню технічної підтримки та навчання, створенню середовища для співпраці та інновацій, а також вивчення порівняльних переваг інструментів ІІІ [5, с. 161]. До найпоширеніших інструментів ІІІ, які можуть використовуватись у медичній освіті, відносять ChatGPT (підсумовує наукові статті, створює конспекти лекцій), Deepseek (подібний до ChatGPT, наразі безкоштовний), SciSpace Copilot (допомагає читати та підсумовувати наукові статті, визначати ключові моменти та створювати резюме), Elicit (допомагає викладачам визначати нещодавні дослідження та інтегрувати їх у зміст курсу) та Semantic Scholar (здійснює пошук та впорядкування найактуальнішої наукової літератури). Ці інструменти ІІІ можуть обробляти найновішу наукову літературу для створення оновлених навчальних матеріалів у режимі реального часу, забезпечуючи студентам отримання актуальної інформації [6].

Систематичний огляд, проведений Hallquist E та співав., показав, що ІІІ в медичній освіті використовується переважно для генерації питань медичних іспитів, створення клінічних сценаріїв захворювань, покращення діагностичних та клінічних навичок студентів та клініцистів, як допоміжний засіб навчання та для автоматизації завдань [4]. Викладачі можуть використовувати платформи ІІІ для оптимізації створення контенту, перетворити традиційні стратегії навчання на перевернуте навчання, яке підвищує залученість та усуває прогалини в навчальній програмі і перекладає відповідальність за навчання на студентів [6].

Існують певні обмеження широкого використання ІІІ в медичній освіті. Так, опитування медичних стажерів у розвиненій країні Близького Сходу в академічному медичному центрі в Об'єднаних Арабських Еміратах, проведене Alkhaaldi SMI зі співавт., показало мінімальний формальний та неформальний досвід роботи студентів-медиків з інструментами ІІІ та обмежене уявлення про потенційне використання ІІІ в охороні здоров'я. Автори вважають це глобальною проблемою [7]. Крім того, Tozsın A. зі співавт. опублікували результати

систематичного огляду PROSPERO, до якого ввійшли 36 досліджень, присвячених розробці та валідації інструментів ІІІ, що зараз вивчаються в сучасній медичній освіті. Дослідники прийшли до висновку, що хоча інструменти ІІІ й продемонстрували ефективність у покращенні практичних навичок, діагностиці захворювань та оцінці успішності студентів-медиків, для визначення найефективніших інструментів ІІІ в медичній освіті необхідні подальші дослідження з ретельною перевіркою [8, с. 422–423].

В цілому, незважаючи на обмежений досвід та деякі етичні проблеми, студенти-медики загалом позитивно та оптимістично ставляться до майбутнього ІІІ в медичній освіті та охороні здоров'я, але не мають чіткого уявлення про його роль у їхньому власному навчанні та кар'єрі. Тому для належної підготовки студентів-медиків до майбутньої інтеграції ІІІ в медицину необхідні структуровані навчальні програми, а також офіційні політики та рекомендації [7].

Оскільки використання ChatGPT продовжує ставати дедалі поширенішим, найважливішим викликом для студентів-медиків є здатність використовувати ІІІ з урахуванням розуміння його сильних та обмежених сторін, критичної оцінки згенерованої інформації та відповідальне використання. Хоча багато статей підкреслюють важливість керівництва студентів-медиків у розвитку цих навичок, наразі бракує спеціалізованих курсів, спеціально розроблених для ChatGPT [9, 10].

Важливим аспектом є розуміння того, що висока доступність викликає надмірну залежність, особливо у студентів, які тільки розвивають навички вирішення проблем. Щоб зменшити ці ризики, прозорість у використанні ІІІ є важливою для підтримки підзвітності та академічної доброчесності. Проте, як студенти, так і викладачі можуть вагатися розкривати інформацію про використання ІІІ, побоюючись осуду, що може підірвати довіру в освітніх закладах [6].

Отже, дослідники вказують на те, що ІІІ має потенціал у медичній освіті, але необхідно провести більше досліджень, які б допомогли повною мірою дослідити додаткові сфери застосування ІІІ, усунути поточні прогалини в знаннях та розкрити його майбутній потенціал у підготовці медичних працівників. Важливим аспектом використання ІІІ в освітньому процесі медичних працівників є дотримання правил етики та академічної доброчесності.

Література:

1. Дрожжина Г. І., Коновалова Н. В., Полякова С. І., Бушуєва Н. М. Впровадження штучного інтелекту в освітній процес лікарів інтернів. *Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції* :

матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації; 1 липня – 11 серпня 2024 ; Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 83–86.

2. Шевченко В. Г., Муравйов П. Т., Кравець К. В. Етика використання штучного інтелекту у вищій медичній освіті. *Медична освіта*. 2025. № 1. С. 94–98.

3. Кучеренко І., Золотов Д. Деякі інструменти штучного інтелекту в медичній освіті. С. 138–141. Штучний інтелект у науці та освіті (AISE 2024). Artificial intelligence in science and education : збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (Київ, 1–2 березня 2024 р.) [Електронний ресурс] / [упоряд: А. Яцишин, В. Матусевич, В. Коваленко]. Київ : УкрІНТЕІ, 2024. 600 с.

4. Hallquist E, Gupta I, Montalbano M, Loukas M. Applications of Artificial Intelligence in Medical Education: A Systematic Review. *Cureus*. 2025 Mar 1;17(3):e79878. doi: 10.7759/cureus.79878. PMID: 40034416; PMCID: PMC11872247.

5. Xiaowen Y, Jingjing D, Biao W, Shenzhong Z, Yana W. Design strategies for artificial intelligence based future learning centers in medical universities. *BMC Med Educ*. 2025 Jan 31;25(1):161. doi: 10.1186/s12909-025-06640-x. PMID: 39891141; PMCID: PMC11786482.

6. Patil NG, Kou NL, Baptista-Hon DT, Monteiro O. Artificial Intelligence in Medical Education: A Practical Guide for Educators. *MedComm – Future Medicine*, 2025; 4: e70018. <https://doi.org/10.1002/mef2.70018>

7. Alkhaaldi SMI, Kassab CH, Dimassi Z, et all. Medical Student Experiences and Perceptions of ChatGPT and Artificial Intelligence: Cross-Sectional Study. *JMIR Med Educ*. 2023 Dec 22;9:e51302. doi: 10.2196/51302. PMID: 38133911; PMCID: PMC10770787.

8. Tozsın A, Ucmak H, Soyturk S, et all. The Role of Artificial Intelligence in Medical Education: A Systematic Review. *Surg Innov*. 2024 Aug;31(4):415-423. doi: 10.1177/15533506241248239. Epub 2024 Apr 17. PMID: 38632898.

9. Xu X, Chen Y, Miao J. Opportunities, challenges, and future directions of large language models, including ChatGPT in medical education: a systematic scoping review. *J Educ Eval Health Prof*. 2024;21:6. doi: 10.3352/jeehp.2024.21.6. Epub 2024 Mar 15. PMID: 38486402; PMCID: PMC11035906.

10. Abouammoh N, Alhasan K, Aljamaan F, et all. Perceptions and Earliest Experiences of Medical Students and Faculty With ChatGPT in Medical Education: Qualitative Study. *JMIR Med Educ*. 2025 Feb 20;11:e63400. doi: 10.2196/63400. PMID: 39977012; PMCID: PMC11888024.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Васюк Н. О.

*доктор наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри національної економіки та публічного управління
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Останнім часом в дослідницькому пошуку набирає швидкого розвитку Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI), технології Blockchain, зокрема і у сфері охорони здоров'я. Сучасні досягнення дозволяють пацієнтам мати кращу доступність до розширеної персоналізованої медичної допомоги. Очевидно, що прискорене використання технологій штучного інтелекту перетворює систему охорону здоров'я від традиційної до більш персоналізованої. Однак, впровадження інтелектуальних датчиків, передового Інтернету речей, штучного інтелекту та технологій блокчейн, неоднорідність підключених переносних пристроїв, багатовимірність даних, що генеруються, і високий попит на сумісність, є досить серйозними викликами та ризиками [1].

Варто зазначити, що цифрове здоров'я визначає різні технології, які застовуються для підтримки та поліпшення здоров'я, в тому числі й електронне здоров'я (eHealth), мобільне здоров'я (mHealth), великі дані та передові технології, такі як штучний інтелект (ШІ, AI). Скоординований план штучного інтелекту (ШІ), який опубліковано у 2018 році та оновлено у 2021 та 2024 рр., передбачає процес прискорення інвестицій в технології ШІ, впровадження стратегій та програм ШІ, а також узгодження політики в галузі ШІ та інші заходи [2]. При цьому, цифрова охорона здоров'я описує широкий спектр медичних технологій, включаючи електронну охорону здоров'я, мобільну охорону здоров'я, великі дані та передові технології, зокрема ШІ [3].

Крім того, дослідження доводять, що за допомогою використання ШІ в системі охорони здоров'я можна покращити клінічну діагностику та підвищити ефективність прийняття рішень у різних секторах. Запровадження ШІ в систему охорони здоров'я надає можливість його застосування в широкому спектрі, включаючи діагностику та методи лікування, а також адміністрування та моніторинг пацієнтів. І це залежить від того, наскільки швидко будуть розроблені та впроваджені

програми ІІІ в системі охорони здоров'я, яка має обмежені ресурси, але при цьому стрімко розвиваються медичні технології [4].

Отже, сучасний світовий суспільний порядок значно складніший і взаємозалежний з огляду на нові виклики в системі охорони здоров'я у глобальному масштабі. Очевидно, що світове співтовариство перебуває в умовах напруженого та інтенсивного впливу на здоров'я, якого людство не переживало раніше та яке пов'язане з широкими екологічними, демографічними, соціальними та економічними перетвореннями. І хоча застосовані заходи національних урядів та систем охорони здоров'я досягли певного успіху в боротьбі з пандеміями та іншими загрозами, однак повністю їх локалізувати поки що не вдається, так як до поширення нових вірусних хвороб додаються ще й природні катаклізми, значні міграційні процеси, військові дії тощо.

Відомо, що основними завданнями державної політики у сфері охорони здоров'я є запобігання хворобам, промоція здорового способу життя, надання високоякісної медичної допомоги, захист сімей від фінансових наслідків погіршення здоров'я та ін. При цьому, у світі стрімко розвиваються нові медичні технології, проводяться постійні інновації в науці, швидкісний цифровий розвиток, технології ІІІ тощо. Україна також впроваджує та використовує передові технології ІІІ та машинного навчання (МН) у медичній сфері, які використовуються для аналізу медичних зображень, таких як рентгенівські знімки, комп'ютерні томографії (КТ), магнітно-резонансні томографії (МРТ) тощо. Таким чином, державна політика у сфері охорони здоров'я спрямовується на створення сприятливого середовища для розвитку та впровадження цифрових інновацій у галузі, що сприяє покращенню якості, безпечності та доступності медичних послуг.

Література:

1. Dang, L. M., Piran, M. J., Han, D., Min, K., & Moon, H. A survey on internet of things and cloud computing for healthcare. Electronics. 2019. № 8(7). P. 768. URL: <https://www.mdpi.com/2079-9292/8/7/768> (Accessed: 03.09.2025).
2. Coordinated Plan on Artificial Intelligence. An official website of the European Union. 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/plan-ai> (Accessed: 02.09.2025).
3. Implementing digital solutions and AI. Public Debate on the Future Health Priorities of the European Union. 2023. URL: <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/m/implementing-digital-solutions-and-ai> (Accessed: 02.09.2025).

4. Vinh Vo, Gang Chen etc. Multi-stakeholder preferences for the use of artificial intelligence in healthcare: A systematic review and thematic analysis. *Social Science & Medicine*. 2023. Volume 338. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953623007141> (Accessed: 03.09.2025).

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Волох О. К.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-науковий інститут права та психології
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Штучний інтелект все більшою мірою здійснює вплив на глобальне інформаційне середовище. Технології штучного інтелекту володіють потенціалом для більш широкого і оперативного обміну інформацією та ідеями в глобальному масштабі, відкривають великі можливості для свободи вираження думок і доступу до інформації.

Тим часом, відсутність прозорості у питаннях обробки інформації, у тому числі, у процесі застосування технологій штучного інтелекту створює ризики як для прийняття суб'єктами персональних даних самостійних рішень, так і для прав і свобод людини і громадянина, оскільки комп'ютерна система працює з великими обсягами інформації та «навчена» приймати автоматизовані рішення, якими можуть бути порушені права особи, зокрема право на вільне вираження поглядів і переконань, право на невтручання в приватність, право на соціальний захист, на працю, на справедливий суд тощо.

Реальність вказаних ризиків підтверджується відповідним нормативно закріпленням правом на захист суб'єктів персональних даних від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки (п. 13 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних») [1].

Отже, з 2012 року законодавство України вже має правову норму, спрямовану на захист людини від неправомірних рішень, що приймаються із застосуванням технологій штучного інтелекту. Інша справа, що відсутні механізми реалізації вказаного права. Але початок у цій справі покладено, що вже є позитивним моментом.

Вказане право з'явилося в Законі України «Про захист персональних даних», імовірно, для цілей імплементації положень Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» (далі – Директива 95/46/ЄС) [2].

Згідно п. 41 Преамбули до Директиви 95/46/ЄС кожен суб'єкт даних повинен мати право знати логіку, застосовувану при автоматизованій обробці даних, які його стосуються, принаймні у випадку з автоматизованими рішеннями, про які йде мова в пункті 1 статті 15.

У вказаній статті 15 Директиви 95/46/ЄС йшлося про *автоматизовані індивідуальні рішення*.

Згідно того самого пункту 1 статті 15 Директиви 95/46/ЄС держави-члени Європейського Співтовариства повинні надавати кожній особі право на те, щоб стосовно неї не приймалося рішення, що має для неї правові наслідки чи значною мірою зачіпає її і яке ґрунтується винятково на автоматизованій обробці даних, призначеній для оцінки деяких його особистісних характеристик, як, наприклад, виконання нею професійних обов'язків, кредитоспроможності, надійності, поведінки і т.ін.» [2].

Директиву 95/46/ЄС у зв'язку із прийняттям Загального регламенту про захист даних [3] було скасовано. Але норма у вітчизняному законодавстві залишилася. І у Регламенті 2016/679 (Загальний Регламент про захист даних) аналогічні правові норми, зважаючи на їх важливість, звичайно, присутні.

Відповідно до п. 63 Преамбули до Регламенту 2016/679 кожен суб'єкт даних повинен мати право знати і отримувати інформацію, зокрема про логіку, що обумовлює будь-яку автоматизовану обробку персональних даних, і принаймні, інформацію, яка базується на профайлінгу [3].

Згідно п. 71 Преамбули до Регламенту 2016/679 суб'єкт даних повинен мати право не дотримуватися виконання рішення, що може передбачати вжиття заходу з оцінювання його або її персональних аспектів, винятково на підставі автоматизованої обробки, та яка породжує правові наслідки для нього чи неї або подібним чином істотно впливає на нього чи неї, а саме, автоматичну відмову в онлайн-заявці на кредит або практику наймання працівників за допомогою Інтернет-ресурсів без будь-якого втручання людини.

Така обробка включає «профайлінг», що складається з будь-якої форми автоматизованої обробки персональних даних із оцінюванням персональних аспектів, що стосуються фізичної особи, зокрема для аналізу або передбачення аспектів, що стосуються продуктивності суб'єкта даних на роботі, економічної ситуації, здоров'я, особистих

переваг або інтересів, надійності або поведінки, місцезнаходження або пересування, якщо воно породжує правові наслідки, що стосуються його чи її, чи подібним чином істотно впливає на нього чи неї.

Законодавство Європейського Союзу щодо застосування технологій штучного інтелекту сьогодні стрімко розвивається. Після опублікування численних актів рекомендаційного характеру у 2024 році з'явився Регламент (ЄС) 2024/1689 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ, що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту [4].

В Україні також на рівні закону існує необхідність встановити чіткі правила, за допомогою яких буде налагоджено консенсус між державою, суб'єктами господарювання та громадянським суспільством у питаннях забезпечення того, щоб застосування технологій штучного інтелекту слугувало справі зміцнення і дотримання прав людини, і не спричиняло послаблення або обмеження цих прав.

У грудні 2020 року у відповідності до розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556-р з'явилася Концепція розвитку штучного інтелекту [4]. Метою Концепції проголошено визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління.

Але не всі правові наслідки передбачено, не всі правові позиції узгоджено в даній Концепції. Зокрема, у сфері правосуддя для досягнення мети Концепції Уряд вважає за необхідне забезпечити виконання зокрема такого завдання, як: *винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики* [4]. У Планах заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024, а також 2025–2026 роки таких заходів не передбачено [5, 6]. І це дуже правильно з боку Уряду, оскільки є вже відповідні міжнародно-правові стандарти щодо впровадження технологій штучного інтелекту у сферу правосуддя. А Україна повинна їх дотримуватися.

У затвердженій наказом Державної судової адміністрації Концепції Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи наголошується: «Суттєво піднімаючи ефективність роботи в автоматизованих системах технології штучного інтелекту несуть певні загрози свого використання під час справляння правосуддя, зокрема в частині генерації рішень будь-якого рівня, що вимагає відповідального ставлення до їх застосування» (п. 6.3) [7].

Водночас, орієнтуючись на положення Європейської етичної хартії щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі, а також на Висновок № 26 Консультативної ради європейських суддів «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві», які визначають виключно асистивну роль штучного інтелекту в судових системах, Державна судова адміністрація робить висновок про доцільність використання технологій штучного інтелекту у межах ЄСІКС для реалізації таких функцій, як: *рекомендація методології дослідження матеріалів та розгляду судової справи; генерація проєктів процесуальних документів* [7].

Література:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 03.09.2025).
2. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року (скасована). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242#top (дата звернення: 03.09.2025).
3. Регламент ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (дата звернення: 03.09.2025).
4. Регламент ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ (ЄС) 2024/1689 від 13.06.2024 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689> (дата звернення: 03.09.2025).
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.09.2025).
5. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n4> (дата звернення: 03.09.2025).
6. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n4> (дата звернення: 03.09.2025).

7. Про затвердження ЄСІКС: Наказ Державної судової адміністрації України 30.04.2025 № 178. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/dsa/normatyvno-pravova%20baza/N_178_2025_dodatok.pdf (дата звернення: 03.09.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ HR-МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Драган О. І.

*доктор економічних наук,
професор кафедри економіки праці та менеджменту
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна*

Поширення технологій штучного інтелекту (AI) в освітньому процесі актуалізує питання забезпечення академічної доброчесності при підготовці фахівців. Так, у 2024 році в Європейському Союзі було ухвалено Закон про штучний інтелект (AI Act), що засвідчує посилення уваги до регулювання та контролю використання цієї технології. Документ передбачає класифікацію систем штучного інтелекту за рівнем ризику та визначає зобов'язання залежно від їхнього потенційного впливу на суспільство та створення сприятливого середовища для інновацій і залучення інвестицій [11].

З 2025 року в ЄС набули чинності обов'язкові вимоги до провайдерів загального штучного інтелекту (GPAI), що охоплюють моделі, здатні до генерації мови та навчання на великих обчислювальних масивах даних [10]. Нові правила передбачають підвищення рівня прозорості, безпеки та відповідальності таких систем, встановлюють суворіші норми для високоризикових застосувань – передусім у сферах охорони здоров'я, правосуддя та критичної інфраструктури.

За останні роки з'явилася значна кількість наукових праць, присвячених дослідженню застосування штучного інтелекту в освіті при підготовці фахівців різних напрямів (Дерев'янюк С. [2]; Куцак Л. [5]; Осадчий В. [6]; Паламар С., Науменко М. [7]; Поляков М. [8], Припула О. [9] та інші.

Іншим актуальним напрямом досліджень є використання технологій штучного інтелекту у сфері HR-менеджменту. Ця тематика

розглядається як у публікаціях фахових інтернет-ресурсів (proit.com.ua, hurma.work, cleverstaff.net, digital-expert.online, squeezegrowth.com, blog.persiahr.com, fillin.ua тощо), так і у працях вітчизняних науковців (Бехтер О. [1]; Дяків О, Шушпанов Д, Прохоровська С. та ін. [3]; Котовська І. [4] та ін. Водночас, на нашу думку, існує потреба у комплексному дослідженні переваг і недоліків використання штучного інтелекту при підготовці фахівців у сфері HR-менеджменту, що дозволить виявити потенціал та ризики впровадження цих технологій у практику.

При вивченні дисциплін, пов'язаних із діджиталізацією HR-процесів, здобувачі знайомляться з ключовими моделями штучного інтелекту, зокрема генеративним AI (ChatGPT, Copilot) та прогнозною аналітикою [12].

ChatGPT дозволяє автоматизувати рутинні завдання, такі як скринінг резюме, створення документів та відповіді на стандартні запити. Крім того, система сприяє формуванню персоналізованого досвіду для співробітників у процесах onboarding, навчання та надання зворотного зв'язку. ChatGPT також забезпечує аналіз даних і підтримку прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо продуктивності та настрою персоналу, що сприяє економії часу, матеріальних ресурсів та зусиль HR-команди.

Copilot сприяє виконанню HR-функцій через *Employee Self-Service Agent*, віртуального помічника, який надає співробітникам відповіді на HR- та IT-запити безпосередньо в чаті. Додатково Copilot підтримує автоматизацію рекрутингу, процеси onboarding і навчання, оцінку настрою та залученості персоналу, а також аналіз зворотного зв'язку. Для розширення функціональності доступні зовнішні рішення, такі як *Aisera* та *Gestisoft*.

Прогнозна аналітика, що базується на штучному інтелекті, машинному навчанні та великих обсягах даних, дозволяє передбачати майбутні тенденції у сфері менеджменту персоналу. Це забезпечує прийняття рішучих, обґрунтованих рішень на основі прогнозованих сценаріїв розвитку.

Інструменти та платформи, які використовуються для прогносної аналітики при ознайомленні здобувачів: Hurma System, Visier, Workday People Analytics, SAP SuccessFactors, Oracle HCM Cloud, IBM Watson Talent Insights.

Переваги та недоліки застосування штучного інтелекту при підготовці фахівців з HR-менеджменту відображено на рис. 1.

Рис.1. Переваги і недоліки застосування штучного інтелекту при підготовці фахівців з HR-менеджменту

Складено на підставі джерел [1, 3, 4, 12]

Для дотримання академічної доброчесності при застосуванні технологій штучного інтелекту на рівні університету розроблено Політику використання штучного інтелекту в Національному університеті харчових технологій <https://drive.google.com/file/d/1kZ0ixy929rPL-mq9Cz1CnJFOaNh7SfvJ/view>

Порядок застосування штучного інтелекту (ШІ) здобувачами передбачає чіткі дозволені та заборонені дії. Так, дозволено здобувачам: виконання рутинних завдань, таких як швидкий пошук необхідної інформації для підготовки до навчальних занять та контрольних заходів; робота з навчальними матеріалами іноземною мовою та вивчення іноземних мов; генерування ідей для написання рефератів, есе, створення презентацій та інших творчих завдань. Заборонено здобувачам наступні дії: привласнення тексту або інших результатів, створених ШІ, як власних; використання продуктів ШІ для шахрайства у навчальному процесі (шпаргалки на іспитах, онлайн-відповіді під час оцінювальних заходів, несанкціонована співпраця

тощо); формулювання завдання (промпту) для ШІ з метою отримання заздалегідь бажаної відповіді.

Висновок. HR-фахівці активно застосовують технології штучного інтелекту у таких HR-функціях, як адаптація, рекрутинг, розвиток, навчання, мотивація та залученість співробітників. Тому під час підготовки майбутніх HR-менеджерів особлива увага приділяється вивченню ключових моделей ШІ, зокрема генеративного AI (ChatGPT, Copilot) та прогнозової аналітики.

Використання ШІ у навчальному процесі має як переваги, так і певні обмеження. Сучасні технології сприяють формуванню ключових компетенцій HR-спеціалістів, таких як критичне мислення, алгоритмізація та робота з великими обсягами даних. Водночас необхідно проводити системну роз'яснювальну роботу серед здобувачів, наголошуючи на дотриманні академічної доброчесності, встановлених обмежень та етичних норм відповідно до Політики використання штучного інтелекту в НУХТ.

Література:

1. Бехтер О. Штучний інтелект та автоматизація в управлінні персоналом: трансформація підбору персоналу, навчання та залучення працівників. *Молодий вчений*. 2025. № 1(132). С. 157–163. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-1-132-2>

2. Дерев'яно С. П. Емоційний штучний інтелект у професійній підготовці майбутніх психологів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 81, № 1. С. 192–209. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v81i1.3281>

3. Дяків О., Шушпанов Д., Прохоровська С., Островерхов В., Коцур А., Хлиповка О. Цифрова трансформація в управлінні персоналом: виклики та можливості. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 4. С. 213–238. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.213>

4. Котовська, І. Перспективи використання штучного інтелекту в процесі управління персоналом: аналіз переваг, ризиків та перспектив розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-178>

5. Куцак Л. В. Штучний інтелект у сучасній освіті: перспективи застосування та виклики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 74. С. 27–37. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-74-27-37>

6. Осадчий В. Сучасні тенденції цифровізації управлінських процесів у вищій освіті: аналітика даних, хмарні технології, штучний

інтелект. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1. С. 8–27. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.11>

7. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1. С. 68–83. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.15>

8. Поляков М. В. Штучний інтелект у сучасній освіті: виклики, можливості та перспективи педагогічного розвитку. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2023. № 81. С. 30–37. DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2023-81-30-37>

9. Припула О. Л. Штучний інтелект як передвісник істотних змін в освіті. *Філософія освіти*. 2024. № 30(1). С. 160–173. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-9>

10. Свиридчук Ю. ЄС запускає нові правила для ШІ: більше прозорості та відповідальності. 02.08.2025. <https://suspilne.media/1081741-es-zapuskae-novi-pravila-dla-si-bilse-prozorosti-ta-vidpovidalnosti/>

11. Стівенс Колінс Набув чинності Європейський закон про штучний інтелект. 05.08.2024. <https://uk.eureporter.co/internet-2/artificial-intelligence/2024/08/05/european-artificial-intelligence-act-comes-into-force/>

12. Штучний інтелект в HR: зміни, виклики та можливості. 21.02.2024 <https://eba.com.ua/shtuchnyj-intelekt-v-hr-zminy-vyklyky-ta-mozhlyvosti/>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАУКОВОМУ ПОШУКУ: ДОПОМОГА ЧИ ШКОДА ДЛЯ КОРИСТУВАЧА?

Дубель Н. І.

*кандидат фармацевтичних наук, доцент,
доцент кафедри фармацевтичного управління, технології ліків
та фармакогнозії
м. Івано-Франківськ, Україна*

Феденько С. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фармацевтичного управління, технології ліків
та фармакогнозії
м. Івано-Франківськ, Україна*

Виконання будь-якої наукової роботи потребує попереднього пошуку інформації, тобто з'ясування, наскільки досліджена дана тема у певній галузі. Корисною і зручною в даному плані є всесвітня павутина (World Wide Web), де за допомогою різних пошукових систем можна віднайти необхідну інформацію на різноманітних ресурсах (базах наукових даних, бібліотечних каталогах, репозитаріях, тощо).

Стрімкий розвиток штучного інтелекту суттєво змінює підходи до обробки та пошуку наукової інформації. За даними досліджень, майже 70% науковців у світі хоча б один раз у своїй роботі вже використовували штучний інтелект [1]. Він допомагає автоматично шукати потрібну літературу, швидко аналізувати великі обсяги даних, створювати нові ідеї для досліджень і навіть писати чернетки наукових статей [2].

Водночас виникають сумніви щодо якості, надійності та етичності використання штучного інтелекту в науці. Чи не знецінюється самостійна дослідницька робота? Чи не зникає здатність критично аналізувати інформацію? Чи справді це сприяє розвитку наукового знання, чи, навпаки, призводить до поверхневого підходу, повторення чужих ідей і порушення принципів академічної доброчесності?

Використання штучного інтелекту для пошуку наукової інформації має як переваги, так і недоліки.

Серед основних переваг є те, що системи штучного інтелекту можуть швидко знаходити та впорядковувати потрібну літературу, пропонувати нові ідеї для досліджень, допомагати аналізувати дані та навіть полегшувати написання наукових текстів.

Штучний інтелект допомагає швидше знаходити потрібну наукову інформацію за ключовими словами, темою чи змістом дослідження. Наприклад, сервіси як Semantic Scholar, Research Rabbit, Elicit AI використовують спеціальні алгоритми, щоб підбирати відповідні джерела та створювати зручні схеми зібраної інформації [2]. Системи штучного інтелекту, або, як їх називають AI-системи, здатні розпізнавати приховані закономірності у великих масивах даних, що відкриває можливість створення нових гіпотез. Це активно використовується у біоінформатиці, хімічному синтезі, фармакології [3].

Генеративні моделі, такі як чат-бот GPT, допомагають науковцям створювати тексти, робити короткі огляди, перекладати та редагувати матеріали. Це особливо корисно для тих, хто публікує свої дослідження англійською мовою [4].

Однак використання штучного інтелекту має і певні ризики: можливе поширення неправдивої інформації, зменшення важливості критичного мислення та порушення принципів академічної доброчесності.

Системи штучного інтелекту можуть створювати правдоподібні, але вигадані факти, посилання чи висновки. Це є наслідком імовірнісної природи моделі, яка базується на типових ситуаціях, а не на істинності [5].

Такий підхід означає, що штучний інтелект не перевіряє, чи є інформація правдивою, а лише «вгадує» найбільш ймовірний варіант на основі схожих прикладів із навчальних даних. У науці це може призводити до вигаданих джерел, неточних цитат або неправильних висновків, тому результати, створені за допомогою штучного інтелекту, обов'язково мають бути перевірені фахівцем.

Надмірна довіра до штучного інтелекту при пошуку інформації чи написанні текстів може знижувати особисту залученість дослідника, послаблювати його аналітичні здібності та заважати формуванню власного бачення теми [6].

Крім того, використання текстів, створених штучним інтелектом, без перевірки чи зазначення джерела може вважатися плагіатом або свідомим викривленням результатів. Саме тому дедалі більше університетів впроваджують чіткі правила щодо застосування систем штучного інтелекту в навчанні та науковій роботі [7].

Тому, при представленні результатів наукового пошуку інформації необхідно чітко вказувати, яким чином та на яких етапах дослідження був використаний штучний інтелект [8].

Усе, що створено або запропоновано штучним інтелектом, обов'язково має проходити уважну перевірку фактів і результатів. Це особливо важливо під час написання різного роду наукових робіт [7].

Сьогодні варто особливо звертати увагу на розвиток цифрової грамотності. Академічна спільнота повинна не лише користуватися можливостями штучного інтелекту, а й навчати молодих дослідників до основ цифрової етики, критичного аналізу джерел, а також до навичок розпізнавання фейкової інформації та підроблених посилань [9, с. 172].

Підсумовуючи, можна сказати, що штучний інтелект відкриває широкі можливості для наукових досліджень та аналітики. Його сильні сторони – це автоматизація рутинної роботи, кращий доступ до інформації та підтримка у написанні якісних наукових текстів. Утім, водночас виникають важливі виклики, пов'язані з перевіркою достовірності даних, етичним використанням штучного інтелекту та збереженням самостійного наукового мислення.

Тому необхідно впроваджувати систематичну підготовку користувачів до етичного, відповідального й критичного використання штучного інтелекту. Штучний інтелект не повинен замінювати науковця – він має бути інструментом, який підсилює людський інтелект, а не замінює його.

Література:

1. Shan Wang , Fang Wang, Zhen Zhu, Jingxuan Wang, Tam Tran, Zhao Du (2024). Artificial intelligence in education: A systematic literature review. *Expert Systems With Applications*. 252(4), 1–19. Available on <http://dx.doi.org/10.1016/j.eswa.2024.124167>
2. Ågerfalk, P. J., & Karlsson, F. (2020). Artefactual and empirical contributions in information systems research. *European Journal of Information Systems*. 29, 109–113. Available on <https://doi.org/10.1080/0960085X.2020.1743051>
3. Chiu, T. K. F., Xia, Q., Zhou, X., Chai, C. S., & Cheng, M. (2023). Systematic literature review on opportunities, challenges, and future research recommendations of artificial intelligence in education. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 4, 1–15. Available on <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100118>
4. Amrita Devi, Dr PK Barooah, Dr Zabeen Ahmed (2024). Enhancing Literature Review through AI-based Research Tools: A Comparative Study of SciSpace and Semantic Scholar. *TIJER – International Research Journal*. July 2024, Volume 11, Issue 7, 779–785. Available on www.tijer.org
5. Alordiah, C. O. (2023). Appreciating the AI Revolution: Empowering Educational Researchers Through AI Tools for Writing. *Zamfara International Journal of Humanitie*. 2 (01), 178–195. Available on <https://doi.org/10.36349/zamijoh.2023.v02i01.013>

6. Danler, M., Hackl, W. O., Neururer, S. B., & Pfeifer, B. (2024). Quality and Effectiveness of AI Tools for Students and Researchers for Scientific Literature Review and Analysis. *Studies in Health Technology and Informatics*, 313, 203–208.

7. Aldosari, S. A. M. (2020). The future of higher education in the light of artificial intelligence transformations. *International Journal of Higher Education*, 9 (3), 145–151. Available on <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n3p145>

8. Fadlelmula, F., & Qadhi, S. (2024). A systematic review of research on artificial intelligence in higher education: Practice, gaps, and future directions in the GCC. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 21 (6), 1–28. Available on <http://dx.doi.org/10.53761/pswgbw82>

9. Доценко С., Ворожбіт-Горбатюк В., Собченко Т., Корнієнко М. Штучний інтелект – асистент сучасного вчителя. Х. : Ранок, 2025. 176 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ АДЕКВАТНОСТІ МАШИННИХ ПЕРЕКЛАДІВ

Єфименко Т. М.

кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна

Проблема оцінки якості перекладів є надзвичайно актуальною. Дослідники протягом останніх кількох десятиліть намагаються запропонувати об'єктивні критерії оцінки перекладів замість суб'єктивних вражень рецензентів. Оцінка якості необхідна як в галузі бізнесу для задоволення вимог замовника перекладу, так і в навчальному процесі для перевірки вмінь і навичок студентів. Багато методів оцінки перекладів базуються на аналізі помилок.

Кожен перекладач повинен визначити, чи може він поліпшити результати машинного перекладу, щоб вони відповідали очікуванням замовника, і якщо так, то за яку ціну. Це може бути непростю проблемою, але її можна вирішити за допомогою правильної методології.

Залежно від ситуації та мети перекладу існує багато стандартів для оцінки якості перекладу. Однак М. С. Мосек та Г. Дона виділяють кілька типових оцінок [7, с. 8]:

1. *Вільне володіння мовою*: Переклад повинен легко і невимушено сприйматися мовою перекладу, без складних або недоречних фраз. Мова та стиль перекладу повинні бути прийнятними для цільової аудиторії.

2. *Послідовність*: Мова, стиль і тон, використані в перекладі, повинні бути послідовними в усьому тексті. Особливо в технічних або спеціалізованих галузях, він повинен відповідати визначеним правилам або глосаріям.

3. *Точність*: Зміст повинен бути переданий точно, без спотворень і упуцень, точно передаючи зміст і задум тексту оригіналу.

4. *Культурна та контекстуальна адаптація*: Під час перекладу слід враховувати культурні та контекстуальні особливості мови перекладу та цільової аудиторії. Для забезпечення ефективної комунікації слід відповідним чином передавати ідіоми, культурні посилання та інші компоненти.

5. *Відповідність до джерела*: Переклад повинен точно передавати тон та стиль тексту оригіналу. Він повинен відображати мету та цілі автора, а також враховувати очікування цільової аудиторії.

6. *Адекватність*: переклад повинен адекватно відповідати цілям і конкретним потребам завдання. Незалежно від того, чи є переклад загальним, літературним, технічним або іншим, він повинен досягати поставленої мети.

7. *Переклад повинен бути ретельно вичитаний і відредагований*, щоб гарантувати правильність, послідовність і ясність. Переклад не повинен містити граматичних, орфографічних та пунктуаційних помилок.

Важливо пам'ятати, що ці вимоги не є вичерпними і можуть змінюватися залежно від специфіки перекладу.

До машинного перекладу, по-перше, звертаються з метою отримати найзагальнішу інформацію про першоджерело, а саме про його жанрову та тематичну співвіднесеність. Зазвичай, реципієнтами перекладу є фахівці у певній галузі, які або не володіють іноземною мовою у достатньому обсязі, або не мають часу щоб опрацювати значну кількість текстів. Як засвідчив аналіз, машинний переклад задовольняє цю вимогу у повному обсязі. У цьому випадку ми маємо стовідсоткову адекватність. Такий тип адекватності ми будемо називати жанрово-тематичною адекватністю [2, 4].

По-друге, машинний переклад потрібен, коли постає необхідність у вирішенні питання, чи є потреба у подальшому працювати з цим текстом. У цьому випадку переклад повинен відтворити основну комунікативну домінанту оригіналу, надати отримувачу більш або менш детальну інформацію про зміст повідомлення, що міститься

у першоджерелі [1]. Для виявлення рівня адекватності під час аналізу перекладів актуальним буде звернути увагу на помилки, що їх зробили машинні перекладачі. Такий підхід дозволить визначити, наскільки тип помилки впливає на розуміння тексту перекладу.

По-третє, МП можуть застосовувати перекладачі у своїй професійній діяльності. Одна з головних цілей – отримання еквівалентів термінологічних складових першоджерела для подальшого редагування усього тексту рідною мовою, що вважаємо семантико-синтаксичною адекватністю, вивчення якої потребує аналізу перекладів на рівнях мови.

При визначенні природи перекладацьких помилок дослідники розглядають такі аспекти:

- 1) розмежування перекладацьких та мовних помилок;
- 2) створення переліку можливих перекладацьких помилок;
- 3) відносність природи перекладацьких помилок;
- 4) необхідність оцінки якості не лише на лінгвістичному, але й на прагматичному рівні [5].

Перекладацькі помилки впливають на передачу змісту тексту-оригіналу в тексті-перекладі, порушують функції перекладу, зв'язність тексту, лінгвістичні та культурно-специфічні умовності.

У. Беннет виокремлює чотири основних види перекладацьких помилок:

- 1) прагматичні, які виникають в результаті неадекватного вирішення прагматичних проблем перекладу;
- 2) культурні, які є результатом невірного відтворення специфічних культурних умовностей;
- 3) лінгвістичні, які виникають в результаті неадекватного перекладу мовних структур;
- 4) текстові, які пов'язані з проблемами перекладу певного тексту [3].

Наразі існує кілька спеціальних програм, які використовуються для оцінки якості перекладу. Одна з них, SAE J2450 Translation Quality Metric, розроблена Товариством інженерів-автомобілістів. Ця програма здійснює оцінку якості перекладу відповідно до кількості та серйозності помилок в тексті-перекладі порівняно з оригіналом [6, с. 19–23].

Помилки поділяються на сім типів:

- 1) некоректне вживання терміну;
- 2) некоректне значення лексичної одиниці;
- 3) пропуск;
- 4) помилки у структурі речення чи узгодженні слів у реченні;
- 5) некоректне написання слова;
- 6) пунктуаційні помилки;
- 7) інші помилки.

Типи помилок в свою чергу поділяються на підкатегорії в залежності від ступеня їхньої серйозності (серйозні або незначні). Кожному типу помилки присвоюється певна кількість балів, і чим меншим є бал, тим менше помилок містить переклад і, відповідно, тим кращою є його якість. Оцінка якості перекладу, яка здійснюється за допомогою вищезгаданої програми, відображає ступінь відносної еквівалентності лінгвістичних елементів тексту-оригіналу та тексту-перекладу, при цьому імпліцитно припускається, що значення є функціонально еквівалентним, як в контексті вживання тексту-оригіналу, так і тексту-перекладу [2].

Подібні припущення виправдовуються тематикою текстів, для оцінки яких створювалася дана програма (передача різними мовами інформації щодо автомобільних послуг), контекстом вживання (виконання операцій, пов'язаних з автомобільними послугами), а також цільовою аудиторією (спеціалісти з обслуговування автомобілів).

Отже, людське оцінювання дає детальне уявлення про якість перекладу, оскільки враховує деталі, які важко оцінити автоматизованими методами. Натомість автоматизоване оцінювання порівнює машинний переклад зі стандартним перекладом, виконаним людиною, за допомогою обчислювальних метрик і методів.

Література:

1. Бірюков А. В. Оцінка якості машинного перекладу : автореф. ... канд. філол. наук: 10.02.16. К., 2008. 17 с.
2. Гудманян А. Г., Сітко А. В., Струк І. В. Функціонально-прагматична адекватність машинного перекладу публіцистичних текстів. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 5, 2019. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv"*. № 5, 2019.
3. Bennett W. S., Slocum J. The LRC Machine Translation System. *Computational Linguistics*. N. Y. Pinguine Publisher, 1985. 221 p.
4. Denkowski M., Lavie A. Meteor Universal: Language Specific Translation Evaluation for Any Target Language. *Proceedings of the Ninth Workshop on Statistical Machine Translation*, Baltimore, Maryland, USA. Stroudsburg, PA, USA, 2014. URL: <https://doi.org/10.3115/v1/w14-3348> (date of access: 01.08.2025).
5. Hutchins J. The origins of the translator's workstation. *Machine Translation*. California : Rolan House, 1997. 222 p.
6. Kushima H. *Machine Translation Systems*. N.Y. : Computer Quarterly, 1986. 19–23 p.

7. Sepesy Maučec M., Donaj G. Machine Translation and the Evaluation of Its Quality. Recent Trends in Computational Intelligence. 2020. URL: <https://doi.org/10.5772/intechopen.89063> (date of access: 05.08.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ

Жупник В. В.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасному світі технології штучного інтелекту (ШІ) активно проникають у різні сфери діяльності, зокрема в освітній простір та систему професійної підготовки. Особливу важливість набуває інтеграція ШІ у навчання майбутніх спеціалістів туристичного та готельно-ресторанного напрямів, де надзвичайно важливими є оперативна обробка інформації, індивідуалізований підхід до навчання та гнучкість у відповідь на постійні зміни. Представники цієї галузі мають бути підготовленими не лише до стандартних вимог, а й до впровадження інновацій, які здатні суттєво трансформувати індустрію гостинності. В цьому контексті значущу роль відіграє штучний інтелект, що вже змінює як процес навчання кадрів, так і практичну реалізацію професійної діяльності у сфері послуг.

Застосування штучного інтелекту у сфері освіти відкриває можливість створення адаптивних освітніх платформ, що орієнтуються на індивідуальні особливості кожного здобувача освіти – його темп засвоєння знань, зацікавлення та навчальні досягнення. На основі аналізу цих параметрів формуються персоналізовані траєкторії навчання, які сприяють глибшому та ефективнішому опануванню матеріалу.

Автоматизоване оцінювання завдань за допомогою ШІ та надання миттєвого зворотного зв'язку значно полегшує роботу викладачів і забезпечує швидке виявлення та виправлення помилок здобувачів освіти. Такий підхід підвищує ефективність навчального процесу та сприяє розвитку критичного мислення у студентів.

Впровадження штучного інтелекту в освітнє середовище сприяє формуванню цифрових навичок у студентів, що є ключовим чинником для їхньої успішної кар'єри в умовах цифрової трансформації індустрії.

Опанування принципів функціонування ІІІ, аналізу великих даних і роботи з інтелектуальними системами стає невід'ємною частиною сучасної професійної підготовки.

Інструменти штучного інтелекту, зокрема алгоритми машинного навчання, застосовуються для обробки великих масивів інформації щодо поведінки споживачів і актуальних тенденцій. Це дає змогу студентам, які навчаються у сфері туризму, краще орієнтуватися в потребах клієнтів, передбачати рівень попиту та створювати індивідуалізовані туристичні пропозиції.

Застосування віртуальних симуляторів, які функціонують на основі штучного інтелекту, дає змогу студентам тренувати навички комунікації з клієнтами, ефективного реагування на кризові ситуації та прийняття рішень у режимі реального часу. Такий підхід забезпечує розвиток практичних умінь без потреби у прямій взаємодії з реальними відвідувачами.

Інтелектуальні системи здатні обробляти значні обсяги даних щодо туристичних локацій, вартості послуг, сезонних змін і багатьох інших чинників, що визначають споживчий вибір. Це сприяє формуванню у студентів стратегічного мислення та управлінських навичок, необхідних для ефективної роботи в умовах динамічного ринку.

У готельно-ресторанному секторі технології штучного інтелекту активно застосовуються для оптимізації управлінських процесів – від контролю запасів і складання меню до формування цінової політики та передбачення попиту. Це допомагає майбутнім спеціалістам оволодіти навичками ефективного менеджменту та прийняття виважених рішень.

Аналіз клієнтських даних за допомогою ІІІ відкриває можливість формувати індивідуалізовані послуги, що значно покращує рівень сервісу. Майбутні фахівці здобувають практичні вміння впровадження таких технологій з метою підвищення рівня задоволеності клієнтів і зміцнення їхньої лояльності до бренду.

Використання симуляційних ігор, побудованих на основі штучного інтелекту, в навчальному процесі надає студентам можливість практикувати управлінські навички в ресторанному бізнесі, моделювати взаємодію з клієнтами та відпрацьовувати стратегії вирішення конфліктів у безпечному та контрольованому середовищі [3].

Інтеграція ІІІ в освіту передбачає створення відповідної технічної бази: швидкісний інтернет, сучасне програмне забезпечення та оновлене обладнання є обов'язковими складовими. Важливим аспектом є також інвестування у підвищення кваліфікації викладацького складу та технічного персоналу [4].

Штучний інтелект володіє потенціалом значно трансформувати освітню систему, відкриваючи можливості для індивідуалізованого підходу, адаптивного навчання та інноваційних симуляційних практик. Технології віртуальної реальності, інтерактивні платформи і ШІ-асистенти (наприклад, чат-боти, здатні генерувати відповіді на запити користувачів) не лише підвищують ефективність навчання, а й роблять його цікавішим і більш мотивуючим для студентів [11].

Якісна підготовка майбутніх спеціалістів у готельно-ресторанній галузі вимагає постійного оновлення освітнього процесу відповідно до потреб ринку праці та динаміки сфери обслуговування. Необхідно поєднувати традиційні освітні підходи з сучасними інтерактивними методами. Так, класичні лекції та семінари повинні доповнюватися лабораторними й практичними заняттями, що дозволяють студентам засвоїти прикладні навички, зокрема у сфері кулінарії та обслуговування гостей.

Поряд із традиційними методами навчання слід активно впроваджувати інтерактивні підходи, зокрема рольові ігри та симуляційні моделі, що імітують реальні ситуації в готельно-ресторанному бізнесі. Це дозволяє студентам тренувати професійні навички у безпечному середовищі. Крім того, кейс-методи та проблемно-орієнтоване навчання сприяють розвитку аналітичного мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення.

Навчальні технології повинні постійно оновлюватися та вдосконалюватися. Серед ключових інструментів – використання комп'ютерних програм і систем управління навчанням (LMS), які дають змогу ефективно організовувати освітній процес, розповсюджувати навчальні матеріали та здійснювати контроль знань. Важливе місце посідають також технології віртуальної та доповненої реальності, що дозволяють створювати інтерактивні симуляції для практичного навчання. Все більшої популярності набувають онлайн-курси й вебінари, які забезпечують необмежений доступ до освітніх ресурсів незалежно від місця перебування студента.

Поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою – основа якісної освіти у сфері готельно-ресторанного бізнесу. Стажування та виробнича практика повинні бути невід'ємною частиною навчального плану, оскільки саме в реальних умовах студенти мають змогу застосувати отримані знання на практиці. Для цього важливо налагодити тісну співпрацю з підприємствами індустрії гостинності, які можуть надати студентам можливості для професійного зростання.

Зростає роль освітніх форматів, таких як майстер-класи та воркшопи, до участі в яких залучаються досвідчені фахівці індустрії. Це сприяє обміну практичними знаннями та вдосконаленню навичок

студентів. Особливе значення мають симуляційні тренінги: за допомогою VR та AR-технологій створюються реалістичні сценарії, що дозволяють моделювати ситуації з обслуговування гостей, організації подій і вирішення кризових ситуацій. Симуляційні лабораторії відтворюють реальні умови діяльності підприємств сфери гостинності. Впровадження штучного інтелекту в професійну освіту майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери має значний потенціал для підвищення якості підготовки, однак вимагає системного підходу та врахування низки важливих чинників. Хоча ШІ є потужним освітнім інструментом, його використання повинно бути збалансованим, аби не порушити принципи академічної доброчесності. У сфері туризму та гостинності, де ключовими залишаються етика, комунікація та професіоналізм, важливо забезпечити усвідомлене й відповідальне впровадження технологій. Лише за таких умов можна підготувати висококваліфікованих спеціалістів, здатних поєднувати інновації з етичними стандартами.

Література:

1. Білик, О. В. Штучний інтелект у сучасній освіті: теорія і практика / О. В. Білик. Київ : Видавництво Київського університету, 2021. 256 с.
2. Гнатюк, І. М. Інноваційні технології в туристичній сфері : монографія / І. М. Гнатюк. Львів : Львівська політехніка, 2020. 312 с.
3. Журавльов, С. В. Використання штучного інтелекту у готельно-ресторанному бізнесі. *Готельно-ресторанний бізнес: сучасні тенденції та виклики*. Харків, 2022. Вип. 14. С. 45–59.
4. Коваленко, Н. П. Персоналізація навчання на основі штучного інтелекту. *Освітні технології сьогодення*. 2023. № 3. С. 34–41.
5. Литвин, Ю. В. Адаптивні освітні системи і штучний інтелект. Одеса : Одеський національний університет, 2019. 198 с.
6. Мельник, Т. І. Застосування віртуальних симуляторів у підготовці фахівців туристичної галузі. *Туризм і гостинність*. 2021. № 2. С. 55–63.
7. Петрова, В. О. Технології штучного інтелекту в управлінні готельним бізнесом. *Економіка і управління підприємством*. 2022. № 6. С. 72–81.
8. Розенко, Д. М. Перспективи використання ШІ в освіті: міжнародний досвід. Київ : Наукова думка, 2020. 144 с.
9. Сидоренко, Л. В. Цифровізація готельно-ресторанної справи. *Інновації в готельній справі*. 2023. Вип. 7. С. 12–20.
10. Чубенко, М. І. Машинне навчання та аналітика даних у туристичному бізнесі. *Вісник туризму та готельного господарства*. 2022. № 4. С. 88–97.

11. Hwang G.J., Xie H., Wah B.W., Gasevic D. Vision, challenges, roles and research issues of artificial intelligence in education. *Computers and Education:Artificial Intelligence*. 2020. No 1. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666920X203000>

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

Золотов Д. В.

*аспірант кафедри медичної та біологічної фізики та інформатики
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Інтеграція у сучасне європейське освітнє середовище зумовлює необхідність модернізації підходів до навчального процесу, професійної діяльності та цифровізації повсякденного життя. Одним із ключових трендів цифрової трансформації є застосування штучного інтелекту (ШІ), який у світовому масштабі дедалі активніше впроваджується у сферу освіти, науки та охорони здоров'я. Водночас його використання супроводжується низкою дискусійних аспектів, що стосуються як переваг, так і потенційних ризиків.

Законодавча та нормативна база України вже враховує глобальні тенденції. Зокрема, у 2021 році було ухвалено «План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 роки», а в 2023–2024 рр. представлено «Дорожню карту» та «Білу книгу» регулювання ШІ. Крім того, особливе значення мають розроблені рамки цифрових компетентностей: для громадян, для педагогічних і науково-педагогічних працівників та для медичних працівників. Усі вони визначають базові та професійні навички, необхідні для ефективного використання ШІ у професійній діяльності та повсякденному житті.

Аналіз цифрових компетентностей

У межах Рамки цифрової компетентності громадян України ШІ визначається як інструмент для роботи з інформацією та підвищення ефективності взаємодії з цифровими ресурсами. Для педагогічних і науково-педагогічних працівників ШІ є прикладом автоматизованих аналітичних систем, що сприяють формуванню цифрової культури, безпеки та комунікації в освітньому середовищі. У Рамці цифрових компетентностей медичних працівників наголошено на застосуванні

інтелектуальних систем підтримки клінічних рішень, що здатні підвищувати точність діагностики, прогнозування та ефективність лікування.

Мета дослідження

Проаналізувати готовність здобувачів медичної освіти до застосування ІІІ, виявити напрями його використання у навчальному процесі та окреслити перспективи інтеграції в освітнє середовище України.

Матеріали та методи

Для реалізації поставленої мети використано бібліосемантичний метод, метод системного аналізу, створеного онлайн опитування за допомогою Google Forms. Емпіричну основу склали анкетування, проведене в листопаді 2024 року серед 464 респондентів: 439 студентів закладів вищої освіти та 25 здобувачів професійної передвищої освіти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

Результати опитування

Розподіл респондентів за формою навчання виявив: 86,4% – денна форма, 9,7% – заочна, 3,9% – вечірня. За рівнями освіти: 5% – бакалаври, 73,5% – магістри, 5% – аспіранти. За спеціальностями: «Медицина» – 38,6%, «Педіатрія» – 28,7%, «Фармація та промислова фармація» – 18,3%, «Стоматологія» – 9,7%, інші напрямки – близько 5%.

Оцінка власної компетентності показала, що 79,5% студентів вважають себе достатньо підготовленими до використання ІІІ, тоді як 20,5% визнали відсутність належних знань та навичок. Використання ІІІ для отримання додаткової інформації у навчальному процесі підтвердили 73,7% опитаних, 20,3% – не використовують, а 6% не визначилися.

Для самопідготовки та складання іспитів ІІІ застосовують 51,5% студентів, 36,6% – не використовують, 11,9% не мають чіткої позиції. Серед найпоширеніших сервісів респонденти назвали ChatGPT (OpenAI) та Gemini (Google).

Вплив ІІІ на навчальний процес оцінюється здебільшого позитивно: 49,8% відзначили зростання ефективності навчання, а 60,3% – кращу зрозумілість матеріалу завдяки застосуванню інтелектуальних інструментів. Водночас частина студентів висловила застереження щодо академічної доброчесності та точності отриманих результатів.

Ступінь залучення до використання ІІІ розподілився так: 5% – постійно, 15,1% – часто, 43,1% – іноді, 20,7% – рідко, 15,9% – не використовують зовсім. Понад половина респондентів (57,1%) відзначили зручність застосування ІІІ у навчальному процесі.

Очікувані функції ШІ в освітніх програмах

На основі аналізу відповідей виділено п'ять основних груп функцій, які, на думку студентів, мають бути реалізовані у цифрових освітніх застосунках:

Узагальнені функції та можливості ШІ:				
Пошук та доступ до інформації	Пояснення та допомога у навчанні	Візуалізація та інтерактивність	Автоматизація та оцінювання знань	Додаткові можливості
Швидкий і точний пошук навчальних матеріалів	Спрощене пояснення матеріалу	Ілюстрації, діаграми, таблиці, 3D-моделі	Автоматична перевірка тестів	Текст-умовлення та аудіолекції
Вибір і рекомендація надійних джерел	Відповіді на запитання з поясненнями	Візуалізація складних процесів, хімічних структур, медичних досліджень	Формування конспектів, дайджестів та коротких резюме	Генерація презентацій на основі наданих матеріалів
Доступ до іноземних джерел та їх переклад	Правильне пояснення помилок у тексті	Генератори графіків та візуального контенту	Електронний журнал оцінок	Підтримка студентів з особливими освітніми потребами
Витяг ключової інформації зі статей і книг	Інтерактивні пояснення через чат-ботів чи голосових асистентів	Симуляції та імітації (наприклад, хірургічні операції)	Аналіз рівня знань студента та підбір завдань відповідного рівня	Розвиток критичного мислення
Пошук новітніх досліджень і наукових статей	Індивідуалізоване навчання та адаптація завдань	—	—	—

Висновки. Отримані результати підтверджують, що ШІ стає невід’ємним елементом сучасної медичної освіти. Більшість студентів уже активно застосовують інтелектуальні інструменти у навчальному процесі, відзначаючи їх позитивний вплив. Проте значна частина респондентів акцентує на ризиках, пов’язаних з академічною доброчесністю та достовірністю інформації

Таким чином, розвиток ШІ потребує комплексного підходу, що включає регуляторне забезпечення, створення методичних рекомендацій, адаптацію навчальних програм, а також системну підготовку як студентів, так і викладачів до роботи з новітніми технологіями. Перспективними є подальші дослідження, спрямовані на розробку конкретних рекомендацій щодо використання ШІ у практиці охорони здоров’я та у медичній освіті.

Література:

1. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 рр.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text>
2. Дорожня карта з регулювання ШІ в Україні. 2023. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini-prezentuemo-dorozhnyu-kartu>
3. Біла книга з регулювання ШІ в Україні. 2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini-prezentuemo-bilu-knigu>
4. Рамка цифрової компетентності громадян України. 2023. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/7451-ramka_cifrovoi_kompetentnosti.pdf
5. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників. 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf
6. Концептуально-референтна рамка цифрових компетентностей працівників сфери охорони здоров’я. URL: <https://bit.ly/ramka-cyfrovoi-kompetentnosti-pratsivnyka-okhorony-zdorovya-v1>
7. Карташова Л. А., Бойченко О. А. Штучний інтелект в освіті: актуальність підготовки педагогів у цьому напрямі. *Modern Achievements in Science and Education* : матеріали XIV Міжнар. наук. конф. Нетаньа, Хмельницький, 2019. С. 138–141.
8. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя в умовах освітніх трансформацій* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 2023. С. 250–253.

9. Кучеренко І. І., Микитенко П. В., Грузєва Т. С., Чеботаренко А. Г., Золотов Д. В., Гололобова К. О. Дослідження готовності до застосування штучного інтелекту в медичній освіті. *Клінічна та профілактична медицина*. 2025. № 4 (квіт.). С. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.31612/2616-4868.4.2025.11>

10. Стучинська Н. В., Кучеренко І. І., Микитенко П. В., Криштопа А. О., Андрійчук М. Д., Десятнюк Л. Б., Мельник О. М., Шабачка С. А., Золотов Д. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Інформаційні технології у фармації» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація», спеціалізація 226.01 «Фармація» / Н. В. Стучинська [та ін.]. 2024. URI: <http://ir.librarynmu.com/handle/123456789/13077>

11. Золотов Д. В., Кучеренко І. І. Дослідження використання штучного інтелекту здобувачами освіти в НМУ імені О. О. Богомольця. *Український науково-медичний молодіжний журнал*. 2024. URI: <http://ir.librarynmu.com/handle/123456789/14076>. ISSN 2786-6661, 2786-667X

КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ШІ: НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ

Зубарева А. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права*

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Формування культури академічної доброчесності посідає одне із важливих та актуальних місць у захисті наукових робіт та досліджень. На сьогодні це питання врегульовується і на правовому рівні (закони та нормативно-правові акти; міжнародні документи; рішення міжнародних організацій; створення органів, які здійснюють моніторинг порушень академічної доброчесності та її усунення), і через залученість вищих навчальних закладів (політика «Кодексів честі» («honor codes»)), і за допомогою технологічних інструментів (різні платформи для виявлення плагіату чи текстів згенерованих ШІ), а також і через виховання громадської відповідальності (проведення освітніх семінарів, вебінарів, курсів для вчених, педагогів та студентів).

Якщо зупинятись на правовому рівні, то варто зауважити, що питання академічної доброчесності регулюється через закони про освіту та наукову діяльність тощо. Наприклад, Польща у Законі «Право про вищу освіту і науку» у статті 3 наголошує, система вищої освіти та науки функціонує з повагою до міжнародних стандартів, етичних принципів та належної практики в освіті та дослідженнях, а також з належним урахуванням особливої важливості соціальної відповідальності науки [1]. Крім того, варто звернути увагу на діяльність Комітету Міністрів Ради Європи, яка у статті 7 до додатка Рекомендації CM/Rec(2022)18 пропонує державам-членам ЄС комплексні механізми протидії освітнім обманним діям, включаючи запобігання таким, притягнення до відповідальності винних та міжнародне співробітництво по усуненню шахрайських постачальників освітніх послуг. Вона зазначає, що це можна зробити шляхом обмеження або заборони використання шахрайських документів для працевлаштування та підвищення по службі, а також через застосування існуючих законів про освіту, захист прав споживачів та імміграцію, шляхом запровадження нового законодавства. [2].

Згідно вище вказаного, можна підкреслити, що Польща у Законі «Право про вищу освіту і науку» статтею 275 вказує, що академічні працівники несуть дисциплінарну відповідальність за дії, які порушують професійні стандарти та гідність професії (уточнюючи, що звільнення з посади в університеті не звільняє від цієї відповідальності за правопорушення, яке вчинилось під час роботи) [1]. Крім того, у статті 351 цього Закону зазначається, що існує Єдина система боротьби з плагіатом, яка надає підтримку у протидії порушенням авторського права та суміжних прав. Вона використовує дані, що містяться в написаних дисертаціях та базі даних документів, і є безкоштовною для користування університетами, інститутами Польської академії наук, дослідницькими інститутами, міжнародними інститутами, Польському комітету з акредитації та Раді наукових досліджень. [1] Починаючи з лютого 2024 року, будь-який навчальний заклад, що пропонує програму навчання або докторантуру, може абсолютно безкоштовно перевірити через цю систему, чи була певна дисертація написана з використанням ШІ і це дозволить ще ефективніше боротися з плагіатом на всіх рівнях навчання. [3]

Необхідно наголосити, що в Польщі створено Комітет з питань етики в науці при Польській академії наук. Згідно статті 3 Регламенту Комітету з етики в науці Польської академії наук, Комітет має такі обов'язки, як: а) висловлення позицій щодо загальних та актуальних питань, пов'язаних з етикою в науці, б) вжиття заходів для підвищення етичних стандартів наукового життя в Польщі. [4]

Якщо зупинитись на Кодексі етики Польської академії наук, то основними засадами цього документу є: визначення загальних принципів науки (серед яких неприпустимість плагіату, фабрикації та фальсифікації даних; принципи щодо проведення наукових досліджень (серед яких об'єктивність та неупередженість під час збору і аналізу даних; дотримання прав людини під час досліджень); принципи щодо відповідальності за публікації (щодо реального авторства, уникнення подвійних публікацій та «самоплагіату»); принципи щодо взаємин у науковому середовищі (зокрема, поваги до колег та їх досягнень, підтримка молодих вчених); принципи щодо відповідальності перед суспільством (запобігання поширення дезінформації та недостовірних даних) [5].

Якщо звертатись до технологічних інструментів для забезпечення академічної доброчесності, то як вже зазначалось, Польща створила Єдину систему боротьби з плагіатом. У п. 4 статті 76 Закону вказано, що у випадку, коли дипломна робота є письмовою роботою, то університет перевіряє її перед дипломним іспитом за допомогою цієї системи [1]. Також у п. 4 статті 188 вказане схоже положення і щодо письмових дисертаційних робіт [1]. Крім того, у Польщі використовуються популярні платформи Plagiat.pl, Turnitin, Unicheck, які порівнюють тексти з науковими базами та інтернет-джерелами, зазначаючи відсотковий показник запозичень у конкретних фрагментах роботи. Існує також цифрова бібліотека Польської академії наук, у якій зберігаються захищені дисертації та публікації, де легко можна встановити авторство [6].

Також потрібно зупинитись і на питанні виховання громадської відповідальності у сфері захисту академічної доброчесності. Існують проєкти, які доносять інформацію про те, що таке плагіат, авторство, «списування», як правильно користуватись такими інструментами як ChatGPT та різними пошуковими системами. Серед таких можна виділити кваліфікаційні післядипломні курси для вчителів: «Етика – навчання етики в школі», який сприяє розвитку етичних компетенцій у навчальному процесі, щоб прививати навичку доброчесності для дітей ще зі школи [7]. Також, при Варшавській школі економіки (SGH) проводились тренінги, серед яких можна виділити електронне навчання платформі e-sgh: «Етика в SGH», метою якого є ознайомлення співробітників із етикою та Кодексом етики SGH [8].

Отже, польський досвід формування культури академічної доброчесності є багатограним та цікавим, та показує, що у тісній взаємодії права, науки, етики та громадської відповідальності – можна досягнути успіхів у питанні захисту авторського права та суміжних прав, а також чесності у дослідженнях.

Література:

1. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce: Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Dz.U. 2018 poz. 1668. Polska. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001668> (дата звернення: 26.08.2025).
2. Recommendation CM/Rec(2022)18 of the Committee of Ministers to member States on countering education fraud, adopted by the Committee of Ministers on 30 March 2022. Strasbourg: Council of Europe, 2022. URL: https://www.coe.int/en/web/education/-/countering-education-fraud?utm_source (дата звернення: 26.08.2025).
3. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. JSA – promotor sprawdzi, czy student korzystał z technologii ChatGPT. Warszawa, 2024. URL : <https://www.gov.pl/web/nauka/jsa--promotor-sprawdzi-czy-student-korzystal-z-technologii-chatgpt> (дата звернення: 26.08.2025).
4. Regulamin Komitetu Etyki w Nauce Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, 2018. URL: https://wim.mil.pl/wp-content/uploads/2022/10/Kodeks_Etyczny_PAN.pdf (дата звернення: 26.08.2025).
5. Kodeks etyki w nauce / Komitet Etyki w Nauce Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, 2001. URL: https://wim.mil.pl/wp-content/uploads/2022/10/Kodeks_Etyczny_PAN.pdf (дата звернення: 26.08.2025).
6. Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, 1953. URL : <https://ihpan.edu.pl> (дата звернення: 26.08.2025).
7. Społeczna Akademia Nauk. Etyka – nauczanie etyki w szkole – studia kwalifikacyjne dla nauczycieli. Łódź, 2025. URL: <https://san.edu.pl/studia-podyplomowe/etyka-nauczanie-etyki-w-szkole-studia-kwalifikacyjne-dla-nauczycieli/etyka-nauczanie-etyki-w-szkole-studia-kwalifikacyjne-dla-nauczycieli> (дата звернення: 26.08.2025).
8. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Etyka w SGH. Warszawa, 2024. URL: <https://www.sgh.waw.pl/etyka-w-sgh> (дата звернення: 26.08.2025).

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ісаєва І. Ф.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Штучний інтелект (ШІ) пропонує новий підхід до вивчення та викладання іноземних мов. Завдяки цій технології, процес навчання стає не лише більш ефективним і доступним, але й глибоко персоналізованим. ШІ може аналізувати дані, адаптувати контент і надавати індивідуальну підтримку, що дозволяє кожному студенту навчатися у власному темпі.

Сьогодні у доступі викладачів та студентів безліч інструментів на основі ШІ, які спрощують й урізноманітнюють процес вивчення мови, зокрема:

- чат-боти, що імітують розмови з носіями мови.
- адаптивні платформи, що персоналізують навчальний процес.
- інтерактивні праці, що надають миттєвий зворотний зв'язок.

Ці інструменти роблять вивчення мови зручнішим, захопливим та ефективнішим.

Платформи на основі ШІ надають можливість практикувати мовлення та аудіювання з віртуальними співрозмовниками. Це дозволяє покращити вимову та інтонацію в комфортному середовищі, без зайвого стресу. Окрім практики, ШІ також надає персоналізований зворотний зв'язок щодо вимови та граматики в режимі реального часу. Це дозволяє студентам швидко виправляти помилки і адаптувати свій прогрес до власних потреб [2].

Ще однією перевагою ШІ є доступ до широкого спектру автентичних матеріалів та інтерактивних вправ. Це допомагає студентам навчитися спілкуватися більш природно та ефективно, роблячи процес навчання цікавим та динамічним.

Інтеграція ШІ у вивчення іноземних мов має трансформаційний вплив як для студентів, так і для викладачів, особливо в умовах дистанційного навчання.

Інструментами ШІ, які найчастіше використовуються у викладанні іноземних мов, є [1, 3, 4]:

- системи розпізнавання мовлення;
- чат-боти для мовної практики;

- моделі генерації тексту;
- автоматизовані системи оцінювання;
- адаптивні навчальні платформи;
- інтерактивні платформи для перекладу.

У своєму дослідженні Макарьська Є. та Гладких І. [5, с. 1740–1742] визначили такі переваги використання ШІ викладачами:

1. Креативність та динамічність контенту. ШІ допомагає створювати захопливий та інтерактивний навчальний матеріал. Він може генерувати нові ідеї для занять, презентацій та завдань, додавати анімацію та звукові ефекти. Наприклад, вікторини, ігри та мультимедійні завдання, створені ШІ, роблять навчання іноземної мови більш емоційним та мотивуючим. Викладачі можуть запропонувати студентам обговорити згенеровані ШІ аргументи, порівняти тексти, написані людьми та ШІ, або вгадати, хто є автором тексту. Це заохочує студентів до критичного мислення та рефлексії.

2. Швидке створення великої кількості матеріалів. ШІ може миттєво створювати безліч варіантів вправ, запитань та тестів різного рівня складності. Це значно полегшує роботу викладача, оскільки ШІ може блискавично аналізувати величезні обсяги інформації, що робить його надзвичайно ефективним інструментом.

3. Персоналізація навчання. Використовуючи ШІ, викладачі можуть адаптувати навчальний контент під потреби кожного студента. З урахуванням рівня знань, інтересів, цілей та темпу навчання, ШІ допомагає створювати персоналізовані завдання. Це робить процес навчання більш ефективним та орієнтованим на конкретну особу.

4. Оптимізація роботи викладача. ШІ автоматизує рутинні завдання, такі як написання планів занять, створення типових вправ та адаптація матеріалів до різних рівнів знань. Це значно економить час викладача, дозволяючи йому зосередитися на творчих аспектах навчання. Крім того, ШІ може допомогти у структуруванні інформації, пошуку матеріалів та наданні зворотного зв'язку щодо студентських робіт.

ШІ може бути по-різному використаний на заняттях з іноземної мови як, наприклад, для створення та редагування текстів, розробки вправ, цілеспрямованого розвитку навичок письма та формування критичного ставлення до технологій тощо. При цьому важливо навчати студентів користуватися цими інструментами усвідомлено, критично осмислювати контент, створений ШІ. Такі технології повинні використовуватися як допоміжний засіб, а не замінювати власне мислення та письмо.

Література:

1. Дроздова В., Рудніцька К., Росквас І. Інтеграція штучного інтелекту в методики викладання іноземних мов. *Вісник науки та освіти. Серії : філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія*. 2024. № 5(23). С. 216–231.
2. Жукевич І., Спіричева О. Трансформація вивчення іноземних мов: штучний інтелект як інструмент розвитку мовленнєвих навичок студентів. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2024. Вип. 3. Ч. 3. С. 45–55.
3. Зубова О. Штучний інтелект і вивчення іноземних мов. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27. Том 2. С. 80–85.
4. Литвиненко В. Використання студентами філологічних спеціальностей III у виконанні індивідуальних завдань: проблеми та перспективи. *Вісник науки та освіти. Серії : філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія*. 2025. № 3(33). С. 395–403.
5. Макарьська Є., Гладких І. Цифрова трансформація освіти: роль штучного інтелекту у викладанні та навчанні іноземної мови. *Вісник науки та освіти. Серії : філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія*. 2025. № 5(35). С. 1734–1745.

РЕВІЗЬКІ КАЗКИ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ СПІЛЬНОТИ НІЖИНСЬКИХ ГРЕКІВ XVIII–XIX СТ.

Ісасенко А. А.

аспірант

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Чернігівська область, Україна*

Ревізькі казки Російської імперії – масив поіменних (поіменних) реєстрів податного населення XVIII – середини XIX ст., що для дослідження ніжинської грецької спільноти є базовим корпусом. Вони дозволяють не лише відтворити динаміку чисельності громади, а й реконструювати соціальну структуру, типи домогосподарств, сімейні стратегії та мобільність. На матеріалі Ніжина ревізійні казки постають як інструмент довгої серії спостереження, який, за умови ретельної методики зведення, відкриває можливість мікроісторичних реконструкцій і узагальнень соціально-економічної історії регіону.

Ревізійні записи фіксують власника домогосподарства, його родичів і співмешканців із зазначенням віку та ступеня спорідненості, що

робить можливим побудову родоводів і структур домогосподарств. У проміжках між «основними роками» вносили уточнення (прибуття/вибуття, причини відсутності, рекрутування), тож казки функціонували як динамічний реєстр, придатний для аналізу мобільності. Набір змінних не був сталим: різні ревізії відкривають додаткові «вікна» у соціальну історію (фіксація дівочих прізвищ дружин у III–IV ревізіях; професій та майнових ознак у V; черг до військової служби у VI; стандартизованих записів про міграцію у VIII–IX). Це вимагає диференційованої методики нормалізації даних та їхнього зведення між собою.

Географія проведення ревізій у межах Лівобережжя й Правобережжя була нерівномірною; отже, дослідник має справу з джерелом, у якому поєднуються «білі плями» з локальними «піками» деталізації. Для Ніжина ключовий корпус становлять матеріали IV–X ревізій (із прогалинами для VI і X), доповнені ранніми статистичними списками 1711, 1765, 1769 рр. та спеціальними додатками – алфавітом власників за V ревізією і «Списком родин, що заносяться до міської обивательської книги» (1845/1846). У сукупності це формує довгу серію спостереження для 1711–1858 рр., яка дає змогу простежити становлення, розквіт та трансформацію громади.

Кількісні реконструкції спираються насамперед на четверту (1782) та п'яту (1795) ревізії, що дозволяють чітко зафіксувати домогосподарства, статеві-вікову структуру та темпи приросту. Упродовж 1782–1795 рр. спостерігається відчутне зростання чисельності членів братства та домогосподарств, зумовлене як припливом новоприбулих, так і «дробленням» уже вкорінених родин. Верхня точка чисельності припадає на 1834 р. – майже 1,8 тис. осіб; далі фіксується неоднозначна динаміка середини XIX ст. (1850, 1858), пов'язана з політичними та економічними трансформаціями, зміною податкового режиму й торговельної географії імперії.

Джерело дає змогу перевірити просторовий вимір «ніжинської» ідентичності. Записи 1850 та 1858 рр. показують, що у самому Ніжині постійно проживала лише близько п'ятої частини «ніжинських греків» (370–380 осіб, 82 домогосподарства), тоді як більшість мешкала й працювала у великих торговельних центрах імперії (Санкт-Петербург, Москва, Одеса тощо). Це підтримує інтерпретацію «ніжинської» приналежності як насамперед юридично-корпоративної, а не суто просторової.

Матримоніальні стратегії та міжродинні зв'язки реконструюються завдяки фіксації дівочих прізвищ у III–IV ревізіях: це дає змогу аналізувати інтенсивність ендо-/екзогамії та механізми інтеграції нових груп у братство. Записи V ревізії про професію й майновий стан дозволяють простежити внутрішню стратифікацію купецької громади

та виявити наявність/відсутність ремісничих і службових кар'єрних траєкторій. Маркер «черги мобілізації» у VI ревізії є індикатором ставлення до державної служби та потенційного «вимивання» чоловічої частини громади через рекрутчину. Стандартизовані записи про відсутність/прибуття у VIII-IX ревізіях дають підстави відстежувати коротко- і довгострокові переміщення, їхні причини («по службі», «в торгівлю», «в бігах», «у відлучці») та розрізняти тимчасову й постійну міграцію.

Водночас джерело має низку обмежень. Поширеним явищем були «мертві душі»: через те, що уточнення вносилися після «основного року», померлі до наступної ревізії продовжували вважатися наявними, що завищувало оподатковувану базу й створювало поле для зловживань. Рекомендовано зіставляти ревізії між собою, використовувати маркери причин відсутності та здійснювати зовнішню верифікацію за актовими матеріалами. Ранні ревізії (I–II) майже не фіксують жінок, що унеможливило ретроспекції шлюбності до середини XVIII ст.; компенсувати це можна залученням пізніших ревізій (III–IV) і приватноправових актів. Збереженість для Ніжина нерівномірна (найгірше – VI і X ревізії); виходом стає колекціонування фрагментів із різних фондів та залучення альтернативних статистичних списків і публікацій кінця XIX – початку XX ст. Окрема проблема – асинхронність проведення ревізій по регіонах і необхідність нормалізації дат збирання та «основного року». Суттєві ідентифікаційні ризики пов'язані з омонімією грецьких антропонімів і змінами форм імен та прізвищ у різних мовних реєстрах (грецька/церковнослов'янська/російська), що потребує акуратних процедур реідентифікації осіб між ревізіями.

Узагальнюючи демографічні віхи, зафіксовані у казках: 1782 р. (IV ревізія) – 183 домогосподарства і 765 членів братства (408 чоловіків, 357 жінок), що відображає вже зрілу колонію після хвилі імміграції 1720–1740-х років та «чистки» братства у 1780-х; 1795 р. (V ревізія) – близько 1043 осіб і подальше зростання як за рахунок міграції, так і «дроблення» родин (алфавіт власників за V ревізією – ключ до зшивання персональних даних у довгу серію); 1834 р. – максимум у 1791 особу і помітний надлишок чоловіків як наслідок специфіки торговельної мобільності; 1850 р. – 1523 особи; 1858 р. – 1631, причому реєстрова належність дедалі частіше розходиться з фактичним місцем проживання: у Ніжині лишається приблизно 20 % «ніжинських греків» (82 домогосподарства).

Структурні чинники цих зрушень – занепад ярмаркової торгівлі Ніжина, перенесення Покровського ярмарку до Ромен 1853 р., а також вирівнювання податкових режимів для «ніжинських греків» та

гільдійських купців. Усе це зменшувало стимули реєструватися в братстві й підсилювало відтік економічно активних родин до столичних і портових центрів імперії.

У підсумку ревізькі казки – центральне джерело з історії ніжинських греків «довгого» XVIII–XIX ст., що забезпечує унікальну щільність даних на рівні особи та домогосподарства. Поеднання цього корпусу з ранніми списками (1711, 1765, 1769) і спеціальними реєстрами (алфавіти; міські книги 1845/1846) дає змогу відтворити повну траєкторію громади – від становлення через міграційні хвилі до піку 1830-х і подальшої де-локалізації від Ніжина, – а методологічно коректна робота з казками (просопографія, перехресні звірки, урахування «мертвих душ» і гендерних прогалин) мінімізує похибки та відкриває широкі можливості для біографічних мікроісторій без редукації дослідження до «сухої» демографії.

Література:

1. Державний архів Чернігівської області, ф. 101, оп. 1, спр. 1277: «Ревізькі сказки. 1811 рік».
2. Державний архів Чернігівської області, ф. 101, оп. 1, спр. 1385: «Ревізькі сказки. 1816 рік».
3. Державний архів Чернігівської області, ф. 101, оп. 1, спр. 1680: «Ревізькі сказки. 1834 рік».
4. Державний архів Чернігівської області, ф. 101, оп. 1, спр. 1851: «Ревізькі сказки. 1850 рік».
5. Державний архів Чернігівської області, ф. 101, оп. 1, спр. 1803: «Список грецьких ніжинських родин, що заносяться до міської обивательської книги. 1845 рік».

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВОГО ЗВО

Каращук Н. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
старший викладач кафедри телекомунікацій та радіотехніки
Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова
м. Житомир, Україна*

У навчальному процесі військових закладів вищої освіти використання штучного інтелекту має свої переваги і недоліки, як для науково-педагогічних працівників так і для курсантів. Штучний інтелект для науково-педагогічного працівника може займати роль асистента, зокрема під час розроблення навчально-методичних матеріалів. Бути зручною довідковою системою, що дозволяє ефективно розподіляти робочий час тощо. Проте наявні ризики, які стосуються питань безпеки інформації, авторського права, достовірності отриманих результатів, втрати людських зв'язків та певних навичок.

Застосування штучного інтелекту курсантами на протязі навчального процесу також може мати як позитивні так і негативні наслідки. Так, під час навчальних занять курсанти можуть швидко отримати відповіді на поставлені питання або вирішити завдання, розв'язати задачі, застосувавши штучний інтелект. Тобто отримати готові відповіді, рішення, розв'язки. У такому випадку процес оброблення навчальних матеріалів, їх ретельне вивчення, розуміння суті, запам'ятовування, співпраця з науково-педагогічним працівниками для пошуку варіантів розв'язання задач, шляхів вирішення поставлених завдань не використовується. Поступово втрачаються навички пошуку, оброблення, узагальнення, синтезу інформації. Оскільки кількість повторів цих навичок зменшується через заміну їх штучним інтелектом – зменшується кількість нейронних узорів головного мозку. Навичка аналітичного мислення може не сформуватися. Виникає питання, коли в процесі навчання курсантів штучний інтелект може мати позитивні наслідки?

Тоді, коли відіграватиме роль допоміжного інструменту. Наприклад, після отримання базових ґрунтовних знань, вмінь та навичок із тої чи іншої навчальної дисципліни. Можна декілька останніх занять запланувати із застосуванням штучного інтелекту. Також на четвертому курсі під час завершення отримання базової вищої освіти за певною спеціальністю відповідної галузі можна планувати на заняття

застосування штучного інтелекту з метою підвищення ефективності виконання поставлених завдань.

Наприклад, під час аналізу розвідувальних даних штучний інтелект підвищує швидкість оброблення дуже великих об'ємів інформації із супутникових знімків, фото та відео аеророзвідки, матеріалів розвідки, даних з відкритих джерел, формулярів та інше [1].

Під час ведення радіоелектронної розвідки чи радіоелектронної боротьби суттєво підвищується швидкість та якість визначення джерел радіоелектронного випромінювання, їх типів з подальшим забезпеченням автоматичної чи напівавтоматичної протидії [1].

При застосуванні безпілотних літальних апаратів автоматизується процес виявлення та ураження противника, зокрема в складних умовах під час дії засобів радіоелектронної боротьби противника, особливостей рельєфу місцевості або великої дальності дії [1].

Для аеророзвідки підвищується швидкість та точність шляхом автоматизації виявлення об'єктів противника на стрімах, при коригуванні вогню, дешифрації [1].

Отже, штучний інтелект у навчальному процесі військових закладів вищої освіти при відповідному підході його застосування, має ряд вагомих переваг.

Також, на ряду з цим, можна зберегти унікальні можливості людського мислення, особливо у майже постійних умовах невизначеності, здатність приймати оптимальні рішення. Вміти демонструвати свої знання, навички та вміння.

Література:

1. Новини. URL: <https://ai.org.ua/uk/blog/> (дата звернення: 03.09.2025).

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ЗАПОБІГАННІ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ В ОНЛАЙН-НАВЧАННІ

Кобець О. В.

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри садово-паркового господарства
Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія
м. Запоріжжя, Україна*

У 2020 році пандемія COVID-19 спричинила широкомасштабні зміни у вищій освіті, в результаті чого багато закладів перейшли на формати онлайн-навчання. Оскільки очікується, що розвиток онлайн-форми навчання продовжуватиме розширюватися, викладачі та адміністратори стикаються з проблемою зберігання академічної доброчесності за цієї форми освіти.

Академічна доброчесність передбачає слідування фундаментальним цінностям чесності, справедливості, довіри, поваги та відповідальності [1]. З цих цінностей формується етична академічна поведінка, що дозволяє сформувати спільноту, присвячену навчанню та обміну ідеями. Для вищого навчального закладу забезпечення академічної доброчесності студентів та персоналу зміцнює репутацію закладу. У свою чергу, окремі студенти отримують користь від цієї репутації та від висновків, зроблених на основі їх академічних досягнень. Розуміння фундаментальних цінностей академічної доброчесності, які існують у спільноті, та поведінка у відповідності до них, формує спільну основу для професійної роботи, чітко висвітлюючи цінність реального оволодіння знаннями, навичками та здібностями.

Ефективні та справедливі методи сприяння академічній доброчесності вже давно розглядаються у вищій освіті. Проте існує поширена думка, що відхилення від доброчесності зростають. З впровадженням технологій дистанційного навчання з'явилися нові можливості для «електронного шахрайства» [3, с. 20–27]. Існує багато нових способів шахрайства, деякі з них є специфічними для середовища онлайн-навчання. До них належать: запозичення робіт з Інтернет-мережі та викладення їх як власної роботи, спілкування з іншими студентами через Інтернет для отримання відповідей або виконання завдання іншою особою, використання матеріалів без дозволу під час онлайн-іспиту тощо. Причому основними проблемами є співпраця студентів та використання захищених ресурсів під час іспиту [5, с. 39–146].

Академічна нечесність включає таку поведінку, як використання несанкціонованих матеріалів, сприяння (допомога іншим у обмані),

фальсифікація (неправдиве представлення себе) та плагіат (видання чужої роботи за свою власну), що забезпечує незаслужену перевагу над іншими студентами [2, с. 53–63]. Термін «електронна нечесність» використовується для позначення поведінки, яка відхиляється від академічної доброчесності в онлайн-середовищі, і електронна нечесність породжує нові міркування, які раніше не враховувалися викладачами та адміністраторами. Наприклад, проблеми, пов'язані з онлайн-іспитами, зазвичай включають втручання в роботу ноутбука або системи керування тестами, видавання себе за іншу особу, витік тестових завдань, використання несанкціонованих ресурсів, таких як пошук в Інтернеті, спілкування з іншими особами через систему обміну повідомленнями, купівля відповідей у інших, доступ до локального або зовнішнього сховища на їхньому комп'ютері або прямий доступ до книги чи нотаток. Усі ці типи поведінки також розглядаються в рамках ширшого терміну «академічна нечесність» [8].

Дослідження, засновані на так званому «трикутнику шахрайства», припускають, що для того, щоб відбулося шахрайство, повинні бути присутніми три умови: 1) можливість, 2) стимул, тиск або потреба та 3) раціоналізація або ставлення. Ці три умови є позитивними прогностичними факторами поведінки студентів щодо шахрайства. Можливість виникає, коли студенти усвідомлюють, що є можливість шахраювати, не будучи спійманими. Таке сприйняття може виникнути, наприклад, якщо вважається, що викладачі та адміністрація не помічають очевидного шахрайства, або якщо студенти бачать, як інші шахраюють, або отримують відповіді від інших студентів. Друга умова, стимул, тиск або потреба, може виходити з різних джерел, таких як особистість, батьки, однолітки, роботодавці та університет.

Інституційна політика, пов'язана з академічними стандартами університету, також впливає на академічну чесність у навчальному закладі. Деякі інституційні політики можуть бути занадто слабкими, з недостатніми санкціями та покараннями за академічну нечесність. Навіть коли санкції та покарання є адекватними, може бракувати знань про цю політику серед персоналу, адміністрації та студентів. Проведені у вишах США спостереження [4, с. 219–232] показали, що академічна нечесність зменшувалася зі зростанням сприйняття студентами та персоналом розуміння та прийняття політики академічної доброчесності. Відповідно, університети з чіткими кодексами честі мали нижчий рівень академічної нечесності, ніж університети без кодексів [4, с. 219–232]. Враховуючи ці висновки, вищі навчальні заклади повинні широко оприлюднювати політику академічної поведінки та розглянути питання щодо впровадження кодексів честі, щоб мінімізувати культуру шахрайства. Зокрема, для онлайн-форми

навчання політика академічної поведінки та кодекси честі університету повинні бути безпосередньо зазначені на сайтах навчального закладу.

Для забезпечення академічної доброчесності в університетах адміністратори та персонал повинні чітко визначати, яка поведінка вважається академічно нечесною. Студенти часто демонструють нерозуміння того, що являє собою академічна нечесність, і без чіткого її визначення багато студентів можуть шахраювати, не вважаючи свою поведінку академічно нечесною. Таким чином, чим більше викладачі обговорюють академічну чесність, тим менше двозначностей матимуть студенти, стикаючись із випадками академічної нечесності [7, с. 129–135]. Важливо також інформувати студентів про покарання, які існують за академічну нечесну поведінку. Академічна недоброчесність обернено пропорційна сприйняттю суворості покарань університету за академічну нечесну поведінку. Коли викладачі знайомі з політикою свого закладу щодо академічної нечесності та вирішують усі випадки нечесності, випадки академічно нечесної поведінки відбуваються рідше [4, с. 219–232].

Викладачі та співробітники університетів можуть впливати на культуру шахрайства у своєму університеті, просто обговорюючи важливість академічної чесності зі своїми студентами. Ці обговорення допомагають сформувати та змінити переконання студентів щодо шахрайства й допомагає зменшити відчуття переоцінки частоти шахрайства серед студентів. Кодекси честі навчального закладу ефективно зменшують академічну нечесність, коли вони чітко визначають етичну та неетичну поведінку [4, с. 219–232; 6, с. 463–476]. Крім того, ці кодекси зменшують здатність студентів раціоналізувати обман, збільшують ймовірність того, що викладачі та студенти повідомлятимуть про порушення, і збільшують сприйняття суворості санкцій [6, с. 463–476]. Впровадження кодексів честі зменшують кількість випадків обману та покращують комунікацію між студентами та викладачами, підвищуючи почуття довіри та поваги серед студентів.

Таким чином, академічна доброчесність залишається невід'ємним елементом вищої освіти. Основні цінності, що складають академічну доброчесність, не лише підтримують репутацію університету та цінність і значення дипломів, які він надає, але й створюють спільну основу для професійної роботи, яка виходить за межі академії. Таким чином, оскільки онлайн-навчання продовжує розширюватися у вищій освіті, вважаємо, що важливо буде розвивати наукові дослідження та дискусії щодо підтримки академічної доброчесності в онлайн-середовищі.

Література:

1. Fishman, T. (2014). The Fundamental Values of Academic Integrity. Second Edition (International Center for Academic Integrity). Available at: <https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2017/12/Fundamental-Values-2014.pdf>
2. Hylton, K., Levy, Y., and Dringus, L. P. (2016). Utilizing Webcam-Based Proctoring to Deter Misconduct in Online Exams. *Comput. Edu.* 92–93, 53–63. doi:10.1016/j.compedu.2015.10.002
3. King, D. L., and Case, C. J. (2014). E-cheating: Incidence and Trends Among College Students. *Issues Inf. Syst.* 15 (I), 20–27.
4. McCabe, D. L., Trevino, L. K., and Butterfield, K. D. (2002). Cheating in Academic Institutions: A Decade of Research. *Ethics Behav.* 11 (3), 219–232. doi:10.1207/s15327019eb1103_2
5. Moten, J., Fitterer, A., Brazier, E., Leonard, J., and Brown, A. (2013). Examining Online College Cyber Cheating Methods and Prevention Measures. *Electron. J. e-Learning.* 11, 139–146.
6. Schwartz, B. M., Tatum, H. E., and Hageman, M. C. (2013). College Students' Perceptions of and Responses to Cheating at Traditional, Modified, and Non-honor System Institutions. *Ethics Behav.* 23, 463–476. doi:10.1080/10508422.2013.814538
7. Tatum, H., and Schwartz, B. M. (2017). Honor Codes: Evidence Based Strategies for Improving Academic Integrity. *Theor. Into Pract.* 56 (2), 129–135. doi:10.1080/00405841.2017.1308175
8. Wahid, A., Sengoku, Y., and Mambo, M. (2015). «Toward Constructing A Secure Online Examination System», in *Paper Presented at the Proceedings of the 9th International Conference on Ubiquitous Information Management and Communication* (Bali, Indonesia: IEEE). doi:10.1145/2701126.2701203

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ ВСЕБІЧНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Ковальов М. М.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,

доцент кафедри загального землеробства

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

Швидкий розвиток та всебічне впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) відкривають нові горизонти для модернізації освітнього процесу. Інструменти ШІ, такі як генеративні моделі мови, адаптивні навчальні платформи, інтелектуальні системи оцінювання, мають потенціал значно підвищити ефективність викладання, індивідуалізувати навчання та забезпечити доступ до знань на безпрецедентному рівні. Однак, ця трансформація несе в собі й низку серйозних викликів, особливо в контексті дотримання принципів академічної доброчесності [1].

Питання академічної доброчесності, що включає чесність, довіру, повагу та відповідальність, є наріжним каменем сучасної та якісної освіти, а також формування компетентних фахівців. В умовах, коли ШІ здатен генерувати тексти, зображення, код та інші види контенту, які важко відрізнити від створених людиною, традиційні уявлення про авторство, оригінальність та плагіат піддаються глибокому переосмисленню. Це створює нагальну потребу в розробці нових підходів, політик та стратегій для збереження фундаментальних принципів академічної доброчесності в епоху тотальної цифровізації.

Використання генеративних ШІ-моделей для створення есе, рефератів, програмного коду чи навіть художніх творів, курсових та кваліфікаційних робіт бакалаврів та магістрів ставить під сумнів традиційне розуміння авторства. Коли здобувач вищої освіти використовує ШІ для генерації значної частини своєї роботи, виникає питання: хто є справжнім автором – здобувач чи алгоритм? Це вимагає розробки чітких критеріїв, що розмежовуватимуть допоміжне використання ШІ як інструмента від недоброчесного перекладу відповідальності за інтелектуальну працю на цифрову технологію. Необхідно визначити, яка частка роботи, згенерованої ШІ, допустима, а яка вже вважається порушенням академічної доброчесності.

Традиційні системи перевірки на плагіат, що базуються на порівнянні текстів з існуючими джерелами, можуть бути неефективними проти контенту, згенерованого ШІ. Адже він не копіює існуючі тексти,

а створює нові, оригінальні за формулюванням, але запозичені за змістом. Це ускладнює виявлення недоброчесного використання та потребує розробки нових, більш досконалих методів детекції. До того ж, використання ШІ для переформулювання власних раніше зданих робіт може трактуватися як самоплагіат, що також потребує деталізації та регулювання [2, с. 24].

Якщо здобувач вищої освіти має можливість використовувати ШІ для виконання завдань, це може спотворити об'єктивність оцінювання їхніх реальних знань та навичок. Викладачі ризикують оцінювати можливості ШІ, а не компетентності студента. Це викликає питання щодо справедливості та рівних можливостей, оскільки не всі студенти можуть мати однаковий доступ до передових ШІ-інструментів. Окрім того, існує ризик використання ШІ для підготовки до тестів та іспитів, що може призвести до необґрунтованих високих балів.

З іншого боку, надмірне покладання на ШІ може призвести до зниження мотивації здобувачів до самостійного мислення, аналізу та синтезу інформації. Якщо ШІ виконує більшу частину інтелектуальної роботи, здобувачі можуть не розвивати ключові навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності, такі як критичне мислення, вирішення проблем, креативність та дослідницька діяльність.

Для ефективного подолання викликів, пов'язаних з інтеграцією ШІ, необхідно впроваджувати багатовекторні стратегії:

Навчальні заклади, в першу чергу повинні переглянути та оновити свої внутрішні положення про академічну доброчесність, чітко визначивши дозволені та заборонені способи використання ШІ-інструментів. Ці положення мають включати:

1. Визначення ролі ШІ: Чітко розмежовувати ШІ як допоміжний інструмент (наприклад, для генерації ідей, перевірки граматики, структурування тексту) та ШІ як заміна власної інтелектуальної праці.

2. Правила цитування: Розробка рекомендацій щодо коректного посилання на контент, згенерований ШІ, якщо його використання дозволено.

3. Відповідальність: Чітке зазначення санкцій за недоброчесне використання ШІ, включаючи попередження, зниження оцінок, і можливо, відсторонення від навчання.

Викладачі ж зі свого боку повинні відігравати вирішальну роль у забезпеченні академічної доброчесності [3, с. 315]. Враховуючи вище наведене необхідно кардинально змінити фокус, а саме:

1. Перехід до компетентісно-орієнтованих завдань: Завдання мають вимагати від здобувачів вищої освіти не просто відтворення інформації, а застосування знань у новітніх контекстах, критичного

аналізу, творчого підходу, вирішення нестандартних проблем. Такі завдання важче повністю делегувати ШІ.

2. Завдання, що інтегрують ШІ: Заохочення здобувачів до використання ШІ як інструмента, але з обов'язковим критичним осмисленням результатів, їхнім аналізом, доопрацюванням та обґрунтуванням власного внеску. Наприклад, здобувач може використовувати ШІ для генерації чернетки, а потім аналізувати її, виправляти помилки, додавати власні ідеї та висновки.

3. Оцінювання процесу, а не лише результату: Збільшення уваги до поетапної роботи над завданням, використання усних захистів, презентацій, дебатів, що дозволяють викладачеві переконатися у власному розумінні здобувачем засвоєного матеріалу.

4. Гнучкість та адаптивність: Викладачі мають бути готовими до постійного оновлення методів викладання та оцінювання відповідно до еволюції ШІ-технологій.

При цьому варто зазначити, що заклади вищої освіти повинні не лише обмежувати, але й виховувати:

1. Навчати етиці ШІ: Впроваджувати курси або модулі, присвячені етичним аспектам використання ШІ, його соціальним наслідкам, потенційним упередженням та важливості відповідального ставлення до технологій.

2. Проводити просвітницьку роботу: Проводити семінари, тренінги, дискусії для здобувачів та викладачів щодо можливостей та обмежень ШІ, а також щодо ризиків недоброчесного використання.

3. Розвивати критичне мислення: Навчати здобувачів критично оцінювати інформацію, згенеровану за допомогою ШІ, розпізнавати її можливі недоліки, упередження та обмеження.

4. Проводити тотальну пропаганду цінностей доброчесності: Акцентувати увагу на важливості чесності, академічної гідності та власної інтелектуальної праці як основних факторів успіху в навчанні та професійній діяльності.

Не менш важливим напрямком є розвиток інтелектуальних систем для виявлення плагіату, згенерованого ШІ контенту. Однак, ці системи мають бути:

1. Адаптивними – здатними реагувати на постійну еволюцію ШІ-моделей та їхніх вихідних даних.

2. Прозорими – зрозумілими для користувачів щодо принципів їхньої роботи та можливих помилок.

3. Допоміжними – використовуватися як інструменти, що доповнюють експертну оцінку викладача, а не замінюють її.

Можливе також використання технологій блокчейну для верифікації авторства та фіксації етапів роботи над завданням, що підвищить прозорість та знизить ризики маніпуляцій.

Інтеграція штучного інтелекту в освітній процес є невідворотним явищем, яке має потенціал значно трансформувати навчання та викладання. Однак, щоб ці трансформації були позитивними, критично важливим є збереження та зміцнення принципів академічної доброчесності. Це вимагає комплексного, системного підходу, що включає переосмислення фундаментальних понять, адаптацію нормативно-правової бази, розробку інноваційних педагогічних методів, формування етичної свідомості та використання сучасних технологічних рішень [4, с. 896].

Забезпечення академічної доброчесності в епоху ШІ – це не лише питання контролю та обмежень, а й питання виховання нового покоління студентів, які усвідомлюють свою відповідальність за інтелектуальну працю, здатні критично мислити, творчо підходити до вирішення проблем та етично використовувати передові технології [5, с. 29]. Тільки шляхом синергії цих зусиль можна забезпечити, що ШІ стане потужним каталізатором розвитку освіти, а не джерелом нових форм академічного шахрайства.

Література:

1. МОН України. Положення про академічну доброчесність у закладах вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення 24.06.2025).

2. Громова, І. І., Мартинюк, Н. В., Шевченко, О. В. Система підготовки майбутніх вчителів до використання технологій штучного інтелекту. *Інформаційні технології в освіті*, 2020, 39, С. 19–33.

3. Bykov, V., Mikulowski, D., Moravcik, O., Svetsky, S., & Shyshkina, M. The use of the cloud-based open learning and research platform for collaboration in virtual teams. *Information Technologies and Learning Tools*, 2020, 76 (2), pp. 304–320. <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.3706>

4. Ясінський А. М., Яницька О. Ю., Іванюта О. В. Технології штучного інтелекту в системі підготовки фахівців у закладах вищої освіти. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 12(18). С. 890–902. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)-890-905](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)-890-905).

5. Ковальов М. М. Роль сучасних підходів при набутті здобувачами програмних результатів навчання. *Ефективні методи PR, GR ТА IR у сфері вищої освіти* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 5 лютого – 17 березня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 28-30. ISBN 978-966-397-376-0.

ПІДВИЩЕННЯ РИЗИКІВ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Коровіна Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент закладу вищої освіти*

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Штучний інтелект – технологія, яка потужно змінює більшість галузей суспільного виробництва, і освіта одна з них. Але саме освіта – одна з тих сфер, де застосування ШІ створює в рівній мірі і можливості, і реальні, а не потенційні, тактичні і стратегічні ризики, які вже сьогодні впливають на якісні і кількісні показники. Це було очікувано, як і віра у всеможливості цих технологій значної частки бізнесу, який знаходиться в постійній гонитві за зниженням витрат і підвищенням прибутків. Але в рамках управління освітнім середовищем були сподівання на зважений підхід з усвідомленням ризиків і спробою їх зменшити. Але скоріше панують настрою в бік скорішого максимального глибокого впровадження ШІ з розрахунком на те, що можна буде під цим приводом значно зменшити кількість працівників.

Тут треба визнати, що сама навчально-виховна сфера знаходиться в такому стані, коли при поверхневому погляді неглибоко мислячих людей здається логічним прибрати вчителя-людину з навчальних процесів, замінивши її технологією. При цьому треба визнати і те, що навіть залишивши людину маємо і будемо мати в сучасних умовах подальше погіршення освітньої якості. Одною з причин є загострення проблеми академічної доброчесності в умовах розповсюдження ШІ.

Річ не тільки в тому, що учні/студенти/аспіранти, вміло використовуючи ШІ, підміняють свої реальні знання і навички формально правильними відповідями і т. п., що різко знижує і так невисоку якість їхніх освітніх здобутків. А й у тому, що реалізується ризик зниження якості самих навчальних матеріалів, що суперечить основній ідеї, за якою ШІ повинен призвести до значного їх покращення. Чому ж це стає можливим?

Одна з причин в тому, що сам ШІ ще на такому етапі розвитку, коли треба докласти додаткових зусиль, щоб зрозуміти, чи справжню / об'єктивно існуючу інформацію він видає. А ці зусилля мало хто буде докладати, оскільки у більшості немає часу, ресурсів і мотивації. Причому в 'ресурси' входить і здатність відрізнити правдиву інформацію від неправдивої, а для цього вже необхідно мати високий

професійний рівень з постійним оновленням своїх знань в рамках хоча б свого напрямку. Система ж освіти за останні десятиліття зробили дуже багато, щоб висококласних освітян в країні залишилося мало. При цьому гарно працюючих, прозорих і доступних всім програмних інструментів перевірки на ШІ на зараз не існує, а значить не можливо об'єктивно контролювати процес його використання. А значить маємо ситуацію, коли в середньому (саме в середньому, оскільки висококласні фахівці все ще є) немає кому розрізнити якісні матеріали, підготовлені за допомогою штучного інтелекту, від неякісних і навіть фейкових. Лише справжній фахівець зможе відрізнити правдиву інформацію від текстів, які дуже нагадують правду, але нею не є. А саме друге ШІ вміє робити блискавично.

Друге питання відноситься до мотивації. Тільки невелика частина освітян, як і в принципі людей, будуть дотримуватися в будь-яких умовах принципів доброчесності (так же як невелика частина буде їх порушувати за будь-яких умов), в той час як поведінка більшості буде залежати від обставин. Навіть проста модель Трикутника шахрайства Д. Крессі [1] показує, що доброчесність буде порушена, якщо одночасно існують такі елементи, як:

- тиск обставин (скрутна ситуація, яка не може бути вирішена в рамках існуючого для людини нормативного поля);

- наявність можливості здійснити порушення (доступ до ресурсів порушення, низька вірогідність бути спійманим і, окремо, бути покараним; більш того вкрай важливо впевненість, що людина збереже свій статус в будь-якому разі);

- раціональне виправдання перед собою (фактично це виправдання є частиною мотивації, наприклад: керівництво завалює понаднормовою, неоплачуваною роботою, не дає достатньо часу на якісну підготовку матеріалів, порушуючи права робітника, тож останній говорить себе, що має моральне право готуватися так, як хоче, навіть порушуючи певні норми).

Більш пізня модель Ромба шахрайства Д. Вулфа [2, с. 54] додає такий елемент, як здатність виконати порушення, що на сьогодні теж важливо, оскільки ще далеко не всі освітяни освоїли ШІ. Втім для нас це означає в першу чергу те, що чим більше людей оволодіють цими технологіями, тим більше кількісно зросте число порушень. Тобто маємо усвідомлювати, що більшість учасників освітнього процесу при отриманні можливостей використати ШІ буде свідомо або несвідомо порушувати принципи академічної доброчесності.

Єдиним, що може протистояти такому розширенню нехтування академічною доброчесністю – це професійна етика освітян. Якщо, наприклад, виклад має етичні принципи і кафедра, на якій він працює,

теж їх відстоює, то це створює середовище, в якому фахівці не тільки будуть мати високу професійну етику, але і мотивацію її зберігати. Якщо ж цього немає, то абсолютно нічого, крім особистих високих цінностей рідких фахівців, не стримує освітян від порушення академічної доброчесності.

Таким чином маємо цікаву ситуацію: і логічно, і історично рухаємося в бік того, що науково-освітня спільнота повинна навчитися користуватися інструментами штучного інтелекту; при цьому це абсолютною більшістю буде зроблено на рівні середньому і нижче середнього, а значить зростає ризик створювання, множення і розповсюдження неперевіраних, невивіраних, неавторських, неякісних матеріалів. І на цій основі будуть створювати нові знання, як в свою чергу ляжуть в основу наступної черги «псевдознань». А науковців і освітян, здатних це побачити, відрізнити, відфільтрувати і прибрати з освітніх і наукових процесів буде з кожним колом ще менше. Тож маємо ризик прискорення розвитку «всевдонауки» і «псевдоосвіти».

Як висновок, можна сказати, що впровадження технологій штучного інтелекту в освіту має певні переваги, відкриваючи широкі можливості оптимізації і прискорення навчальних процесів і для викладача, і для учня/студента. Втім ІІІ – це лише інструмент, а тому може бути використаний не тільки для підтримки освітніх цінностей і інтересів, а і для їх порушення. І з цим ризиком треба окремо і свідомо працювати, оскільки він прямо впливає на якість отримуваної освіти, і значить і на якість робочої сили в країні тепер і в майбутньому, яка має виняткове значення в епоху інформаційного суспільства і економіки знань.

Література:

1. The Fraud Triangle – Understanding Fraud Risk. *Trustpair*. 2024. URL: <https://trustpair.com/blog/the-fraud-triangle-understanding-fraud-risk/>
2. G.M. Mudith Sujeewa, M.S. Ab Yajid, A. Khatibi, S.M. Ferdous Azam, I. Dharmaratne. The New Fraud Triangle Theory – Integrating Ethical Values Of Employees. *International Journal of Business, Economics and Law*. 2018. Vol. 16. Issue 5 (August). P. 52-57. URL: https://ijbel.com/wp-content/uploads/2018/08/ijbel5_216.pdf

БАГАТОВИМІРНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ: ІНТЕРСЕКЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА

Кочубейник О. М.

*доктор психологічних наук,
головний науковий співробітник відділу психології
політико-правових відносин
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Міграційні студії дедалі частіше намагаються враховувати множинність чинників, що формують досвід біженців. Проте взаємодія соціальних позицій – таких як вік, гендер або міграційний статус – ще не отримала належного визнання в дослідженнях біженців, що часто призводить до маргіналізації їхнього різноманітного досвіду. Тим не менш, прискіпливий погляд дає підстави стверджувати, що біженці війни опиняються на перетині складних владних відносин, оскільки соціальні позиції, які вони займають, є конструйовані за своєю природою. Вік, гендер, міграційний статус, а також етнічність, освіта, фах тощо не лише визначають доступ до ресурсів і можливостей у приймаючих країнах, а й модулюють внутрішні процеси ідентичності, почуття автономії, впевненості та здатності до рефлексивної переоцінки власного життєвого шляху.

Досвід українських біженців і їхні плани повернення на батьківщину слід розглядати, на наш погляд, через призму складної взаємодії соціальних, економічних та інституційних чинників. Взаємодія індивідуальних ресурсів із структурними умовами – включно з доступом до працевлаштування, освіти, житла та соціальних мереж – визначає можливості адаптації та формує як мотивацію, так і страхи, що супроводжують процес повернення. Саме ця багатовимірна взаємодія надає основу для застосування інтерсекційного підходу, який дозволяє розкрити унікальні конфігурації привілеїв і вразливостей, що визначають готовність, мотивацію або, навпаки, обмеження та страхи перед поверненням. Застосування цього підходу до досвіду українських репатріантів особливо продуктивним буде з огляду на тривалий воєнний конфлікт, зміни у соціальній структурі України, а також значні трансформації у психології самих біженців під впливом досвіду життя в інших країнах. Зазначимо, що попри заклики дослідників інтегрувати інтерсекційність у вивчення міграційних процесів [1], досвід біженців часто розглядається у спрощеному вигляді – як однорідний процес

адаптації або повернення. Насправді ж, індивідуальні життєві траєкторії репатріантів формуються під впливом численних структурних бар'єрів (економічних, інституційних, культурних), а також через взаємодію внутрішніх ресурсів – таких як здатність до адаптації, опірність, емоційна зрілість, соціальні зв'язки.

Як і в інших дослідженнях міграції, що враховують часову та соціальну багатовимірність досвіду [2], ми виходимо з припущення, що повернення не є автоматичним поверненням до «попереднього» життя, а є новим етапом особистісного і соціального переосмислення. Це вимагає усвідомлення не лише зовнішніх перешкод, а й глибоких внутрішніх змін – ідентичнісних, психологічних, ціннісних. Головне дослідницьке питання, яке ми ставимо, полягає в тому, як соціальні позиції перетинаються й формують як уявлення про повернення, так і реальний процес реінтеграції. У фокусі – вивчення не лише вразливості, а й нових форм суб'єктності, стратегії адаптації та особистісного зростання в умовах післявоєнної України.

На наш погляд, підхід, що враховує множинні перетини соціальних категорій у досвіді біженства, відкриває можливість більш цілісного аналізу взаємодії між ідентичнісними маркерами, хронологічними подіями в житті особи та впливом інституцій, політик і ширших історичних контекстів, які формують ідентичності протягом життя. Використання такого аналітичного фокусу дозволяє більш точно виявляти складні зв'язки між особистими наративами та структурами влади, соціальними нормами та домінантними дискурсами, які визначають повсякденний досвід людей у критичних умовах. Це, у свою чергу, робить можливим не лише описати кризи та виклики, що переживають біженці, а й зрозуміти механізми стійкості, адаптації та вироблення нових стратегій соціальної й особистісної інтеграції.

Надалі ми вважаємо за потрібне навести обґрунтування доцільності застосування саме такої методологічної перспективи, як інтерсекційність, для вивчення досвіду біженців, яка спирається на аналіз перетинів соціальних категорій і дозволяє врахувати множинність, взаємозв'язок та динамічний характер факторів, що формують їхнє життя.

По-перше, людські життя завжди вплетені в історичні події: війна, насильницькі переселення чи політичні трансформації здатні радикально змінювати життєві плани, соціальні ролі та уявлення про майбутнє, накладаючи відбиток на формування ідентичності, доступ до ресурсів і можливості інтеграції у суспільство. Історичні події не лише визначають структурні обмеження, а й створюють нові соціальні умови, в яких біженці змушені шукати ресурси для виживання та адаптації.

По-друге, вирішальне значення має час подій у життєвому циклі людини. Досвід вимушеного переселення сприймається і переживається по-різному залежно від віку та стадії розвитку особи. Переживання кризи в дитинстві може порушувати базові умови розвитку, формувати тривожність, втрату відчуття безпеки та обмежувати можливості для соціалізації, що в подальшому впливає на когнітивні, емоційні та соціальні компетенції. У юності вимушене переселення перериває процес формування соціальної ідентичності, освітніх та професійних перспектив, а також соціальних мереж, які важливі для інтеграції та розвитку автономії. Для дорослих таких кризових подій характерним є руйнування стабільності професійних і сімейних ролей, підрив соціального статусу та економічної безпеки, що потребує мобілізації значних внутрішніх ресурсів та стратегій виживання. Усе це свідчить про те, що життєвий вік є критичною змінною, яка модулює переживання травми, адаптаційні можливості та потенціал подальшої реінтеграції. Інтерсекційний аналіз дозволяє врахувати, як цей фактор взаємодіє з іншими соціальними категоріями і впливає на багатовимірний досвід вимушеного переселення.

По-третє, досвід біженців демонструє принцип пов'язаних життів, який підкреслює взаємозалежність індивідуальних і колективних траєкторій. Вимушене переселення ніколи не відбувається ізольовано: страждання, втрати або навпаки стійкість та ресурси однієї особи безпосередньо впливають на її сім'ю, ширші громади та соціальні мережі. Наслідки переселення можуть проявлятися через руйнування або послаблення соціальних зв'язків, зміни ролей у родині, а також через трансформацію колективних практик підтримки та взаємодопомоги. Водночас соціальні зв'язки можуть виступати як буфер, пом'якшуючи психологічний та матеріальний тягар втрат, або ж посилювати вразливість, коли ресурси обмежені, а кризи однієї особи транслюються на всю соціальну мережу. Цей підхід дозволяє зрозуміти, що процес адаптації та реінтеграції не є лише індивідуальною проблемою, а комплексним явищем, що формується через постійні взаємодії між особистісними стратегіями, соціальними ресурсами та інституційними умовами.

По-четверте, не можна ігнорувати агентність біженців, яка проявляється у здатності індивідів активно впливати на власне життя навіть у контексті суворих структурних обмежень. Попри бар'єри, пов'язані з економічними, інституційними та соціокультурними умовами, люди демонструють спроможність протистояти маргіналізації, мобілізувати внутрішні та зовнішні ресурси для адаптації, а також створювати нові соціальні простори для взаємодії, підтримки та самореалізації. Агентність включає не лише тактичне пристосування

до обставин, а й стратегічне вироблення шляхів самозахисту, відновлення контролю над життєвими процесами та конструювання сенсу власного досвіду в умовах кризи. Вона проявляється як у міжособистісних взаємодіях, так і у формуванні колективних практик, що дозволяють біженцям активно брати участь у житті спільнот та впливати на процеси реінтеграції. Саме тому інтерсекційний підхід дозволяє уникнути надмірних узагальнень і адекватніше виявляти як унікальні, так і структурно зумовлені аспекти досвіду вимушеного переселення.

На відміну від інших методологічних перспектив, ця рамка дає змогу детально аналізувати людські відмінності та усвідомлювати подібності між групами, які зазвичай залишаються поза увагою. Так, унітарний підхід концентрується на одному головному маркері відмінності, вважаючи його достатнім для пояснення соціальної проблеми. Множинний підхід враховує більше одного чинника, проте робить це адитивно, приділяючи обмежену увагу їхнім взаємозв'язкам і взаємодіям.

А інтерсекційна перспектива спеціально фокусується на складних взаємозв'язках та взаємоспроєктованих процесах між соціальними категоріями, які створюють відмінності у досвіді. Саме завдяки такому підходу стає можливим перенести аналіз з абстрактного рівня категорій на конкретні процеси життя біженців, зокрема на їхній досвід повернення. Повернення біженців є складним і багаторівневим процесом, який одночасно розгортається на макрорівні – державні та міжнародні політики, закони й інституції; на мезорівні – регіональні та місцеві органи влади, програми підтримки та політики інтеграції; а також на мікрорівні – у повсякденному житті спільнот, родин та індивідуальних переживань. Застосування інтерсекційного підходу дозволяє комплексно аналізувати, як нерівності, дискримінаційні практики та структурні бар'єри проявляються на кожному з цих рівнів і як вони взаємодіють між собою, створюючи багатовимірний контекст впливу на досвід біженців.

Завдяки такому підходу можна не лише ідентифікувати перешкоди та уразливості, але й розробляти політики підтримки та програми реінтеграції, що є більш чутливими до локальних, історичних і соціальних контекстів, а також здатними враховувати індивідуальні траєкторії та потреби кожного репатріанта. Це, у свою чергу, підвищує ефективність заходів з відновлення соціальної справедливості та сприяє формуванню умов для стійкої адаптації та інтеграції.

Література:

1. Brown, T. H. Racial stratification, immigration, and health inequality: A life course-intersectional approach / T. H. Brown // Social Forces. 2018. Vol. 96, No. 4. P. 1507–1540.
2. Holman, D., Walker, A. Understanding unequal ageing: Towards a synthesis of intersectionality and life course analyses / D. Holman, A. Walker // European Journal of Ageing. 2021. Vol. 18, No. 2. P. 239–255.

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Кульбашна О. А.

*кандидат юридичних наук,
старша викладачка кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Якість надання освітньої послуги безпосередньо залежить від дотримання академічної доброчесності. Академічна доброчесність – це і державна політика в освітній сфері, і напрям вдосконалення діяльності закладів освіти незалежно від форми власності, і належна поведінка здобувачів, педагогів, науковців. Правове регулювання відносин академічної доброчесності ґрунтується на положеннях освітнього законодавства, основою якого є Конституція України, яка в ст. 53 проголошує право кожного на освіту [1].

Академічна доброчесність в такому вигляді перебуває в центрі уваги громадськості, законотворця, науковців, усіх учасників освітнього процесу відносно віднедавна. В національному законодавстві поняття, принципи, відповідальність за порушення академічної доброчесності вперше легалізовані в Законі України «Про освіту» у 2017 р. В ст. 42 цього Закону подано визначення поняття «академічна доброчесність», перераховано вимоги дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, а також випадки порушення академічної доброчесності та відповідальність [2].

Набрання чинності вказаним законом надало поштовх подальшому розвитку нормативно-правового регулювання відносин академічної

добросовісності. Так, внесено зміни до Закону України «Про вищу освіту» в частині забезпечення дотримання академічної добросовісності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату [3]. Зазнав відповідних змін Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4]. Усі підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання надання освітньої послуги були приведені у відповідність до законодавчих змін. Заклади освіти у своїх локальних нормативних актах відобразили засади академічної добросовісності. До прикладу, в Черкаському національному університеті діють: «Кодекс академічної добросовісності та корпоративної етики», «Положення про Комісію з академічної добросовісності та корпоративної етики», «Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти», «Положення про курсові й кваліфікаційні роботи у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького», «Положення «Про порядок перевірки кваліфікаційних робіт, наукових текстів на наявність текстових збігів у ЧНУ імені Богдана Хмельницького» [5–9].

Профільне Міністерство освіти і науки України в межах своєї компетенції також видає накази і розпорядження з питань якості освітніх послуг, надання яких неможливе без суворого дотримання принципів академічної добросовісності. Освітній омбудсмен та його служба також долучені до цього процесу.

Безумовно, що загальні закони у сфері правового регулювання академічної добросовісності здійснюють регулювання останньої разом з дотичними аспектами якості освіти, таких як уникнення конфлікту інтересів, заборони домагань, забезпечення рівності здобувачів, доступності освіти, тощо. Тому новим етапом розвитку правового регулювання відносин академічної добросовісності має стати спеціальний Закон.

06 червня 2024 року Верховна Рада України за результатами розгляду в першому читанні прийняла за основу проект Закону про академічну добросовісність (реєстр. №10392 від 08.01.2024, далі – Законопроект [10]). Прийняття Закону України «Про академічну добросовісність» стане історичним кроком, оскільки аналогів йому не існує в жодній державі європейського простору [11]. На думку розробників Законопроекту наразі питання академічної добросовісності врегульовані в законах України лише частково, не системно [12].

Початковий науковий аналіз Законопроекту про академічну добросовісність дає підстави зробити деякі попередні висновки.

Законопроект системно пов'язаний з низкою чинних Законів України, зокрема, «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту». Термінологічна база практично співпадає, тому прийняття спеціального закону не викликатиме дисонансу між правовідносинами, які уже існують та тими, які мають бути сформовані опісля. Доволі вдалою є спроба внести правову визначеність в питанні базових цінностей академічної доброчесності таких як чесність, довіра, відповідальність, стійкість, рішучість (частина 1 стаття 4 Законопроекту). Позитивним є запровадження більш структурованого та розширеного кола видів правопорушень академічної доброчесності та видів санкцій, які можна застосувати за вчинення конкретного правопорушення, чого бракує в чинному Законі «Про освіту». До прикладу, серед видів порушень академічної доброчесності Законопроект додатково до уже існуючих в Законі «Про освіту» виокремлює відчуження авторства; приписування авторства; необ'єктивне («недоброчесне» чинне зараз) оцінювання результатів навчання; несамотійне виконання завдання; недозволена допомога; академічний саботаж; схилення до порушення академічної доброчесності. Низка статей Законопроекту (наприклад, 23, 24, 25), які регулюють ці питання, сформульовані за правилами класичного правового письма: норма, як правило поведінки, міститься в окремій статті, а сама норма чітко визначає гіпотезу, диспозицію і санкцію. Деякі статті містять бланкетні норми (ст.ст.28-29).

Підсумовуючи, зауважимо, що більш докладний науковий аналіз Законопроекту ще попереду, а прийняття спеціального Закону про академічну доброчесність безумовно сприятиме належному правовому регулюванню відносин академічної доброчесності.

Література:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.08.2025).
2. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.08.2025).
3. Про вищу освіту Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1>

%87+%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81#Text (дата звернення: 14.08.2025).

4. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від від 26.11.2015 № 848-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19?find=1&text=%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87+%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81#w1_1 (дата звернення: 14.08.2025).

5. Кодекс академічної доброчесності та корпоративної етики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. URL: https://drive.google.com/file/d/1W-CVcfboyA_6y1_GlCoiaz6D5JU7G0vA/view (дата звернення: 16.08.2025).

6. Положення про Комісію з академічної доброчесності та корпоративної етики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. URL: https://drive.google.com/file/d/1xN_N27_LJPF0r9odvATTryI3tvO4HWUO/view (дата звернення: 16.08.2025).

7. Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. URL: <https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmWVNBOC01anlHQWs/view?resourcekey=0-nYvOiJgQNNQeJQcDryWpWA> (дата звернення: 16.08.2025).

8. Положення про курсові й кваліфікаційні роботи у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. URL: https://drive.google.com/file/d/18n_kXL7nszCDwiB-IzbpVCHidEiCbeoq/view (дата звернення: 16.08.2025).

9. Положення «Про порядок перевірки кваліфікаційних робіт, наукових текстів на наявність текстових збігів у ЧНУ імені Богдана Хмельницького» URL: https://drive.google.com/file/d/1d8wM6d7m-MCWlJr9f3Mk_ycfjymX269w/view (дата звернення: 16.08.2025).

10. Про академічну доброчесність. Проект Закону України / Верховна Рада України. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/3a0d168a-0464-41fc-9eaa-63ef743e82b9](https://itd.rada.gov.ua/3a0d168a-0464-41fc-9eaa-63ef743e82b9) (дата звернення: 18.08.2025).

11. Ми разом – проти російської агресії – Верховна Рада України прийняла за основу законопроект про академічну доброчесність. Прес-служба Апарату Верховної Ради України / Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/250463.html> (дата звернення: 18.08.2025).

12. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про академічну доброчесність» / Верховна Рада України. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/17ec25c4-c952-484b-97b1-351eadc0a0c2](https://itd.rada.gov.ua/17ec25c4-c952-484b-97b1-351eadc0a0c2) (дата звернення: 17.08.2025).

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Лепех С. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент факультету права
Український католицький університет
м. Львів, Україна*

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Порухом академічної доброчесності вважається академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ’єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання, вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ’єктивного оцінювання результатів навчання.

Академічна доброчесність ґрунтується на кількох важливих принципах, які визначають етичну та відповідальну поведінку в освітньому середовищі, і охоплює такі ключові аспекти як повага до людської гідності, прав людини та рівність учасників освітнього процесу, чесність та справедливість, довіра, повага та відповідальність, компетентність, прозорість та інформаційна відкритість [1, с. 36–38].

Засади дотримання вимог академічної доброчесності та використання штучного інтелекту в УКУ визначені Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим видам порушень академічної доброчесності в освітньому процесі, науково-педагогічній і науковій

діяльності у ЗВО «Український католицький університет», затвердженим наказом Українського католицького університету від 25.01.2024 року № 56-о [2]. Використання інструментів генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі не забороняється повністю, проте регулюється цим Положенням та іншими актами. Так, викладачам, зокрема, рекомендовано при плануванні змісту освітніх компонентів, виборі форм роботи, підборі завдань для здобувачів надавати перевагу завданням, що потребують для виконання творчого підходу здобувача, а у зв'язку з активним розвитком генеративного штучного інтелекту та його доступністю принаймні в деяких завданнях включати елементи, які важко створити за його допомогою: складні візуалізації, інтерв'ю, прямі експерименти та відвідування об'єктів, усні та відео компоненти, а також при розробці завдань з використанням штучного інтелекту створювати рівні умови для здобувачів, зважаючи на різні можливості безкоштовних і платних інструментів. Для використання результатів штучного інтелекту студентами під час виконання завдань у силабусах навчальних дисциплін, програмах, методичних рекомендаціях це має бути безпосередньо дозволено, при цьому таке обмежене використання має бути спеціально задокументовано, зокрема, відокремлено текстові або візуальні фрагменти таких результатів, вказано покликання на систему або модель штучного інтелекту, зазначено дату генерації тощо. В разі порушення встановлених університетом політик до здобувача можуть бути застосовані відповідні санкції, зокрема, викладач може не зарахувати таку роботу.

Отже, використання результатів штучного інтелекту в освітньому процесі може мати як позитивні, так і негативні наслідки залежно від окреслених завдань і дотримання вимог академічної доброчесності.

Література:

1. Галян О. В. Основні принципи та норми академічної доброчесності у закладах вищої освіти. *Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 січня – 9 березня 2025 року. Львів – Торунь : Liha Pres, 2025. 208 с. С. 36–38.

2. Положення про запобігання академічному плагиату та іншим видам порушень академічної доброчесності в освітньому процесі, науково-педагогічній і науковій діяльності у ЗВО «Український католицький університет», затверджене наказом Українського католицького університету від 25.01.2024 року № 56-о. <https://wiki.ucu.edu.ua/rip-off>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Манжара С. О.

доктор філософії з психології,

*викладач кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Перехід у онлайн-середовище значно розширило межі психологічних досліджень та інтервенцій. Водночас, розвиток штучного інтелекту вносить свої корективи у етичні норми та правила. Генеративний штучний інтелект не замінить повноцінну психологічну консультацію та психотерапію, та люди все одно звертають за порадою до ChatGPT, Gemini або Grok.

Відповідно, важливими є дослідження впливу штучного інтелекту та можливостей його використання у практичній психології. Дослідженням впливу штучного інтелекту на роботу практичного психолога займалися: М. Салах, А. Сендфорд, Ц. Чен, С. Чжоу, Дж. Чжао та І. Чжан тощо. Згідно із дослідженнями Д. Бернацької, «штучний інтелект є дієвим помічником у психологічній практиці, однак він позбавлений емпатії» [1, с. 1027], а також загалом емоцій та почуттів. Інші наукові дослідження виявили «позитивний вплив нейронної мережі на етапах виявлення, діагностики та лікування психічного розладу» [1, с. 1027], тобто на початкових етапах первинної діагностики.

Дослідження А. Ребело щодо впливу штучного інтелекту зокрема на робоче середовище та роботу психолога виявили, що «штучний інтелект у роботі психолога може бути використаний під час оцінки, терапії, документації та моніторингу» [1, с. 1028]. Водночас, якщо діагностика, аналіз та інтерпретація результатів дійсно можуть здійснюватися за допомогою мовних моделей, то психотерапія та психологічна інтервенція – повноцінно може здійснюватися виключно людиною.

Згідно із дослідженнями Д. Бернацької, «штучний інтелект може замінити психолога у виконанні таких обов'язків: 1) створення психологічного профілю клієнта; 2) аналіз і встановлення діагнозу; 3) запис клієнтів» [1, с. 1032], відповідно, штучний інтелект впроваджується у психологічні дослідження за трьома категоріями [1, с. 1028–1029]:

1. Теоретична психологія – аналіз великих баз даних і прогнозування результатів.

2. Науково-прикладна психологія – дослідження закономірностей, збір інформації, створення психологічного портрету.

3. Практична психологія – автоматизація та оптимізація адміністративних функцій, ведення документації, створення чат-ботів, аналіз та інтерпретація результатів дослідження, прогнозування можливих ризиків, розробка індивідуальних стратегій.

Сам **ChatGPT** [2] бачить це питання так: штучний інтелект (ШІ) у практичній психології – це вже не футуристична мрія, а реальність, яка активно формується у світі й поступово входить в український простір. Провідними напрямками його застосування є:

1. Діагностика та психометрія. **Аналіз мовлення та письма** – алгоритми здатні виявляти ознаки тривоги, депресії чи когнітивних розладів у текстах і голосі людини. **Швидкі опитування** – ШІ може автоматизувати обробку тестів, пришвидшуючи процес діагностики.

2. Консультативна практика. **Чат-боти та віртуальні асистенти**, застосунки, які ведуть підтримувальні розмови з клієнтами, допомагаючи знизити рівень стресу. **Психологічна підтримка 24/7** – ШІ не замінює психолога, але може бути «першою лінією допомоги» у кризових ситуаціях.

3. Психотерапія. **Когнітивно-поведінкові інтервенції** – деякі програми використовують алгоритми для пропозиції вправ і рекомендацій у менжах КПТ. **Віртуальна реальність + ШІ** – у поєднанні вони допомагають працювати з фобіями, ПТСР, тривожними розладами (наприклад, симуляція контрольованих ситуацій).

4. Освіта та підготовка психологів. **Імітація клієнтів** – студенти-психологи можуть тренуватися на віртуальних «клієнтах», які реагують по-різному залежно від стилю спілкування. **Аналіз ефективності терапії** – алгоритми можуть підказувати, які методи працюють краще для конкретного клієнта.

5. Етичні виклики. **Конфіденційність** – надзвичайно важливо захищати дані клієнтів, адже витік інформації може завдати шкоди. ШІ може допомагати психологам, але він не здатен повністю замінити емпатію та людський контакт. Алгоритми потрібно адаптовувати до українських реалій і мови, щоб уникнути хибних результатів.

В Україні зараз активно розвиваються стартапи у цій сфері, але здебільшого вони зосереджені на освітніх або медичних технологіях. Практична психологія з ШІ – це перспективна галузь, яка може дати нові інструменти підтримки військових, переселенців та людей із ПТСР.

Отже, використання штучного інтелекту у побуті і у науці – неминуче. Його можливості значно оптимізують процеси збору великих баз даних, аналіз та інтерпретацію результатів, обробку та

ведення документації, а також пришвидшують і універсалізують міжособистісну взаємодію. Водночас, штучний інтелект не зможе повноцінно здійснювати психологічне консультування та психотерапію, адже це – лише мовна модель, без емпатії, емоцій, почуттів, інтуїції тощо.

Література:

1. Севост'янов П. О., Клімушев В. В., Клімушева Г. С. Вплив штучного інтелекту на сучасні психологічні дослідження: перспективи та можливості цифрової психології. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка». Серія «Психологія». Серія «Медицина»*. 2024. № 4(38). С. 1025–1036.
2. OpenAI. ChatGPT. 2025. <https://www.openai.com/chatgpt>

СИНЕРГІЯ STEM-ОСВІТИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ – СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СУВЕРЕННОСТІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ

Меженська О. В.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології і міжнародних відносин

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Полтава, Україна

Національна безпека тісно пов'язана з людським капіталом, а сила чи слабкість останнього визначається станом системи освіти [1]. Ступінь сформованості людського капіталу безпосередньо впливає на стійкість суспільного поступу та рівень національної безпеки. Водночас стан безпеки держави істотно позначається на стабільності освітньої сфери: у разі його послаблення виникають глибокі диспропорції у соціальному, економічному, екологічному та виробничому розвитку, зумовлені дефіцитом якісного відтворення людського капіталу [4].

Сучасна освітня парадигма вимагає зміщення акценту з механічного засвоєння знань на розвиток критичного мислення, креативності, командної роботи, управління проектами та соціальної відповідальності. Це повністю узгоджується з цінностями STEM-освіти, що створює підґрунтя для підготовки покоління, здатного мислити

системно та діяти в умовах криз. Важливою особливістю STEM-освіти є розширення можливостей неформальної освіти через співпрацю з науковцями, інженерами, бізнесом та інноваційними спільнотами. Формується навчальне середовище, орієнтоване на практичну дію, що підтримується сучасними цифровими й інженерними засобами – від робототехнічних конструкторів і мікропроцесорів до віртуальних лабораторій і дистанційних платформ [6, с. 9–10].

Сучасні війни виходять далеко за межі традиційного збройного протистояння і охоплюють інформаційні, технологічні та когнітивні виміри. У таких умовах саме інтелектуальні ресурси держави стають визначальними для її стійкості, інноваційного розвитку та здатності протистояти зовнішнім викликам.

В умовах тривалої збройної агресії однією з ключових загроз для освітньої сфери є обмеженість територіального доступу до закладів освіти. Руйнування шкіл, садків та університетів, замінування територій і обстріли доріг унеможливають безпечний доїзд дітей і педагогів. На окупованих територіях нав'язуються російські програми, що блокує українську освіту та несе ризик втрати національної ідентичності. Додатково ситуацію ускладнює внутрішнє переміщення населення: у безпечних регіонах школи перевантажені й бракує ресурсів. Постійний стрес і страх обстрілів знижують мотивацію до навчання. Це призводить до формування глибоких освітніх диспропорцій, зниження якості знань і ризику втрати цілого покоління, позбавленого повноцінного доступу до освіти.

В умовах воєнних викликів STEM-освіта в Україні набуває не лише особливої актуальності а й специфічних характеристик. По-перше, вона потребує високого рівня адаптивності: дистанційні та асинхронні формати навчання стали життєво необхідними через небезпеку для учасників освітнього процесу, відключення електроенергії та пошкодження інфраструктури. По-друге: критичним є ресурсне забезпечення та кіберзахист: резервні канали комунікації, хмарні сховища та системи захисту даних стали основою функціонування освіти. По-третє, змінюється спрямованість професійного навчання, яка орієнтована на вирішення реальних викликів війни (створення безпілотників, автономних енергетичних систем, фільтраційних установок для води, програмних рішень для оборони й логістики, тощо). По-четверте, STEM-діяльність виконує психоосвітню функцію, допомагаючи молоді зосереджуватися на конструктивних завданнях, формуючи відчуття контролю та перспективи у кризових умовах. І, нарешті, гуманітарний вектор STEM-освіти проявляється у створенні технологій для підтримки цивільного населення, а консолідація з бізнесом, ЗСУ,

громадськими організаціями та міжнародними фондами формують мережу горизонтальної взаємодії.

Паралельно з розвитком STEM-освіти постає питання академічної доброчесності як ключового чинника довіри. У сучасному освітньому та науковому середовищі доброчесність означає не лише уникнення шахрайства, плагіату чи фальсифікацій, а й дотримання високих стандартів досліджень, чесність у роботі та прозорість у публікаціях. Вона гарантує легітимність освітнього й наукового процесу, зберігає довіру до знань, підтримує міжнародний авторитет національної науки [5].

Особливу актуальність це питання має за умов активного використання генеративного штучного інтелекту, який відкриває нові можливості, але водночас створює ризики зниження індивідуальної відповідальності за результати навчання й досліджень. Проблеми академічної нечесності часто мають морально-культурне, інституційне та освітньо-виховне підґрунтя. Усвідомлення їхньої природи дозволяє формувати політику, спрямовану не лише на покарання, а й на превенцію порушень через розвиток культури відповідального навчання та праці [2].

Поняття синергія походить від грецького *synergeia* – співпраця, співдружність. Проте, ми будемо відштовхуватися від визначення запропонованого Л. Мельник та І. Дегтярьовою, «синергія – збільшення ефективності діяльності в результаті сполучення, інтеграції окремих частин в єдину систему за рахунок «системного ефекту» (емерджентності)» [Цит за Колесніков 3, с. 10].

Синергія STEM-освіти та академічної доброчесності створює унікальну модель інтелектуальної безпеки. З одного боку, вона забезпечує підготовку кадрів, здатних генерувати та впроваджувати інновації, необхідні для виживання й розвитку держави в умовах гібридної війни. З іншого боку, доброчесність гарантує, що ці інновації ґрунтуватимуться на достовірних знаннях і перевірених даних, здатних витримати міжнародну експертизу. У результаті формується покоління фахівців, спроможних не лише створювати технології, а й захищати їх у правовому, інформаційному та етичному вимірах.

В умовах гібридної агресії розвиток STEM-освіти, інтегрований із принципами академічної доброчесності, постає не лише як інструмент технологічної модернізації, а й як фундамент стійкості держави, забезпечуючи кадровий потенціал для оборонного сектору, кіберзахисту, цифрової економіки та стратегічних технологій. У провідних країнах НАТО та ЄС STEM-освіта визнається елементом безпекової парадигми, оскільки вона безпосередньо підсилює інноваційний та оборонний потенціал держав.

Таким чином, синергія STEM-освіти та академічної доброчесності формує основу інтелектуальної безпеки України, яка забезпечує протидію гібридним загрозам, збереження кадрового потенціалу, зміцнення міжнародного авторитету та гарантії стратегічної стійкості й суверенності у XXI столітті.

Література:

1. Живко, Ж. Б., Кухарська, Л. В. Освіта в системі національної безпеки країни. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. Вип. 2 (54), С. 205–211. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-205-211> <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/195/225> (дата звернення 19.05.2025).
2. Козинець А. О. Академічна доброчесність: поняття та законодавча база (станом на 01.06.2025)»: вебінар. Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет». 12 серпня о 14:30 (за київським часом). Захід відбувся в ZOOM за посиланням URL: <https://us02web.zoom.us/j/82890798746?pwd=LlJHv4IaqRaHtZOMIpzFdGrizy9ED.1> (дата участі 12.08.2025).
3. Колесніков Д. В. Сутність синергії та класифікація її видів у дослідженні вертикально-інтегрованих структур. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2013. № 2. С. 9–15: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2013_2_3 (дата звернення 19.08.2025).
4. Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. № 3. С. 143–150. <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eo-pa/issue/view/5> (дата звернення 19.08.2025).
5. Ульянова Г. О., Бааджи Н. П. Академічна доброчесність як основа академічного успіху. *Правова позиція*. 2022. № 4(37). С. 98–103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.18> (дата звернення: 19.08.2025).
6. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ В РОЗВИТКУ НАВИЧОК ТВОРЧОГО ІНШОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Мельниченко Г. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов*

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна*

Сучасний технологічний прогрес революціонізує освітній простір, водночас породжуючи виклики, наявність яких ставить доцільність існування певних аспектів навчального процесу під загрозу. Так, штучний інтелект, здатний за лічені секунди створювати якісний текст на будь-яку тему на основі вербального, візуального або навіть слухового стимулу підриває цінність самостійної оригінальної діяльності студента. Це підкреслює необхідність пошуку шляхів збереження академічної доброчесності й стимуляції потреби в самостійній творчій діяльності студентів.

Проблему протидії академічному плагіату в контексті розвитку писемних навичок студентів досліджували як українські, так і міжнародні науковці, як-от Андерсон М., Грабовська І., Дорошко А., Красицька Л., Стенек Н., Шоу М., Якубівський І. та ін., зосереджуючи увагу здебільшого на правових аспектах проблеми, пропонуючи використання платформ перевірки та навчання правильному цитуванню. Використання інструментів для перевірки плагіату є, безперечно, дієвим караючим засобом, проте дані технології перевіряють оригінальність, а не розвивають її.

Наведемо деякі стратегії запобігання використанню інструментів штучного інтелекту під час створення писемних текстів в рамках проходження курсу «Творче письмо (англійська мова)», які умовно можна поділити на три етапи.

На **підготовчому етапі** рекомендовано застосовувати напрями дій, спрямовані на створення зовнішньої й внутрішньої мотивації самостійної творчої роботи.

1. Формування культури академічної доброчесності. Настановче заняття присвячується принципам етичного письма, наслідкам недоброчесності, наголошенню на важливості творчого самовираження, унікальності й самостійності мислення як передумов якісного розвитку

особистості. На даному етапі студентам пропонується декілька інструментів перевірки плагіату для самостійної перевірки своїх робіт перед поданням (Turnitin, Grammarly Premium, Unicheck тощо) та знайомлять з правилами й наслідками академічної недоброчесності, зокрема, зниження балів, незарахування або перескладання, або, навпаки, додавання балів за оригінальність і творчий підхід, визнання унікальності роботи, підкреслення цінності особистого внеску. Основний прийом роботи: порівняння двох текстів – оригінального й створеного ШІ з акцентом на відшліфованість стилю, повторюваність мовних кліше, концептуальну типовість як показники недоброчесності.

2. Розробка індивідуалізовано-контекстуалізованих завдань. Кожному писемному завданню передують ретельно продумана частина заняття, яка актуалізує особистий досвід, рефлексію або створює унікальний контекст для творчості (наприклад, позитивні й негативні аспекти даного заняття, порівняння роботи студентів групи впродовж першої половини заняття, емоційний фон учасників заняття тощо). Основний прийом роботи – інтегрування всіх видів мовленнєвої діяльності студентів та залучення психологічних технік (наприклад, техніки контртексту [1] для активізації домінантних вузлів – нервових центрів, що керують всіма мисленнєвими процесами й актуалізують особистісно значущі моменти в пам'яті й сприйнятті студентів.

3. Створення безпечного середовища. Заохочення студентів до висловлення думок без страху осуду. Основний прийом роботи – мозковий штурм для генерування ідей із подальшим голосуванням за найоригінальніші й найкреативніші пропозиції.

На **виконавчому** етапі рекомендовано застосовувати стратегії, що дозволяють відстежувати перебіг роботи на кожному з етапів його виконання.

1. Практика ведення чернеток. Викладач знайомить студентів з вимогами до наявності й ведення чернеток (план, ключові тематичні слова (можуть бути підібрані ШІ за умов посилання на нього), граматичні конструкції відповідного мовного рівня). Основний прийом роботи – демонстрація створення чернетки (наприклад, відеоресурс Ендрю Жирардена (Andrew Girardin), фахівця з викладання англійської мови, зокрема, до іспитів Cambridge (<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=6-5aYC-q46Y>)) та практика створення чернеток за різними завданнями.

2. Використання платформ для спільного творчого письма. Застосування інструменту Google Docs або віртуальних дошок Padlet, Miro тощо під час написання спільного творчого продукту в малих групах дозволяє відстежувати внесок кожного студента, оцінити якість їхнього віртуального писемного спілкування, штучно зменшити клас

за рахунок перенесення форми роботи з індивідуальної на групову. Основний прийом роботи – виконати творче завдання в складі малої групи, з використанням опції «коментар» або «пропозиції», вносячи зміни до тексту, які відображаються як редагування на полях для обговорення та затвердження.

На **рефлексивно-оцінювальному** етапі рекомендовано застосовувати презентацію й самоаналіз творчого продукту й оцінку та аналіз з боку викладача й колег. На даному етапі студенти надають короткі звіти про те, як вони створювали текст, і відбувається голосування за критеріями (оригінальність, правильність, відповідність вимогам) й виставлення оцінок.

Отже, робота з протидії академічної недоброчесності в розвитку навичок творчого іншомовного писемного мовлення студентів полягає не стільки в покаранні, скільки в превентивних заходах, які спрямовані на розвиток культури етичного письма, апелюванні до власного досвіду для стимулювання оригінальності й самостійності та впровадження технологій для моніторингу процесу створення писемних текстів в кооперативних формах навчання.

Література:

1. Formanova S., Yeremenko T., Melnychenko H., Gerkerova O., Radkina V., Meniailo V., Bloschynskyi I. Counter-text as a tool of psycholinguistic diagnosing comprehension of foreign language utterance. *Journal of Curriculum and Teaching*. Vol. 11, No. 4, 2022. P. 139–144. doi: 10.5430/jct.v11n4p139

ПРІОРИТЕТ ЯКОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ

Мірошніченко В. І.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки*

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Україна обрала свій курс на європейську інтеграцію, що зумовлює визначення низки домінантних завдань для національної системи освіти. Серед них варто виокремити: забезпечення високої якості освіти; оновлення змістових характеристик з акцентом на розширення

практичної складової; створення єдиного національного освітнього простору, який би відповідав сучасним викликам і міжнародним стандартам.

У культурно-цивілізаційному вимірі для України європейська інтеграція означає долучення до спільного європейського простору, орієнтацію на європейські культурні й політичні надбання. Як усвідомлений вибір суспільства, цей напрямок розвитку виступає потужним чинником, що сприяє національній єдності та активізує трансформаційні процеси в сучасному українському суспільстві [1, с. 36].

У цьому контексті особливої ваги набуває питання якості та оновлення національної системи вищої освіти, що виступає пріоритетним чинником її інтеграції до європейського освітнього простору. Процеси євроінтеграції освіти привертають увагу зарубіжних (Г. Хауг, Ч. Тауч, С. Гарбен) і вітчизняних (М. Костецька, О. Локшина, С. Калашнікова, В. Луговий, О. Слюсаренко, Ж.Таланова) дослідників.

Зокрема, як зазначив О. Шаров, пропонується формулювання візії вищої освіти України як такої, що є конкурентоспроможною та соціально відповідальною; що користується високим рівнем довіри в суспільстві; сприяє формуванню професійного та науково-освітнього потенціалу держави через впровадження якісних освітніх програм, наукові дослідження та соціальні проєкти; інтегрована у європейський освітній і науково-дослідницький простори; проявляє активний розвиток інституцій та академічних спільнот, спираючись на принципи академічної свободи, університетської автономії, доброчесності та інклюзивності [2].

За результатами аналізу світового досвіду В. Луговий, О. Слюсаренко, Ж.Таланова [3] доходять висновку про доцільність таких засад створення Національного рейтингу ЗВО:

1. Основою рейтингу доцільно визначити методологію Шанхайського рейтингу, яка, зокрема, передбачає: об'єктивність (виключення суб'єктивних критеріїв та індикаторів, опора на незалежні бази даних); валідність (спроможність адекватно оцінювати якість за ключовими місіями провідних університетів – освіта, наука, інновації/творчість); зрозумілість (мінімальна та достатня кількість критеріїв – у межах 4–6).

2. Рейтинг необхідно врегулювати на рівні законодавства.

3. Адміністративне забезпечення рейтингу доцільно доручити незалежному державному органу – Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти.

4. Враховуючи складність процедури рейтингування та важливість його результатів для державної політики й національної безпеки, необхідне належне бюджетне фінансування, співставне з обсягом коштів, які виділяються на акредитацію.

5. Науково-методичне забезпечення рейтингу може здійснювати Національна академія педагогічних наук України, зокрема Інститут вищої освіти НАПН України.

6. Для формування та погодження системи критеріїв та індикаторів варто залучити Спільку ректорів закладів вищої освіти та регіональні ради ректорів.

7. Щорічні результати рейтингування мають офіційно затверджуватися Міністерством освіти і науки України з метою їх практичного застосування.

Проблема забезпечення якості вищої освіти та різноманітні виклики, що супроводжують її, потребують більш ґрунтовного вивчення, зокрема щодо визначення найбільш дієвих і ефективних технологій забезпечення якості освіти.

Наукова спільнота та міжнародні організації розглядають якість освіти в широкому сенсі. Зокрема, Фламандська асоціація співробітництва у сфері розвитку та технічної допомоги визначає якісну освіту як таку, що дає здобувачам знань можливість стати економічно активними, розвивати сталі засоби для життя, сприяти побудові мирного і демократичного суспільства, а також підвищувати власний рівень добробуту. Таким чином, основним завданням якісної освіти є забезпечення конкурентоспроможності фахівців на сучасному ринку праці [4, с. 133].

Багато нормативних документів («Болонський процес 2020», програми «Еразмус+», «Горизонт 2020», «Програма у галузі цифрових технологій для Європи», «Ініціатива для молодіжної зайнятості» тощо) сприяють формуванню єдиного підходу до забезпечення якості навчального процесу і викладання в рамках європейської спільноти. Це досягається через систему заходів, які охоплюють внутрішнє та зовнішнє забезпечення якості освіти, а також діяльність Агентств із забезпечення якості освіти [5, с. 166].

Для європейської системи забезпечення якості освіти першочерговими завданнями є гарантування студентам, роботодавцям та суспільству загалом доступу до освітніх послуг високого рівня, а також дотримання стандартів автономії навчальних закладів і установ [6, с. 106].

Отже, в Україні враховують світові тенденції у підвищенні конкурентоспроможності в галузі знань та розробляють ефективні механізми забезпечення якості освітніх послуг. До них належать: впровадження стандартів і принципів якості освіти, визнання та присудження подвійних дипломів, зокрема на рівні доктора, впровадження національних кваліфікаційних рамок, створення умов для гнучких освітніх траєкторій у вищій освіті, зокрема шляхом визнання попереднього навчання. Наступним етапом стало затвердження низки міністерських наказів, що

регламентують реалізацію кредитно-модульної системи навчання. Суттєвим здобутком комплексного Болонського процесу, який розпочався в Україні з 2005 року, є становлення європейської концепції якості вищої освіти. Процес активно триває.

Література:

1. Мойсєєва Ф., Усачов В. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. *Наука. Релігія. Суспільство*. №1. 2014. С. 36–40.

2. Калашнікова С. А. Х міжнародна науково-практична конференція «європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. оцінювання якості: підходи та інструменти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2021. 3(2), 1–6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-17-15> ; <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/216/260>

3. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Вимірювання якості діяльності університетів через участь у світових (Shanghai, Times, QS) та національному рейтингах. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. 3(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-3-5>

4. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ : Інститут освітньої аналітики, 2020. 292 с.

5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с.

6. Гаращук О. В., Куценко В. І. Забезпечення якісної освіти в контексті імплементації світового досвіду в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 20, Част. 1. 2018. С. 104–108.

КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДОБУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Нереп О. Б.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

З поширенням генеративних моделей штучного інтелекту (далі – ШІ) у науковому дискурсі філологія опинилася на перетині традиційних методів текстового аналізу та нових технологічних можливостей, що радикально змінюють вироблення, інтерпретацію й репрезентацію мовних даних. ШІ здатен швидко генерувати стилістично пристойні, граматично коректні тексти, що ставить під сумнів критерії авторства, оригінальності, джерелознавства та цитування – базові засади академічної доброчесності. Філологічні дослідження, які працюють із мовними репрезентаціями, концептами, міжтекстовими зв'язками, стилістичними відмінностями і культурними кодами, особливо вразливі до невизначеності щодо меж допустимого використання автоматично згенерованого або модифікованого матеріалу. Додатково ускладнюють ситуацію феномени, типові для ШІ (наприклад, неявна «переписка» джерел), що можуть спотворювати інтерпретації текстів і вводити в науковий обіг недостовірні дані. Отже, потреба у системному осмисленні викликів академічної доброчесності саме в контексті філологічних досліджень у добу ШІ є нагальною для збереження наукової достовірності, етичності й методологічної прозорості.

Незважаючи на те, що проблема використання штучного інтелекту для лінгвістичних досліджень уже привертала увагу дослідників [1; 2; 3], досі немає праць, у яких комплексно був би здійснений аналіз основних проблем, з якими стикаються філологи у процесі опрацювання текстів.

Мета нашого дослідження – виявити та проаналізувати ключові виклики академічної доброчесності, що постають перед філологічними дослідженнями в умовах активного використання технологій штучного інтелекту, з'ясувати їхній вплив на методологію, етику й достовірність наукових результатів, а також окреслити напрями формування ефективних стратегій збереження академічної доброчесності в текстоцентричних дисциплінах.

Сучасний розвиток генеративних технологій ШІ істотно трансформує наукову практику у сфері філології. Доступність автоматизованого створення текстів, їхнього стилістичного редагування, перекладу та семантичного узгодження відкриває нові можливості для дослідників, але водночас породжує складні виклики академічній доброчесності. Для текстоцентричних дисциплін, які працюють із нюансами мовних структур, когнітивними моделями та культурними кодами, використання ШІ ставить під сумнів класичні критерії авторства, оригінальності й достовірності результатів.

Одним із ключових викликів є нечіткість меж авторства. Генеративні моделі здатні створювати тексти, що стилістично відповідають академічним нормам, але не мають реального інтелектуального внеску дослідника. Це призводить до ризику «розмитого авторства», коли залишається неочевидним, де завершується людська творчість і починається машинне моделювання. Для філології, яка традиційно цінує інтерпретаційний та аналітичний підхід до текстів, це створює небезпеку підміни інтелектуальної роботи формально коректною, але поверхневою генерацією змісту.

Інший суттєвий аспект пов'язаний із ризиками академічного плагіату та ненавмисного відтворення чужих ідей. Мовні моделі навчаються на великих масивах текстів, і тому можуть генерувати фрагменти, що відтворюють чужі формулювання або концептуальні побудови без коректного цитування. Для філологічних досліджень, де важливе значення мають точність інтерпретації джерел, збереження контексту та перевірюваність посилань, це загрожує достовірності наукового продукту.

Проблемою є також вплив ШІ на методологію досліджень. Автоматизовані інструменти суттєво пришвидшують процес опрацювання великих корпусів текстів, але водночас можуть формувати спокусу редукції аналітичної глибини до статистичних або узагальнених результатів. Виникає ризик зміщення акценту з критичного прочитання та інтерпретації на механічну обробку даних, що суперечить природі філології як гуманітарної дисципліни. Крім того, некритичне використання ШІ без прозорої методології ускладнює відтворюваність досліджень, що є базовою вимогою академічної доброчесності.

Не менш важливою є етична складова. ШІ може продукувати тексти з фактологічними помилками або так звані «галюцинації», а також відтворювати культурні й ідеологічні упередження, наявні в навчальних корпусах. Для філолога це створює загрозу ненавмисної дезінформації, особливо якщо йдеться про аналіз культурних концептів, етнічних маркерів або чутливих соціальних тем. Використання таких результатів без критичної перевірки не лише підриває наукову

достовірність, а й ставить під сумнів етичну відповідальність дослідника перед академічною спільнотою.

Отже, активне використання технологій ШІ у філологічних дослідженнях водночас відкриває нові перспективи й формує низку викликів академічній доброчесності. Воно змінює методологію (потреба поєднувати традиційні аналітичні підходи з автоматизованою обробкою), впливає на етику (необхідність прозорого декларування машинного внеску) та ставить під питання достовірність наукових результатів (ризик плагіату, «галюцинацій» та спрощених інтерпретацій). Усвідомлення цих викликів є необхідною умовою формування нових правил академічної взаємодії людини та штучного інтелекту, що зберігатимуть гуманітарний характер і наукову цінність філологічних досліджень.

Література:

1. Бай С. І., Дроздова Ю. В. Освіта в умовах диджиталізації. Виклики часу. Диджиталізація у викладанні іноземних мов: вимога часу чи модний тренд?: збірник доповідей міжвузівського науково-методичного семінару «Диджиталізація у викладанні іноземних мов: вимога часу чи модний тренд?» (м. Київ, 15 лютого 2023 р.) / відпов. за випуск К. В. Богатирьова, доц. Київ, 2023. С. 12–14.

2. Остапович О., Остапович Н., Мазуренко Ю. Чат GPT у підготовці філологів і перекладачів. Виклики і перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Ссерія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 200–205.

3. Тартачний О. Інтерв'ю із ChatGPT або Чи мріють андроїди про електроовець? Освітній портал. 05.01.2023. URL: <https://op.ua/news/science/interv-yu-iz-chatgpt-abo-chi-mriyut-androyidi-pro-elektroovec>

ТЕХНІЧНІ ПОМИЛКИ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ДЛЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Никитченко Н. В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Підґрунтям якісної вищої освіти є академічна доброчесність. Інструменти останньої містять моральні та етичні норми навчального процесу, забезпечують чесність, прозорість, відповідальність усіх учасників освітнього процесу, а також формують повагу до інтелектуальної власності. Розвиток цифрових технологій автоматично тягне за собою зростання ролі технічних засобів, які беруть участь у підтримці та контролі академічної доброчесності, зокрема через використання різних систем виявлення плагіату, різних онлайн платформ для оцінювання та інструментів дистанційного навчання.

Однак разом із явними перевагами цифровізації навчального процесу з'являються і нові ризику для дотримання академічної доброчесності, а саме помилки. Збій в роботі програмного забезпечення, неточність алгоритмів та проблеми з верифікацією особи, як правило, призводять до скарг, неправомірного зниження або завищення оцінок і звичайно створюють стрес у учасників навчального процесу. Відтак виникає необхідність здійснення аналізу впливу технічних помилок на ефективність навчального процесу в цілому та на академічну доброчесність зокрема.

За загальним правилом академічна доброчесність є комплексом етичних принципів і норм, які передбачають чесність, прозорість, справедливість та відповідальність усіх учасників освітнього процесу. Вона охоплює боротьбу з плагіатом, шахрайством на іспитах, фальсифікацією результатів, порушенням правил цитування тощо. З розвитком цифрових технологій виникла потреба у застосуванні технічних засобів контролю та підтримки доброчесності. Серед таких є:

- системи виявлення плагіату (Turnitin, Unicheck);
- платформи для онлайн-іспитів (Moodle, Google Classroom, Zoom);
- програмне забезпечення для верифікації особи (біометрія, розпізнавання обличчя);
- системи автоматичного оцінювання тестів.

Що ж таке помилка і власне чому це важливо? Під помилкою, як правило, розуміють непередбачувані або небажані відхилення в роботі системи, програми, реєстру, які призводять до неправильної роботи, некоректної інформації і часто потребують виправлення. Причинами виникнення таких помилок, як правило, є неповне з'ясування відповідальними особами інформації, яка має значення, порушення або неправильне застосування норм права, низький рівень підготовки відповідальних осіб тощо.

Окремим видом помилок є технічні помилки, зокрема у застосуванні технічних засобів контролю та підтримці доброчесності. Попри високий потенціал цих інструментів, технічні помилки призводять до неабияких неприємних наслідків.

По перше, суть систем виявлення плагіату, як правило, є порівняння тексту роботи здобувача на предмет співпадіння інформації з іншими науковими джерелами. Найпоширенішою проблемою, в даному випадку, є: 1) загальнозживані фрази, цитати, терміни, які можуть ідентифікуватися як плагіат, і навпаки 2) застосування здобувачем техніки перефразування дозволяє використовувати чужі надбання без посилання на автора.

По друге, в умовах війни та відсутності стабільного інтернет-з'єднання технічний збій роботи програми, наприклад під час складання онлайн іспитів, неабияк може погсувати нерви здобувачам вищої освіти. Адже відбувається переривання, ускладнення проходження іспиту, неправильне нарахування балів та інше, що ставить під сумнів достовірність отриманих результатів.

По третє, проблеми з верифікацією особи. Наприклад, для відкриття електронного кабінету вступника у 2025 році необхідно вказати адресу електронної пошти, яка надалі буде логіном для входу. На вказану електронну адресу надходить лист для активації доступу до електронного кабінету. Але у перші дні реєстрації виникли технічні помилки і система не відправляла лист на електронну пошту вступника, відповідно останній не міг зареєструватися. Проблеми також можуть бути із застосування біометричних технологій або технологій розпізнавання обличчя для підтвердження особи у разі використання неякісних камер, освітлення або іншого виду технічного збою, які відкривають можливості для шахрайства або помилкових підозр.

По четверте, внаслідок технічного збою можуть бути проблеми із збереженням файлів, помилки синхронізації з хмарними сховищами або збій сервера, що призводить до втрати результатів роботи здобувачів або пошкодження файлів. Не менш важливою проблемою є автоматичне оцінювання. Наприклад, не вірне застосування алгоритмів може спотворювати реальні результати здобувачів під час

виконання тестів, особливо це стосується оцінювання завдань із відкритою відповіддю.

Звичайно інформаційні технології не стоять на місці, а постійно розвиваються. Інформаційно-освітнє середовище має формуватися на нових технологіях і забезпечувати освітній процес електронними підручниками (ЕП), електронними навчально-методичними комплексами з відповідних предметів, переліком та настановами із застосування різноманітних веб- та хмарних сервісів, ширококутовим Інтернетом, а також створювати умови: для запровадження педагогічно виважених моделей навчання; використання хмаро і мобільно орієнтованих навчальних середовищ для формування ключових компетентностей та життєвих навичок учнів [1, с. 31]. Однак саме виважене ставлення до інформаційних можливостей освітян дозволяє дотримуватися правил і принципів академічної доброчесності.

Сьогодні помилкові звинувачення у плагіаті або технічні проблеми під час іспитів викликають у здобувачів відчуття несправедливості та недовіри до системи оцінювання. Досить часто технічні збої підвищують рівень тривоги у здобувачів і призводять до зниження мотивації до навчання.

Крім того, технічні помилки спотворюють результати оцінювання, що в подальшому ускладнює визначення реального рівня знань здобувачів і порушує принципи чесності. Наприклад, 2023 році університети США зазнали масових скарг через помилкові звіти системи Turnitin, коли студенти були звинувачені у плагіаті через використання ними поширених фраз у наукових текстах.

Звичайно сучасна система оцінювання знань потребує постійного удосконалення. Постійно виникають нові виклики і з'являються нові помилки, в тому числі і технічні. Удосконалення навчального процесу може відбуватися за рахунок підвищення кваліфікації викладачів, відповідного навчання здобувачів, в тому числі з використанням інструментів штучного інтелекту. В даному випадку слід розуміти, що штучний інтелект не є ворогом академічної доброчесності, але потребує чітких етичних і педагогічних меж. Завдання освіти – не лише обмежити здобувачів, а навчити їх відповідального ставлення до можливостей нових технологій. Лише в такому випадку доброчесність буде не формальною вимогою, а цінністю, яка формує майбутнього фахівця. Сучасна цифровізація освіти стрімко трансформує освітнє середовище, зокрема через широке впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ). Інструменти на основі ШІ – це автоматизовані системи генерації текстів, перекладачі, а також інтелектуальні помічники, які стали доступними майже кожному здобувачу. Водночас ця доступність створює як нові етичні дилеми, пов'язані з академічною

добročесністю так і може стати засобом підтримки доброчесності. Наприклад: антиплагіатні системи нового покоління нині вбудовують ШІ-алгоритми, здатні виявляти штучно згенеровані тексти. Навчальні ШІ-асистенти можуть використовуватись для розвитку критичного мислення здобувача, а ШІ-інструменти для самоперевірки (наприклад, Grammarly, Scribbr AI) сприяють розвитку навичок академічного письма й оформлення джерел).

Висновки. Технічні помилки у цифрових інструментах навчання та оцінювання створюють значні виклики для підтримки академічної доброчесності. Вони можуть призводити до помилкових звинувачень, несправедливих оцінок, втрати довіри та підвищення стресу серед здобувачів вищої освіти. Успішне подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, який включає технічне вдосконалення систем, навчання викладачів, прозорі процедури оскарження та інформаційну підтримку зацікавлених осіб. Забезпечення академічної доброчесності у цифрову епоху – це спільна відповідальність усіх учасників освітнього процесу. Адже в контексті швидкого розвитку штучного інтелекту, великого масиву даних та нових технологій оцінювання, важливо продовжувати вивчати, як технічні помилки можуть трансформувати підходи до академічної доброчесності та відповідно розробляти більш надійні, адаптивні та етичні технологічні рішення.

Література:

1. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри Юнеско «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. Випуск 1. С. 27–36.

КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ МОНІТОРИНГ АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ: ВПЛИВ ТВЕРДИХ ПИЛОВИХ ЧАСТИНОК НА ЯКІСТЬ ДОВКІЛЛЯ

Огілько С. П.

*доктор філософії з наук про Землю,
викладач-стажист кафедри екології та безпеки життєдіяльності
Уманський національний університет
м. Умань, Україна*

Автомобільні шляхи та прилеглі до них ландшафти постійно зазнають негативного впливу транспортного руху, що ускладнює повноцінну оцінку їх екологічних функцій в умовах безперервного антропогенного навантаження. Дороги мають лінійну та вузьку форму, проте займають значні площі узбіч, які слугують осередками існування різноманітних локальних екосистем. Вплив узбіччя посилюється тим, що дорожнє покриття є непроникним, щільно інтегрованим у ландшафт та активно використовується для перевезення людей і вантажів. Це супроводжується інтенсивним шумовим і світловим тиском, забрудненням та створенням фізичних бар'єрів [1].

За спостереженнями науковців, автомобільна дорожня мережа охоплює майже всю земну поверхню та формує своєрідний екологічний кордон. Узбіччя, що відзначаються значним біорізноманіттям, часто стають джерелом кормів для різних видів тварин. Хоча дорожня смертність є важливим фактором загибелі тварин, у більшості регіонів вона не має вирішального впливу на чисельність популяцій. Проте шумове навантаження від транспорту змушує диких тварин уникати доріг, що спричиняє ефект бар'єра для міграції та поширення популяцій, має демографічні й генетичні наслідки [2].

Під час експлуатації транспорту на дорожньому полотні відбувається стирання деталей і викиди вихлопних газів, що призводить до утворення мікроскопічних твердих частинок (пилу), які осідають на поверхнях або переносяться повітряними потоками. Джерелами твердих частинок (ТЧ) також виступають сільське господарство, будівельні процеси, цементні підприємства, теплоелектростанції та піднятий у повітря ґрунтовий пил. Накопичення пилу негативно впливає на рослини: він блокує продихи, що провокує ушкодження клітин і тканин, некроз листя, хлороз та втрату пігментів. Перші фізіологічні зміни проявляються у зниженні ефективності фотосинтезу, а тривале осідання порушує фотохімічні процеси, уповільнює ріст і розвиток листя та призводить до втрати асиміляційного потенціалу.

Крім того, абразивна дія пилових частинок, особливо за вітряної погоди, пошкоджує поверхню листя, знімає захисну кутикулу, що робить рослини більш вразливими до хвороб та впливу агрохімікатів. Відкладання пилу в зоні кореневої системи змінює хімічний склад ґрунту та його поживні властивості [3].

Пил безпосередньо впливає на пішоходів, велосипедистів і навіть тих, хто перебуває вдома чи на робочих місцях. Це має важливий вплив, особливо в центрах міст, де зазвичай виникають затори. Дрібні тверді частинки, аеродинамічний діаметр яких менше 2,5 мкм (PM2.5) можуть досягати альвеолярної області та навіть потрапляти в кров. Вплив забруднення PM2.5 має різні наслідки для здоров'я, наприклад, серцево-судинні та респіраторні захворювання, передчасну смертність, зниження ваги при народженні, рак легенів та запальні захворювання[4].

Під час наукового дослідження проводилися заміри запиленості по трасі Київ-Одеса в межах Черкаської області (табл. 1).

Таблиця 1

Точки замірів	PM1(мкг/м ³)	PM2.5(мкг/м ³)	PM10(мкг/м ³)
В межах міста Умань, біля АЗС «WOG»	23	35	42
Біля повороту до с. Полянецьке	26	35	40
Неподалік АЗС «SOCAR»	25	37	44
Знаходиться у місці відгалуження дороги у бік с. Рижавка	25	36	44
Знаходиться біля комплексу «Батьківська хата» на кордоні Черкаської та Кіровоградської областей	21	28	29
Знаходиться у Кафе «Родичі» на півночі м. Жашків	11	13	13
Знаходиться за автобусною зупинкою «Вільшанка»	6	7	7
Знаходиться перед автобусною зупинкою с. Нестерівка	6	8	8

За даними показниками можна зробити висновок, що згідно індексу забруднення повітря (Air quality index (AQI) – шкала розроблена в «Управлінні з охорони навколишнього середовища США (USEPA)» [5] показник PM2,5 не має перевищувати 15 мкг/м³, а показник PM10 не більше 45 мкг/м³.

Література:

1. Сонько С. П., Мамчур Т. В., Огілько С. П., Неженцев А. С. Оцінка впливу узбіччя доріг на біорізноманіття (на прикладі автошляхів Черкаської області). *Таврійський науковий вісник. Серія : Сільськогосподарські науки* / Херсонський державний аграрно-економічний університет. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. 144, ч. 1. С. 341–342 URL:https://tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/144_2025/144_2025.pdf
2. Richard T. T. Forman, Lauren E. Alexander. Roads and Their Major Ecological Effects. *Annual Review of Ecology and Systematics*. 1998. Vol. 29. P. 207.
3. Огілько С. П. Конструктивно-географічні основи моніторингу трансформованих комунікаційно-стрічкових ландшафтів Черкаської області : дис. Ph.D. Умань, 2024. С. 95–96.
4. Huseyin Ozdemir. Mitigation impact of roadside trees on fine particle pollution. *Science of The Total Environment*. Volume 659. 2019. P. 1176–1185. ISSN 0048-9697. URL: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2018.12.262>
5. World Health Organization. (2021). WHO global air quality guidelines: Particulate matter (PM_{2.5} and PM₁₀), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/345334/9789240034433-eng.pdf>

GENIUS LOCI ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ

Олійник Г. І.

*старший викладач кафедри архітектурного проєктування
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
м. Київ, Україна*

В умовах сучасних глобальних викликів, особливо в час війни, архітектурна освіта в Україні постає перед завданням не лише професійної підготовки, а й формування духовної зрілості та гуманітарної відповідальності майбутніх архітекторів. Архітектор вже не може мислити себе поза межами громадянської позиції, емпатії та розуміння глибинних смислів простору, який він створює. Саме тому до навчальних програм дедалі частіше інтегруються концепти, що поєднують

філософсько-естетичний підхід до архітектури з осмисленням її духовного потенціалу.

Одним із таких ключових понять є принцип *Genius loci* – «геній місця», який у сучасній архітектурній думці означає неповторний дух простору, його унікальну атмосферу, закорінену в історії, культурі та пам'яті. У проєктуванні сакральних споруд цей принцип виявляється з особливою силою, адже храм несе не лише функцію богослужіння, а й артикулює ідентичність місця, його духовний код. Він стає візуальним і символічним знаком спільноти, її цінностей і віри, а у міському просторі – точкою духовного тяжіння та культурної пам'яті.

Застосування концепції *Genius loci* у професійній архітектурній освіті має не лише естетичний чи урбаністичний сенс. Це – інструмент, що сприяє духовному зростанню студента, його здатності бачити архітектуру як мистецтво взаємодії з місцем, історією та людиною. Виховання через архітектурне проєктування сакральних споруд стає не просто навчальним завданням, а процесом світоглядного дозрівання – формуванням моральної, культурної та національної ідентичності.

Ця потреба особливо загострилася в Україні після початку повномасштабної війни, коли архітектура як професія стала безпосередньо пов'язана із завданням збереження життя, пам'яті, гідності [1]. У такому контексті навчальні завдання мають виходити за межі технічного чи композиційного пошуку, залучаючи студентів до осмислення простору як духовного феномену – прояву глибокого зв'язку людини з місцем і культурною спадщиною.

Архітектура – це не лише проєктування матеріальних форм, а передусім створення простору, що втілює ідеї, цінності та культурну пам'ять народу у певний історичний момент. Саме тому педагогічна інтеграція принципу *Genius loci* – духу місця – у навчальний процес майбутніх архітекторів дозволяє формувати у студентів здатність бачити архітектуру як духовну та культурну відповідальність. Це сприяє не тільки професійному зростанню, а й особистісному дозріванню студентів як громадян, здатних створювати простори, що резонують із культурою, пам'яттю й ідентичністю спільноти.

Застосування ідеї *Genius loci* у процесі навчального проєктування дозволяє студентам глибше зрозуміти місце, його культурний, релігійний та історичний контекст. Як зазначає Крістіан Норберг-Шульц у праці *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, архітектура має допомогти людині «відкрити» місце, усвідомити його суть, знайти у ньому свою «вкоріненість» [2]. Особливої ваги це набуває у проєктуванні сакральної архітектури, що завжди балансує між матеріальним і духовним, між формою та сенсом.

Осмислення *genius loci* як багатшарового феномену – фізичного, історичного, символічного й духовного – допомагає студентам сприймати простір як «живу істоту», що зберігає голос історії, пам'яті, природи та людської віри. Завдяки такому підходу сакральна архітектура постає не як механічне відтворення стилів чи декоративних цитат, а як просторове висловлювання духу місця, його культурного та духовного коду [3].

Яскравим прикладом є проєкт храму святого Василя Великого у Києві архітекторки Лариси Скорик, де втілено ідею *locus dialogi* – місця діалогу людини з трансцендентним, культури з природою, історії з сучасністю [4], [5]. Просторова організація храму, що веде від темряви притвору до світла центральної частини, репрезентує шлях духовного очищення. Вибір матеріалів і структура форм апелюють до культурного ґрунту Києва – землі, що зберігає шари історії [4].

Аналогічна увага до поєднання сакрального, історичного та культурного контекстів простежується й в інших реалізованих проєктах Лариси Скорик. Так, церква у селі Світанок Бориспільського району Київської області постала не лише як сакральна споруда, а й як меморіальний простір, що увічне пам'ять жертв Голодомору та Чорнобильської катастрофи. Її об'ємно-просторове рішення поєднує риси традиційного українського храму із сучасною символікою: надвратна дзвіниця у формі потрійної арки нагадує Райську браму, чорні дзвони – пам'ять про Чорнобиль, а дубовий хрест із написом «1933» – про Голодомор. Розташування церкви на підвищенні серед скіфських курганів підсилює її зв'язок із ландшафтом та історичною пам'яттю місця.

Інший приклад – церква святих Кирила і Мефодія на території Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, спроектована Л. Скорик як «просвітницький храм». Її архітектура інтерпретує традиційні форми оборонних і барокових храмів засобами сучасної геометрії, а стриманий інтер'єр і камерність простору створюють атмосферу внутрішньої зосередженості. Інтеграція сакрального простору в академічне середовище сприяє формуванню духовної культури університетської спільноти та збагачує освітній простір новим культурно-духовним виміром.

Такий підхід співзвучний і з міжнародною практикою, де архітектура сакральних і меморіальних просторів ґрунтується на глибокому осмисленні місця. Зокрема, в Індії меморіальний комплекс *Smritivan*, присвячений жертвам землетрусу у Гуджараті, інтегрується в природний ландшафт пагорбів, використовуючи локальні матеріали та природну вентиляцію. Архітектура тут стає продовженням рельєфу, транслуючи крізь простір і форму ідею пам'яті та відродження [6].

Подібний підхід демонструє й Museum of Nature and Science в Єрусалимі, де будівля «вростає» в кам'янистий пагорб, адаптуючи просторову організацію до особливостей місцевого клімату, топографії та культурного контексту. Використання світла, каменю й символічних форм створює простір, що резонує з історичною пам'яттю й духовністю місця [7].

Викладання архітектури через призму *genius loci* сприяє тому, що студент починає мислити не лише категоріями функціональності чи естетики, а категоріями духовності, символіки, пам'яті. Проектуючи храм чи інший громадський простір, він замислюється: чи відповідає об'єкт місцю, чи резонує він із його історією та культурою, чи формує духовне обличчя міста й його мешканців. Це виховує емпатійне, рефлексивне мислення та здатність творити простір, що стає посередником між минулим, теперішнім і майбутнім [4].

Завдяки такому методологічному підходу архітектурна освіта перетворюється на школу духовного зростання. Студент не лише вчиться проектувати, а й відкриває для себе архітектуру як мистецтво зберігати й примножувати дух місця – *genius loci* – як етичну відповідальність перед історією, культурою та людиною [8].

Таким чином, застосування принципу *Genius loci* у підготовці майбутніх архітекторів дозволяє інтегрувати професійні навички з формуванням духовних цінностей, національної ідентичності та урбаністичної культури середовища. Студенти не лише опановують методи аналізу простору й проектування, а й навчаються бачити архітектуру як акт відповідальності перед культурною пам'яттю, історичним ландшафтом і духовним обличчям міста. Такий підхід формує архітектора як гуманітарно зорієнтованого творця, здатного плекати зв'язок поколінь через простір.

Література:

1. Москалюк К., Казанцева Т. *Genius loci львівських кам'яниць*. 2020. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/genius-loci-lvivskikh-kamianits/> (дата звернення: 09.09.2024).
2. Norberg-Schulz Ch. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York : Rizzoli, 1980. 213 p.
3. Криворучко Ю. І. Якій бути архітектурі української церкви після Томосу. 2019. URL: <https://zbruc.eu/node/85965> (дата звернення: 09.09.2024).
4. Скорик Л. Філософські аспекти сучасної архітектурної творчості. *Українська академія мистецтва* : зб. наук. пр. 2024. Вип. 36. С. 91–104. URL: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam/issue/view/23/23> (дата звернення: 09.09.2024).

5. Халупа І. Страсна п'ятниця в Україні. *Радіо Свобода*. 26.04.2003. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/902607.html> (дата звернення: 09.09.2024).

6. Vastushilpa Consultants completes Smritivan Earthquake Memorial Museum in Gujarat, India. Dezeen. 2023. URL: https://www.dezeen.com/2023/06/02/vastushilpa-consultants-smritivan-earthquake-memorial-museum-gujarat-india/?li_source=LI&li_medium=bottom_block_1 (дата звернення: 09.09.2024).

7. Museum of Nature and Science Winning Proposal / Schwartz Besnosoff + SO Architecture. ArchDaily. URL: <https://www.archdaily.com/339751/museum-of-nature-and-science-winning-proposal-schwartz-benosoff-so-architecture> (дата звернення: 09.09.2024).

8. Цюпин Б. Лариса Скорик в гостях у Бі-Бі-Сі. *BBC UKREINIAN.com*. 04.07.2005. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2005/07/050704_skoryk_transcript (дата звернення: 09.09.2024).

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ОСВІТА ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОПОЗИЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Позняк Е. В.

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри екологічного права

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

психологиня

м. Київ, Україна

Одним із важливих аспектів екологізації правової освіти в Україні в умовах воєнного стану у зв'язку з військовою агресією РФ на території нашої держави, є необхідність внесення еколого-правових норм та імперативів до змісту робочих програм та навчально-методичних комплексів навчальних дисциплін, якими забезпечується підготовка військових. Набуття ними еколого-правових знань із раціонального природокористування, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки є важливим для суспільства чинником реалізації екологічної складової сталого розвитку, запобігання негативним змінам у навколишньому природному середовищі та мінімізації їх негативних наслідків.

Цим виконуються положення Конституції України, законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., «Про освіту» від 05 вересня 2017 р., «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р., «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р., «Про оборону України» в редакції від 05 жовтня 2000 р., «Про Збройні Сили України» в редакції від 05 жовтня 2000 р. та інших [1], розвивається еколого-правова культура суспільства і громадян. З огляду на безпекові пріоритети та кризову екологічну ситуацію в країні та низці її регіонів, зумовлені воєнними діями, в якості пріоритетного вбачається розвиток еколого-правової освіти та набуття знань, насамперед, у сфері забезпечення екологічної безпеки військової діяльності та оборони.

Так, на думку вчених – представників наукової школи «Екологічне право та право екологічної безпеки» (кафедра екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ), «дослідження правового регулювання забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України дозволяє показати механізм дії норм права екологічної безпеки у військовій сфері в мирних умовах, визначити недоліки і запропонувати шляхи їх подолання» [2, с. 5]. Вкрай актуальним це стало саме в умовах дії воєнного стану та екоциду країни-агресорки, а в період відбудови нашої країни в повоєнний час у майбутньому – забезпечуватиме всебічну екологізацію усіх сфер життя. Це в подальшому сприятиме формуванню культури безпеки та культури екологічної безпеки [3, с. 115], дасть змогу розробити гнучку, ефективну, економічно та юридично виважену систему екологічної безпеки, яка стане найбільш адекватною щодо наявних у нашій державі екологічних ризиків у сфері військової та оборонної діяльності, а сьогодні – стане відповіддю на виклики війни.

Зазначене також сприятиме гарантуванню реалізації прав громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище, одержання екологічної освіти та інших екологічних прав, гарантованих Конституцією України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими законодавчими актами, дія яких фактично обмежується в умовах воєнного стану.

У зв'язку з цим, на думку членів кафедри екологічного права зазначеної наукової школи, вже сьогодні доцільно запровадити в навчальний процес військових навчальних закладів для бакалаврів спеціальності «Правоохоронна діяльність в ЗСУ» та «Цивільно-військові відносини» дисципліну «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України». В межах зазначеної дисципліни пропонується наводити характеристику

сучасного правового регулювання у сфері забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України з урахуванням наявного воєнного стану та євроінтеграційних процесів, а також вивчати правові чинники формування механізму обчислення і відшкодування екологічної шкоди, заподіяної впливом воєнних дій, протидії екоциду.

Випускники спеціальності «Правоохоронна діяльність в ЗСУ» за результатами вивчення дисципліни отримають навички в межах виконання функції із забезпечення правопорядку, організації діяльності із забезпечення правопорядку у Збройних Силах України щодо реалізації на практиці чинного законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки при використанні природних ресурсів (земель оборони, водних об'єктів та їх частин, лісів та лісових ресурсів, надр і корисних копалин тощо), природних комплексів (об'єктів природно-заповідного фонду, рекреаційних зон, територій курортів тощо), окремих ландшафтів та екосистем, а також застосування заходів юридичної відповідальності за порушення норм і вимог екологічної безпеки.

Випускники спеціальності «Цивільно-військові відносини» за результатами вивчення дисципліни отримають навички в межах виконання функції по взаємодії із цивільним населенням в районі відповідальності підрозділу щодо реалізації на практиці чинного законодавства, зокрема, у сфері захисту територій і громадян за надзвичайних екологічних ситуацій техногенного та природного характеру в мирний час та в умовах воєнного стану, інженерного захисту територій, управління відходами у військовій діяльності з метою мінімізації та усунення негативного впливу на навколишнє природне середовище, життя і здоров'я людей тощо.

Перспективи розвитку правового регулювання відносин із забезпечення екологічної безпеки, в тому числі і в діяльності Збройних Сил України, значною мірою залежать від ефективності розвитку процесів гармонізації, адаптації та конвергенції європейських і національних підходів у рамках розвитку екологічної політики ЄС та міжнародного співробітництва за участю України. Саме тому важливими є розгляд і обговорення шляхів удосконалення чинного законодавства та оновлення політико-концептуальних підходів до розвитку системи екологічної безпеки по окремих напрямках суспільного життя, зокрема і в діяльності Збройних Сил України, у військовій та оборонній сферах загалом. З огляду на воєнний стан – важливо співвідносити екологічні інтереси із безпековими інтересами нашої держави, розглядаючи їх крізь призму права і законодавства.

Література:

1. Нормативно-правові акти наведено у відповідності до офіційного сайту Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2025).

2. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України : навч. посібник / за ред. члена-кореспондента НАПрН України, д.ю.н., проф. Г. І. Балюк. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, юридичний факультет, кафедра екологічного права. Чернівці : Кондратьєв А.В., 2015. 120 с.

3. Позняк Е. В. Роль еколого-правової культури в забезпеченні екологічної безпеки та подоланні екологічної кризи в Україні. *Актуальні проблеми екологічного права України: забезпечення екологічної безпеки* : монографія / Балюк Г.І. та ін.; за заг. ред. доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України Г.І. Балюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Чернівці : Кондратьєв А.В., 2020. С. 110–123. 456 с.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДОБРОЧЕСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА В КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ): КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Половинко О. С.

*доктор філософії зі спеціальності 035 «Філологія»,
викладач кафедри української мови, психології та педагогіки
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Формування навичок доброчесного академічного письма є критично важливим для підготовки кваліфікованих фахівців, здатних створювати оригінальні, етично обґрунтовані тексти у своїй професійній діяльності. Це стосується не лише науковців, а й усіх випускників закладів вищої освіти, оскільки доброчесність у навчанні та науковій діяльності є передумовою формування висококомпетентних та конкурентоспроможних фахівців [1].

Курс «Української мови (за професійним спрямуванням)» виступає ідеальною платформою для формування цих навичок, оскільки поєднує мовленнєві питання з фаховими, готуючи студентів до професійного висловлювання та створення спеціальних текстів [1]. Активні зусилля

України у впровадженні академічної доброчесності свідчать про те, що це не просто внутрішня освітня реформа, а стратегічний крок для підвищення міжнародної конкурентоспроможності української освіти та науки.

Академічне письмо є фундаментальним елементом освітньої та наукової діяльності, що вимагає дотримання чітких стандартів та правил. Курс «Української мови (за професійним спрямуванням)» тісно пов'язаний із сучасною українською літературною мовою, стилістикою, риторикою, культурою мовлення [4]. Він має міждисциплінарне спрямування, що зумовлене його змістом та структурними елементами: мовленнєві питання тісно переплітаються з фаховими, формуючи вміння професійно висловлюватися, створювати власні спеціальні тексти, що передбачає піклування про культуру власної мови та мови здобувачів освіти чи колег. Дотримання академічної доброчесності в цьому контексті є невід'ємною частиною професійної етики та якості фахової діяльності, оскільки недоброчесний текст не може бути якісним професійним продуктом. Викладачі «Української мови (за професійним спрямуванням)» відіграють критичну роль у формуванні не лише мовних, а й професійних та етичних компетенцій студентів. Це підвищує відповідальність та значення цього курсу в освітній програмі, вимагаючи від викладачів інтегрувати фаховий контекст та етичні аспекти у викладання мови.

Ефективне формування навичок доброчесного академічного письма вимагає комплексного підходу, що поєднує інтеграцію принципів доброчесності в навчальні програми, застосування сучасних методів викладання та активного навчання, а також впровадження ефективних стратегій запобігання плагіату та іншим порушенням.

Інтеграція принципів академічної доброчесності в навчальні програми передбачає надання вступного огляду теоретичних та методологічних компонентів курсу з широким використанням візуальних матеріалів та інтерактивного підходу для кращого засвоєння інформації; практичну підготовку та активну участь у дискусіях, виконання завдань, що сприяють формуванню академічної культури та доброчесності. Основними видами практичної роботи є групові проекти, рольові ігри, дискусії, публічні виступи та написання текстів різних жанрів [3]. Важливим є виконання індивідуальних завдань, що стимулюють дослідницький та творчий інтерес студентів та допомагають набути навичок академічного письма (це можуть бути підготовка презентацій, написання тез, складання глосаріїв тощо). Особливе місце посідає проектне навчання задля переорієнтації на виконання курсових та дипломних робіт у формі проектів, що унеможливорює плагіат [6].

Такий підхід до інтеграції академічної доброчесності в навчальні програми сприяє відходу від формалізму до ціннісно-орієнтованого навчання. Це означає, що освітній процес не обмежується передачею знань про правила, а спрямований на формування внутрішніх переконань та цінностей, що мотивують студентів до доброчесної поведінки.

Для ефективного формування навичок доброчесного академічного письма рекомендуємо застосовувати різноманітні педагогічні методи, що сприяють активному залученню студентів та розвитку їхніх критичних і аналітичних здібностей, зокрема:

- інтерактивні лекції та семінари;
- розробка творчих, нестандартних завдань;
- застосування вищих рівнів таксономії Блума;
- регулярне оновлення завдань;
- формування аналітичного та критичного мислення;
- розробка завдань, що вимагають оригінальності, а не просто відтворення.

Запобігання академічній недоброчесності є багатогранним процесом, що вимагає системних заходів на інституційному та педагогічному рівнях. Необхідно проводити комплексну освітню роботу, інформуючи студентів про принципи академічної доброчесності, форми недоброчесності та наслідки порушень. Важливо зміщувати акцент з зовнішньої мотивації на формування внутрішнього інтересу до навчання та віри у власні здібності. Критерії та методи оцінювання повинні бути публічно доступними заздалегідь. Методи оцінювання мають передбачати можливість зворотного зв'язку зі студентами, бути послідовними та справедливими, а також мати чіткі процедури оскарження рішень. Акцент на навчанні правильного цитування, посилань та важливості оригінальності є критично важливим [7]. Куратори студентських груп та викладачі повинні проводити виховну роботу, спрямовану на протидію негативному впливу однолітків. Розробка та обговорення кодексів честі університету є важливим кроком. Ці документи мають окреслювати норми, вимоги, процедури запобігання та санкції за порушення [8]. Заходи контролю мають бути чітко визначені, оголошені заздалегідь для кожного курсу та неупереджено застосовуватися до всіх студентів. Необхідно поєднувати автоматичні перевірки на плагіат з експертною оцінкою кваліфікованими фахівцями для виявлення прихованих форм плагіату (парафраз, переклад тощо). Студентів слід навчати використовувати основні та додаткові матеріали курсу, бібліотечні каталоги, надійні онлайн-пошукові системи (Google Scholar, ResearchGate, PubMed, Scopus, Web of Science) та уникати неперевірених джерел.

В умовах дистанційного навчання необхідно розробляти стратегії для запобігання змові, обману, маніпуляціям технічними засобами та неправдивій ідентифікації. Комплексний підхід до превенції академічної недоброчесності передбачає, що запобігання не обмежується лише технічними інструментами, а охоплює формування культури доброчесності та вирішення глибинних мотиваційних та системних проблем.

Формування навичок доброчесного академічного письма в курсі «Української мови (за професійним спрямуванням)» є невід'ємною частиною забезпечення якості вищої освіти в Україні та її інтеграції у світовий освітній простір. Це завдання виходить за межі простої передачі мовних правил, охоплюючи розвиток етичних принципів, критичного мислення та професійної відповідальності.

Література:

1. Серебрянська І. «Основи академічного письма» в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування. *Educological discourse*. 2021. № 1(32). С. 87–100. Режим доступу: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/753/634/2481>

2. Академічна доброчесність. Режим доступу: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/node/5502

3. Академічне письмо. Наукова бібліотека КНУКиМ. Режим доступу: <https://lib.knukim.edu.ua/akademichne-pismo/>

4. Робоча програма варіативної навчальної дисципліни «Культура української наукової мови («Академічне письмо»». Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2021. Режим доступу: https://pf.udu.edu.ua/images/Programy/%D0%A0%D0%9F_%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9C%D0%B3_%D0%9E%D0%9C_21_22.pdf

5. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. К., 2016. 61 с. Режим доступу: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Academic_Writing_Course.pdf

6. Проект Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Міжнародному європейському університеті. Режим доступу: <https://ieu.edu.ua/pdf/kodeks-2.pdf>

7. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність: навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с. Режим доступу: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/14079/1/9130%20%D0%9F>

%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20_%20%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_2021.pdf

8. Висоцька Л., Кирилова Д. *CASE: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕС-НІСТЬ* : навчально-методичний посібник для педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти Відокремленого структурного підрозділу «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету». Кривий Ріг : ВСП «КРФК НАУ», 2022. 60 с. Режим доступу: <http://kk.nau.edu.ua/article/2610>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Прощась В. В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного та європейського права
факультету права та міжнародних відносин
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
м. Київ, Україна*

Можна беззаперечно констатувати, що зараз у кількісному та змістовному значенні є вагомі та остаточні ознаки того, що світове суспільство дійсно вступило в нову епоху науково-технічної революції, пов'язаної із розвитком та застосуванням у всіх сферах життєдіяльності кожної держави штучного інтелекту (ШІ).

Після першого початкового етапу бурхливих, суперечливих, а іноді й загрозливих висловлювань стосовно можливих наслідків застосування ШІ, природно в силу діалектичних закономірностей настав час спокійного, врівноваженого та здорового осмислення появи цього феномену та його значення з боку природничих, технічних, соціальних та гуманітарних наук.

З цього приводу досить навести висловлювання відомого мільярдера та технологічного магната Ілона Маска, який стверджує, що у 2025 році ШІ досягне рівня людського, а до 2029 року досягне рівня всього людства, тобто він стане розумнішим за всіх людей разом узятих. А це, на його думку, у разі неправильного управління ШІ може

привести до руйнування всієї цивілізації. І. Маск закликає до більш строгого регулювання цієї потужної технології [1].

Очевидно, що «строге регулювання» передбачає в першу чергу застосування правових методів та засобів, бо з появою ШІ з'явилася значна кількість окремих специфічних та зовсім нових суспільних відносин, які необхідно з позиції громадянського суспільства та держави за допомогою юридичних прийомів упорядковувати, охороняти та створювати умови для подальшого розвитку суспільних відносин у сфері застосування ШІ у вигідному цивілізаційному та безпековому напрямку.

Освітня діяльність та її складова – забезпечення академічної доброчесності – знаходяться серед основних сфер, де можуть активно та ефективно застосовуватися і вже застосовуються технології ШІ, бо всі учасники освітнього процесу, як це зазначено у Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності мають керуватися сукупністю не тільки етичних принципів, але й *чітко визначених нормативно-правових норм, встановлених законами та підзаконними актами*. Тільки за таких умов можливо забезпечити довіру з боку суспільства до результатів навчання або наукових (творчих) досягнень.

Отже, застосування ШІ у забезпеченні академічної доброчесності має бути врегульовано, в першу чергу, на законодавчому рівні.

Аналіз вищезгаданих законодавчих актів свідчить про те, що в них категорію «академічна доброчесність» доволі чітко визначено, особливо її складові, пов'язані із конкретними діями (самостійне виконання навчальних чи наукових завдань; обов'язкове посилення на джерела інформації; дотримання норм законодавства; надання достовірної інформації), або із видами порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво тощо), або із видами академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності (відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; позбавлення права брати участь у роботі певних органів чи займати визначені законом посади; повторне проходження оцінювання; повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання), або із правами, що має кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності (ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної

добročесності, подавати до них зауваження; особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності; знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності; оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду) [2, ст. 42].

Але, на теперішній час в українському законодавстві взагалі та в вищенаведених законах зокрема, що безпосередньо торкаються питань організації та здійснення освітянської діяльності, жодного слова немає про сфери, напрями, принципи, порядок та відповідальність за неправильне використання технологій ІІІ.

Треба зазначити, що вже проглядаються тенденції стосовно появи у найближчому майбутньому нормативно-правових актів (на рівні законодавчих та підзаконних) про порядок використання ІІІ в освітянській діяльності. Про це свідчать такі непоодинокі факти:

- розробка навчальними закладами концепцій впровадження штучного інтелекту в освітній процес та наукову діяльність, наприклад, подібну концепцію розроблено Національним університетом «Чернігівська політехніка» [3];

- визначення правовими норма на рівні окремих законів питань використання неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою (а саме такими об'єктами є матеріали, створені ІІІ), які охороняються правом особливого роду (*sui generis*), наприклад, це зроблено у Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-ІХ;

- розробка та видання рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій ІІІ в закладах вищої освіти, наприклад, такі рекомендації розроблено Міністерством цифрової трансформації України та Міністерством освіти і науки України [4, 5];

- прийняття Кабінетом Міністрів України нормативно-правових актів щодо нових вимог до авторів дисертацій, наприклад, така постанова № 928 була ухвалена 30 липня 2025 року, яка передбачає, що здобувач наукового ступеня повинен підписом на титульній сторінці дисертації підтвердити перевірку й редагування всіх фрагментів, у створенні яких використовувалися технології ІІІ [6].

Висновки. Правове регулювання застосування ІІІ у забезпеченні академічної доброчесності на рівні законодавчих та підзаконних актів на теперішній час знаходиться на фрагментарному рівні. Доцільно порядок використання ІІІ, особливо його позитивні моменти, а також

відповідальність за неправильне (зловмисне) використання, детально врегульовувати на рівні не нижче ніж це зроблено у законодавстві із категорією «академічна доброчесність». Такий підхід дасть можливість навчальним закладам всіх рівнів з однакових правових засад розробляти свої власні концепції, правила, порядок тощо застосування ІІІ задля забезпечення належної академічної доброчесності.

Література:

1. Озтурк Ірина, Коли штучний інтелект стане розумнішим за всіх людей? Маск зробив прогноз. 15 липня 2025. Онлайн-медіа «Інформаційне агентство «Главком». URL: <https://glavcom.ua/techno/hitech/shtuchnij-intelekt-stane-rozumnishim-zavsiikh-ljudej-do-2029-roku-mask-1068222.html>

2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38 – 39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD#Text>

3. Концепція впровадження штучного інтелекту в освітній процес та наукову діяльність Національного університету «Чернігівська політехніка». Введено в дію наказом ректора від 28 квітня 2025 р. №82/BC. URL: <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/konczepczia-vprovadgennya-shi.pdf>

4. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. Розроблено Міністерством цифрової трансформації та Міністерством освіти і науки України спільно з Робочою групою. 55 с. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Vykorystannya_AI_u_vyshchyy_osviti.pdf

5. Рекомендації щодо відповідального використання ІІІ в закладах вищої освіти. Розроблено Мінцифри та МОН разом з експертами. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-ta-mon-razom-z-ekspertamy-rozrobyly-rekomendatsii-shchodo-vidpovidalnoho-vykorystannia-shi-u-vuzakh>

6. Метенько Ю. Використав ІІІ в дисертації? Перевір і підпиши – нові вимоги від уряду. Суспільство, 31 липня 2025 р. URL: <https://meta.ua/uk/news/society/vikoristav-shi-v-disertatsiyi-perevir-i-pidpishi-novi-vimogi-vid-uryadu-820374/>

ПОЛІТИЧНІ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМИН МІЖ УГОРЩИНОЮ І СВЯТИМ ПРЕСТОЛОМ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ронай Л. М.

доктор філософії,

старший викладач кафедри історії Угорщини

та європейської інтеграції

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Характер і механізми дипломатичних зв'язків між Угорщиною та Апостольською столицею у міжвоєнну епоху вимагають глибокого розгляду. Насамперед варто зазначити, що дипломатичний представник Угорщини при Святому Престолі діяв від імені держави, а не церковної інституції, отже, не мав клерикального статусу. Призначення посла здійснювалося головою держави, а його легітимація відбувалася через процедуру акредитації перед понтифіком. Посольство працювало під управлінням Міністерства закордонних справ Угорщини, де за напрям релігійної політики відповідали політичний департамент і радник із канонічного права. Додатково, у питаннях, що стосувалися релігії, компетенцію мало також Міністерство релігії й народної освіти, зокрема його перший відділ, відповідальний за католицьку сферу.

Зустрічі понтифіка з угорським послом були можливі лише у рамках спеціального протоколу або під час виняткових аудієнцій, якщо розглядалися невідкладні дипломатичні питання. В усіх інших випадках основна комунікація здійснювалася через Державний секретаріат Святого Престолу. До лютого 1930 року цю посаду обіймав П'єтро Гаспаррі, до березня 1939 р. – Еудженіо Пачеллі (папа Пій XII), а згодом – Луїджі Мальоне. Окрім Держсекретаріату, контакти встановлювалися також із різними відомствами Римської Курії та префектами конгрегацій. Другим за значенням у посольстві після посла був радник із канонічних питань, котрий, на відміну від глави дипмісії, мав духовний сан [1].

Специфіка статусу угорського посла при Святому Престолі полягала в тому, що він не захищав інтереси громадян на території держави перебування – оскільки теократична держава Ватикан ще не існувала як міжнародний суб'єкт. Його завданням було представлення політичних і релігійних позицій угорського уряду. Крім того, він опікувався організацією візитів представників угорської влади до Апостольської столиці, підготовкою неофіційних аудієнцій для

паломників і світських осіб. Натомість апостольський нунцій в Угорщині виконував функції повноцінного дипломата й був акредитований при главі держави. Він діяв згідно з вказівками Держсекретаріату і взаємодіяв переважно з угорським МЗС. У католицьких країнах, як Угорщина, повноваження нунція поширювалися також і на місцеву церкву, що фактично надавало йому вплив і поза рамками класичної дипломатії. Його діяльність розцінювали як спосіб реалізації волі Святого Престолу в межах угорської католицької ієрархії. Уряд не мав можливості впливати на контакти між місцевими єпископами і нунцієм, при цьому окремі єпископи продовжували безпосередньо спілкуватися з Римом, оминаючи нунціатуру, хоч останню і вважали «очима й вухами» Апостольської столиці в Будапешті [2, old. 15].

Аналіз угорської історіографії підтверджує: у той період стосунки між церквою й державою в Угорщині залишалися досить злагодженими, що знімало потребу в офіційному конкордаті. Але таке сприйняття відображало передусім позицію Будапешта, а не Риму. Угорська влада вважала чинний стан справ вигіднішим за договірні зобов'язання. Адже така ситуація давала уряду свободу в релігійній політиці та зміцнювала його контроль над церковними структурами. Офіційне укладення конкордату могло би змінити баланс впливу, втягнувши третю сторону у відносини між владою та єпископатом. Самі церковні ієрархи в Угорщині також не прагнули підписання конкордату, бо це могло призвести до втрати державного фінансування або контролю над релігійними фондами. Важливою є позиція кардинала Дьєрдя Шереді, котрий вказував на небажання з обох боків укласти таку угоду, оскільки існуючі механізми забезпечували бажаний рівень співпраці. Законодавство регламентувало податкову політику щодо церковної власності, окремі патронатні права тимчасово здійснювалися міністром культури, а питання релігійної освіти врегулювали нормативно. Навіть у складних питаннях, як-от оподаткування, досягалось порозуміння.

Водночас у самому Ватикані дедалі більше усвідомлювали, що політика конкордатів має зворотні ризики. Зокрема, досвід із нацистською Німеччиною або Румунією спричинив стриманість Святого Престолу в укладанні нових угод. Якщо в 1920-х рр. Рим був налаштований на договірні стосунки з католицькими державами (включно з Угорщиною), то в 1930-х рр. така стратегія зазнала корекції.

Це особливо відчувалося на тлі антиклерикальної політики деяких сусідів Угорщини. Зокрема, уряд Чехословаччини одразу після утворення держави зробив кроки до розділення церкви й держави, акцентувавши увагу на гуситській традиції та створенні національної

церкви. Як наслідок, вже до 1921 року понад 1,4 мільйона громадян вийшли з-під юрисдикції католицької церкви [3, old. 16].

Література:

1. Csizmadia A. A magyar állam és egyház jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1966. 108 old.
2. Gergely J. A katolikus egyház története Magyarországon: 1919–1945. Budapest: Pannonica, 1999. 400 old.
3. Палінчак М. М. Державно-церковні відносини на Закарпатті та в Східній Словаччині в 20-х – середині 30-х років ХХ ст. Ужгород : Карпати, 1996. 92 с.

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ, ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Татаренко С. В.

*доктор філософії в галузі Право,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки*

*Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривиницький, Україна*

Спираючись на статтю 42 Закону України «Про освіту», в якій зазначається, що: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Виходячи з норм вищезазначеного закону, на мою особисту думку, як педагоги, так і здобувачі вищої освіти, незалежно від форми її здобуття, при використанні штучного інтелекту, як допоміжного засобу в навчальному та пізнавальному процесі, повинні враховувати, що інформацію, яку черпає штучний інтелект з відкритих джерел, може належати певним науковцям, які виклали її в статтях, тезах, наукових працях.

І саме ця інформація, являє собою інтелектуальну власність науковця, який впровадив у «життя» свої ідеї, розробки твердження та виклав їх у загальний простір!

Тож, технології штучного інтелекту працюють за принципом пошуку загальнодоступної інформації через бази даних пошукових систем, опрацювання й надання користувачу даних за запитом відбуваються без зазначення джерела, часто при цьому порушуючи авторське право.

Коли здобувачі освіти під час виконання завдань навчальних дисциплін чи дослідницьких проектів застосовують технології штучного інтелекту, викладачі не завжди можуть розрізнити, де завдання виконані студентом, а де – за допомогою технології штучного інтелекту.

Тому питання освіти усіх учасників освітнього процесу щодо особливостей застосування технології штучного інтелекту та використання їх потенціалу й можливостей для підвищення якості освіти залишається актуальним, а використання штучним інтелектом такої інформації не дає право жодній особі, використовувати напрацювання науковців без посилання на джерела походження отриманої інформації, після опрацювання програмою запиту, який надійшов до ШІ від певного користувача.

А як у педагога, у мене, загалі постає питання оцінювання рефератів, тез, курсових робіт, у написанні яких, явно використувався штучний інтелект.

Про наявність вищезазначеної проблеми свідчать напрацювання у цій галузі як зарубіжних колег, так і Українських науковців.

Як зазначають науковці Паламар С. та Науменко М. у своїй праці «Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності» – чеські дослідники К. Малінка, М. Пересіні, А. Фірц, О. Гуйнак, Ф. Янус оприлюднили результати оцінки впливу ChatGPT на університетську освіту з основним акцентом на спеціалізацію, орієнтовану на комп'ютерну безпеку: висвітлені різні рівні непра-

вильного використання інструменту, починаючи від використання його як консультанта до простого копіювання результатів, порівняно з тим, як використовується даний інструмент для шахрайства з потенційно значними перевагами для системи освіти (Malinka K., Peresíni M., Firc A., Hujnák O., Janus F., 2023). Д. Байду-Ану, Л. Овусу Ансах проаналізували потенційні переваги та недоліки використання ChatGPT в освіті: сприяння персоналізованому та інтерактивному навчання, створення підказок для формального оцінювання, що забезпечує постійний зворотний зв'язок для інформування про викладання

та навчання тощо. У документі також висвітлюються деякі властиві обмеження ChatGPT, такі як генерування неправильної інформації, проблеми Освітологічний дискурс, № 1(44), 2024 ISSN 2312-5829 (Online) 72 конфіденційності тощо (Baidoo-Anu D. & Owusu Ansah L., 2023). Майкл Р. Кінг висвітлив результати використання інструментів штучного інтелекту, а саме опублікував статтю, написану ChatGPT на основі маркерів автора, де описав, як студенти коледжу потенційно можуть використовувати ChatGPT для обману під час написання есе, визначив ряд способів, якими професори коледжу можуть розробляти завдання, щоб мінімізувати потенційне шахрайство через ChatGPT (King M. R. & ChatGPT., 2023) Дослідники Європейської мережі академічної доброчесності (ENAI) Т. Фолтинек, С. Б'єлобаба, І. Глендіннінг, З. Реза Хан, Р. Сантос, П. Павлетіч та Ю. Кравяр розробили рекомендації освітній спільноті з питань етичного використання технологій штучного інтелекту (Foltynek T., Bjelobaba S., Glendinning I. et al., 2023) [2, с. 71–72].

І. Бубнов описав можливості та ризики використання штучного інтелекту в освітній сфері сучасної України та визначив завдання щодо роз'яснення потенціалу технологій штучного інтелекту для суб'єктів і об'єктів навчального процесу (Бубнов І., 2023) [3].

Безумовно, стверджувати безапеляційно, що при використанні штучного інтелекту при роботі з інформацією з відкритих джерел, порушується принципи академічної доброчесності не є доречним, але я особисто погоджуюся з думкою, що порушення норм академічної доброчесності залежить від того, як і з якою метою використовувати можливості технологій штучного інтелекту.

Також, для мене, як для викладача, зрозуміло, що сфера освіти вже невід'ємно пов'язана зі штучним інтелектом, оскільки здобувачі освіти набагато раніше почали використовувати штучний інтелект для виконання тих завдань, які перед ними ставлять педагоги, обов'язок викладача – не тільки наздогнати прогалини в знаннях і розумінні технологій штучного інтелекту, а взаємодіяти з ними так, щоб навчити здобувачів використовувати нейронні мережі з користю та не вдаючись до порушень академічної доброчесності.

Література:

1. Закону України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. 68–83 pp. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/1106/884>

3. Бубнов І. В. Можливості та ризики використання штучного інтелекту в освітній сфері сучасної України. *Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference*. Florence, Italy, 2023. November 27–29. 285–290 pp. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/the-latest-information-and-communication-technologies-in-education/>

ФАНДРЕЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Тертична Л. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки праці та менеджменту
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна*

За сучасних умов не тільки у світі, але й в Україні стрімко зростає актуальність фандрейзингу – і це не просто тренд, а відповідь на глибокі соціальні, економічні та політичні виклики. У 2025 році Україна посіла друге місце (62 бали зі 100) у світовому рейтингу благодійності – World Giving Index від Charities Aid Foundation, який показує зростання залученості людей до підтримки соціальних ініціатив, піднявшись на 13 позицій порівняно з попереднім періодом [1].

Причини поширення фандрейзингу в країнах світу:

- зменшення державного фінансування: у багатьох країнах уряди скорочують витрати на соціальні програми, освіту, культуру – тому організації шукають альтернативні джерела підтримки;
- зростання громадянської активності: люди дедалі більше долучаються до благодійності, волонтерства, підтримки локальних ініціатив. Фандрейзинг стає інструментом для реалізації їхніх цінностей;
- цифровізація: онлайн-платформи, соцмережі, краудфандинг – усе це зробило фандрейзинг доступним і ефективним навіть для малих організацій;
- глобальні кризи: пандемії, війни, зміни клімату – ці виклики потребують негайної мобілізації ресурсів, і фандрейзинг дозволяє діяти швидко.

Для України:

- війна та гуманітарна криза: після 2022 року фандрейзинг став життєво необхідним для підтримки армії, переселенців, медичних закладів, освітніх проєктів.

У міжнародній практиці фандрейзинг трактується як процес залучення добровільних внесків – фінансових або інших ресурсів – від фізичних осіб, компаній, благодійних фондів чи державних установ. Наприклад, Association of Fundraising Professionals (AFP) визначає фандрейзинг як процес збору добровільних пожертв, підкреслюючи етичність і прозорість цього процесу [2].

Фандрейзинг це не тільки процес залучення добровільних внесків, він також включає:

- побудову довготривалих відносин з донорами, партнерами та спільнотою;
- комунікаційні кампанії – від листів подяки до соціальних медіа;
- стратегічне планування – визначення цілей, каналів, форматів;
- організацію заходів – благодійні вечори, марафони, онлайн-акції;
- прозорість і звітність – щоб зміцнити довіру та залучити нових донорів.

Ективний фандрейзинг вимагає уваги до всіх його етапів – від першого контакту з донором до демонстрації результатів використання ресурсів.

Таким чином, фандрейзинг – це системний процес залучення фінансових, матеріальних, людських та інформаційних ресурсів для реалізації соціально значущих проєктів, підтримки діяльності некомерційних організацій або ініціатив громадянського суспільства і, відповідно, реалізації Цілей Сталого Розвитку. Розвиток фандрейзингу в Україні має значний потенціал, але стикається з низкою системних і культурних бар'єрів, ці проблеми потребують подальших досліджень.

Література:

1. CAF. World Giving Report: 2025. Charities Aid Foundation. 2025. 36 p. URL: <https://www.worldgivingreport.org/>.
2. Standards & Guidelines. Association of Fundraising Professionals. URL: <https://afpglobal.org/ethics/standards-guidelines> (дата звернення: 10.09.2025).

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ПЛАГІАТОМ

Фурса В. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності
та фінансової безпеки
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Коробцова Д. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності
та фінансової безпеки
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Плагіат – завжди актуальна проблема, якою цікавилися у всіх поколіннях. «Академічний плагіат» – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [2].

Юридичне визначення цього терміна вперше з'явилося в українських нормативних документах лише в липні 2001 року в новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права». Водночас власне явище плагіату має багатовікову історію. Засуджували літературні крадіжки ще відомі поети та мислителі античності – Ювенал, Гораций, Вергілій і Марціал. Останній уперше застосував слово «плагіатор», що латиною означало «викрадач чужих рабів», до літературних грабіжників. У XVII столітті у Франції з'явилися навіть теоретики плагіату. Зокрема, Франсуа Ла Мот ле Вайє у своїй роботі «Академія ораторів» відкрито радив маскувати власну нездатність до творчості плагіатом і навіть давав рекомендації, як, непомітно замінюючи всі вислови вкраденої фрази їхніми синонімами, приховати крадіжку.

Боротьба із плагіатом у наукових роботах потребує багато часу та сил. Навіть якісно знайти copypaste «вручну» – практично нереально. Якщо змістовно оцінити роботу – це завдання для профільного експерта, то досягнути безмежні кількості текстів, які наразі доступні всім у відкритому доступі – це може виявитися напроцуд складним

завданням навіть для групи науковців, вже не кажучи про часові затрати на це.

Нині, хоча і є прописані норми законів, однак часто бракує ефективних і налагоджених процедур оцінювання текстів на наявність різновидів академічного шахрайства. Крім цього, не слід забувати й про «людський фактор» – аналізувати текстові роботи й порівнювати їх з іншими науковими доробками задля виявлення порушень академічної доброчесності є нелегким завданням для однієї людини як технічно, так і інтелектуально.

В Україні одним із найбільш доступних та якісних сервісів для перевірки текстів на ознаки плагіату став Unicheck. Безкоштовний доступ до сервісу було надано вже понад 120 українським вишам. Позитивні відгуки після впровадження сервісу спираються на підвищення якості наукових робіт і полегшення робочого процесу для викладацького складу.

Створений українськими розробниками в 2014 році, Unicheck вже в 2018 підписав меморандум про співпрацю з Міністерством освіти та науки України терміном на 7 років. Платформа функціонує у системах щонайменше 450 іноземних університетів у різних країнах, а кількість її користувачів становить близько 1,5 млн у всьому світі. Серед них – студенти, викладачі, блогери, редактори, журналісти та інші фахівці, робота яких пов'язана з написанням текстів.

Водночас слід пам'ятати, що жоден сервіс не може функціонувати без взаємодії з людиною. У декого може скластися хибне враження, що програма є «пігулкою від усіх хвороб». Однак це не так. Будь-яка платформа є технічним помічником, зручним інструментом для пошуку плагіату та інших різновидів чітингу з текстом [1].

Сервіси допоможуть проаналізувати текст, порівняти його з іншими базами, бібліотеками, файлами, але вони не дадуть відповіді чи містить робота нові наукові знання, дослідження, результати. Вони не можуть вказати на коректність або доцільність використаних автором матеріалів, а також визначити необхідність наявності певного обсягу цитування.

Ключовим результатом має стати синергетичний ефект в роботі людини і програмного продукту. Саме людина, орієнтуючись на фаховому рівні у тематиці роботи, може зрозуміти, чи є у тій чи іншій роботі наукова цінність, актуальність, чи відповідає вона всім вимогам і нормам та визначити релевантність текстових збігів.

Успішна протидія плагіату можлива тільки за умови обов'язкової й достатньо жорсткої реакції на кожний виявлений випадок. Вибіркові перевірки навчальних і наукових робіт, особливо коли йдеться про роботи, які подаються для отримання освітньої кваліфікації чи

наукового ступеня або вченого звання, є необхідними. У разі виявлення фактів плагіату покарання має бути публічним і якомога більш суворим: «Підстава для цього зрозуміла: покарання плагіатчика здійснюється не як санкція за минулу провину, а скоріше для запобігання рецидиву тієї ж хвороби. Покарання за плагіат не є помстою з моральних підстав, воно здійснюється задля кращого облаштування світу науки, у якому ми живемо. Отже, покараний плагіатчик має слугувати осторогою для кожного, хто може відчувати спокусу піти цим шляхом» [1, с. 75].

Але важливо пам'ятати: справді гарний учень не списує не через те, що боїться отримати «двійку», а справжній науковець не припускається плагіату зовсім не зі страху перед покаранням, а тому що поняття «гарний учень» і «списування» є несумісними, так само як і поняття «справжній науковець» і «плагіат» [3, с. 79].

Основними факторами, які спричиняють порушення академічної доброчесності в частині поширення практики плагіату в науково-освітньому середовищі є: несформованість правового поля у цій сфері; слабка вкоріненість відповідних етичних норм, і навпаки – «багаті» традиції негативних практик; нерівномірні/недостатні технічні можливості різних навчальних закладів для виявлення плагіату; безкарність проявів академічної недоброчесності; незбалансованість навчальних програм і навантажень; застарілість змісту і методів навчання, їх невідповідність вимогам часу, звідки слабка вмотивованість до навчання. На подолання цих негативних факторів повинен бути спрямований комплекс заходів з утвердження у вітчизняній науково-освітній системі принципів академічної доброчесності. Важливим кроком у боротьбі з плагіатом в науці й освіті повинно стати поширення на магістерські роботи практики передзахисного оприлюднення. Оскільки стаття 5 Закону України «Про вищу освіту» визначає, що «освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків», доцільно запровадити норму щодо обов'язкового оприлюднення магістерських робіт, виконаних за освітньо-науковою програмою, на сайтах навчальних закладів та наукових установ, де виконувались роботи, за аналогією з Наказом Міністерства освіти і науки України «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів» № 758 від 12 липня 2015 року [2].

Література:

1. Academic Integrity Program [Електронний ресурс] // Curtin University. Режим доступу: <http://academicintegrity.curtin.edu.au/students/AIP.cfm>

2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>

3. Шрамко Я. Що поганого в плагіаті і як з ним боротися. URL: <https://kdpu.edu.ua/blogs/2018/10/18/shho-poganogo-v-plagiati-i-yak-iz-nym-borotysya/>

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА МЕТА РОЗРОБЛЕННЯ

Циганов О. Г.

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

На сучасному етапі державного розвитку України питання національної безпеки й оборони набуло не лише пріоритетного, а й екзистенційного характеру. З огляду на триваючу повномасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України, а також трансформацію глобального безпекового середовища, що супроводжується зростанням нестабільності, руйнуванням системи міжнародного порядку, появою нових форм воєнних, інформаційних, кібер- і гібридних загроз, виникає об'єктивна потреба у докорінному оновленні нормативно-правових засад функціонування сектору безпеки і оборони.

Чинне безпекове та оборонне законодавство України значною мірою містить рудименти нормативних конструкцій, сформованих у минулі періоди, що не повною мірою відповідають реаліям асиметричної та гібридної війни, новим загрозам і викликам, які постали перед нашою країною з початком повномасштабного російського вторгнення. Водночас законодавство цієї сфери часто фрагментарне, недостатньо узгоджене й не забезпечує системного підходу до формування комплексної стратегії національної безпеки та оборони.

Такий стан речей ускладнює впровадження ефективної, прозорої та демократично контрольованої безпекової політики, орієнтованої на захист прав і свобод громадян, державного суверенітету

й територіальної цілісності відповідно до євроатлантичного курсу України.

З огляду на це постає нагальна потреба перегляду існуючого підходу до регулювання суспільних відносин у сфері безпеки та оборони з метою побудови цілісної, логічної та ефективної моделі відповідного правового поля з урахуванням пріоритетних напрямів державної політики у цій сфері.

Отже, розроблення наукової концепції розвитку законодавства України у сфері національної безпеки і оборони є об'єктивно необхідним та своєчасним кроком, зумовленим комплексом внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на безпекову політику України.

Відповідно до частини четвертої статті 22 Закону України «Про правотворчу діяльність», наукова концепція розвитку законодавства України є документом юридичного прогнозування рекомендаційного характеру, в якому на теоретико-емпіричній основі здійснюється системне прогнозування розвитку законодавства України, його окремих сфер, галузей та напрямів [1]. У «Юридичній енциклопедії» наведено наступне визначення: «Концепція правова – провідна ідея, точка зору на те або інше правове явище ... схвалені у встановленому порядку, кладуться в основу відповідних організаційних заходів, законодавчих актів, рішень тощо» [2, с. 339].

Головною метою наукової концепції розвитку законодавства України у сфері національної безпеки і оборони є формування цілісного, системного і науково обґрунтованого підходу до вдосконалення законодавства України у зазначеній сфері, яке б забезпечувало:

- ефективне функціонування сектору безпеки і оборони в умовах збройної агресії та повоєнного відновлення;
- приведення національної нормативної бази у відповідність до стандартів Європейського Союзу, НАТО та міжнародного права;
- посилення демократичного контролю, публічності, прозорості та правової визначеності в діяльності органів національної безпеки, оборони та правопорядку;
- гарантії верховенства права, прав людини і основоположних свобод у всіх напрямках безпекової політики.

Література:

1. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/3354-IX#Text> (дата звернення: 30.08.2025).

2. Шемшученко Ю. С. Концепція правова // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3: К-М. 792 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ХІМІЇ

Часова Е. В.

*кандидат хімічних наук, доцент,
доцент кафедри збагачення корисних копалин і хімії
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

Штучний інтелект (ШІ) виступає ключовою рушійною силою сучасного суспільного розвитку. Його впровадження суттєво трансформує наукову сферу, відкриваючи нові можливості для досліджень та сприяючи модернізації наукової освіти.

Останнім часом штучний інтелект стрімко інтегрується в хімію, змінюючи традиційні підходи до досліджень і розробок, відкриваючи нові можливості для моделювання, прогнозування та оптимізації хімічних процесів.

Можна розглянути кілька основних напрямів впливу ШІ в хімії.

1. Аналіз великої кількості даних:

ШІ може обробляти велику кількість даних, які отримані з хімічних експериментів, наукових статей та баз даних, встановлює закономірності і тенденції, які для людини можуть бути непомітними. ШІ здатний встановити закономірності та виділити ключові моменти з величезних масивів інформації.

Це дає вченим можливість приймати більш обґрунтовані рішення, передбачати несподівані результати та будувати моделі складніших хімічних процесів. Наприклад, дослідники здатні передбачати, як нові сплави або композити реагуватимуть на зміни умов. Це створює можливості для формування інноваційних матеріалів із підвищеною стійкістю та ефективністю.

2. Передбачуване моделювання матеріалів:

ШІ допомагає у розробці нових матеріалів завдяки можливості прогнозувати їх фізико – хімічні властивості, такі як розчинність, температурна стійкість, хімічна активність (або біологічна активність) або токсичність. Наприклад, застосування нейронних мереж для прогнозування властивостей наноматеріалів або каталізаторів, що має важливе значення.

3. Синтез та автоматизація. Роботизований синтез:

ШІ може керувати роботизованими системами, автоматизує процес синтезу амічних сполук, що дозволяє проводити довготривалі експерименти без участі людини. На ШІ не впливає обмеження

традиційної вченої освіти та наукової інтуїції. Також робот може працювати зі сполуками, які небезпечні для людини.

4. Прискорення розробки ліків:

Одне з найбільш значних застосувань ШІ – це скорочення термінів розробки ліків та коштів порівняно з традиційними методами скринінгу та синтезу сполук. ШІ аналізує великі масиви даних про структуру білків і хімічних сполук, прогножуючи їхню взаємодію, ефективність та безпеку.

Аналізуючи біологічні дані, ШІ допомагає передбачити профілі ефективності та безпеки ліків, скорочуючи час від лабораторії до продажу. Це вже дало свій результат у розробці ліків проти рідкісних захворювань та при створенні терапій проти COVID-19. Багато фармацевтичних компаній використовують ШІ для пошука нових лікарських препаратів. Крім того, застосування ШІ в медицині дозволяє розробляти персоналізовані підходи до лікування, враховуючи індивідуальні особливості пацієнтів.

Однак, разом з усіма перевагами цей метод у розробці нових ліків має ряд недоліків, такі як: відсутність прозорості, обмежена здатність інтерпретації результатів. Тому моделі на основі ШІ слід поєднувати з традиційними експериментальними методами для забезпечення безпеки та ефективності ліків.

В сучасній медицині з'явився новий напрям досліджень – розробка технологій клік – хімії та біортогональної хімії, тобто спостереження за хімічними процесами, які відбуваються в живих клітинах, не пошкоджуючи їх, що дає унікальну можливість вивчати захворювання в середині клітини, а також у складних організмах. ШІ відіграє особливо важливу роль в розробці ліків від онкологічних захворювань. Спрощено кажучи, ШІ перетворюватиме те, що потрібно раковій клітині, щоб залишитись живою, на те, що її вбиватиме.

5. Використання ШІ в аналітичній хімії

Застосування ШІ в інтерпретації спектроскопічних даних стало сферою досліджень, яка швидко розширюється, завдяки здатності отримувати значущу інформацію зі складних наборів даних. Спектроскопія, яка включає вимірювання та інтерпретацію взаємодії між речовиною та електромагнітним випромінюванням, генерує великі обсяги даних, які може бути важко аналізувати вручну. Стрімкий розвиток ШІ змінює наукові напрямки хімії, спрощуючи завдання, які стоять перед хіміками, в тому числі перед хіміками – аналітиками.

Комбінації методів мас – спектроскопії, спектрометрії та ШІ підвищити точність діагностування різних біозразків, таких як плазма крові, сироватка, сечовина і тканини.

Іншим напрямом використання ШІ в аналітичній хімії є інтеграція ШІ в хроматографічну техніку і це значний прогрес у хімічному та біохімічному аналізі.

Хроматографія – це основний метод, що використовується для очищення білкових субодиниць вакцин. Хроматографічний підхід також може надати якісну інформацію про ліки, особливо для неідентифікованої суміші. А ШІ може ефективно аналізувати великі масиви даних і спростити ідентифікацію та розділення речовин. І таким чином, такі гібридні методи виявились більш надійними і більш точними, ніж традиційні.

Таким чином, використання ШІ в хімії відкриває нові можливості для аналізу складних хімічних даних, автоматизації рутинних операцій і прискорення наукових відкриттів.

Дослідження у цій галузі має не лише теоретичну цінність, але й великий практичний потенціал не тільки для хімії, але і для медицини, матеріалознавства, екології, геології та інших дисциплін.

ЦИФРОВА ЕТИКА ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Шкварилук М. В.

PhD (Менеджмент),

старший викладач кафедри бізнесу та управління

Університет Короля Данила

м. Івано-Франківськ, Україна

Трансформація освітнього середовища в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, зокрема генеративного штучного інтелекту (ШІ), зумовила необхідність перегляду традиційних уявлень про академічну доброчесність. Якщо раніше вона асоціювалася насамперед із дотриманням правил уникнення плагіату та чесного оцінювання, то сьогодні мова йде про її нове осмислення – як комплексної педагогічної, етичної та філософської категорії. Академічна доброчесність перестає бути лише зовнішнім регламентом – вона набуває рис внутрішньої норми, ціннісної установки та сталого способу академічного й соціального буття. У цьому контексті актуальним є пошук балансу між використанням цифрових інструментів і збереженням глибинних засад освіти, що спираються на критичне мислення, відповідальність і чесність.

З огляду на легкість використання інструментів ШІ у повсякденному житті, навчанні та професійній діяльності, ключовим викликом для сучасної вищої освіти стає формування культури свідомого, відповідального й доброчесного користування такими технологіями. Дослідження, проведені у 2024 році (зокрема С. Паламар і М. Науменко), підтверджують зростання популярності таких інструментів, як ChatGPT, Bard, Copilot серед здобувачів вищої освіти, але водночас засвідчують недостатній рівень розуміння меж етичного їх використання. Значна частина студентів або не усвідомлює, коли використання ШІ переходить межі академічної доброчесності, або не володіє навичками критичної оцінки, перевірки та інтерпретації інформації, створеної за допомогою генеративних технологій. У цьому контексті важливим стає розвиток цифрової медіаграмотності як компонента академічної культури, зокрема її практичне впровадження в навчальні курси, тренінги, систему оцінювання. [1]

У цих умовах особливої ваги набуває роль викладача як не лише транслятора знань, а як провідника цінностей та наставника у сфері цифрової етики. Викладач покликаний не лише контролювати дотримання формальних стандартів, а й створювати педагогічне середовище, в якому доброчесність є органічною складовою академічної культури. Це передбачає нові підходи до організації навчального процесу: формування завдань, які стимулюють самостійне мислення; розробку методів оцінювання, що вимагають глибокого осмислення; побудову відкритого діалогу зі студентами щодо меж використання ШІ. Етична роль викладача полягає не в репресивному контролі, а у вихованні внутрішньої академічної відповідальності.

Поляризоване сприйняття ШІ як або забороненого явища, або універсального вирішення освітніх завдань не відповідає складності сучасного освітнього ландшафту. Важливо відмовитися від спрощених уявлень про ШІ як виключно загрозу або абсолютне благо. Світова освітня практика демонструє перехід від заборон до відповідального використання. Наприклад, в Університеті Гонконгу у 2023 році було заборонено використання ChatGPT без письмового дозволу викладача, однак згодом акценти змістилися у бік впровадження програм AI-грамотності. У США понад 63 % дослідницьких університетів підтримують інтеграцію генеративного ШІ в освітній процес, надаючи викладачам методичну підтримку та етичні орієнтири. Британські університети, замість заборон, розробляють інституційні політики відповідального використання AI, включно з адаптацією форм оцінювання. В Індії, зокрема в ІТ Делі, створено комітети з етики ШІ, які забезпечують студентів доступом до інструментів та навчанням доброчесного їх застосування. Це свідчить про прагнення поєднати

інновації з етичними стандартами та забезпечити прозорість, справедливість і розвиток. [3]

ІІІ має розглядатись не як джерело готових відповідей, які можна без перевірки інтегрувати у власну діяльність, а як інструмент аналітичної, пошукової та методичної підтримки. Його використання повинно бути дозованим, свідомим, контрольованим і поєднаним із критичним мисленням. Студент не повинен втрачати суб'єктність – він має зберігати здатність аналізувати, осмислювати, сумніватися і формувати індивідуальну позицію. Саме така модель дозволить не лише забезпечити академічну доброчесність, а й сформувати професійно зрілу особистість.

Викладач, зі свого боку, має демонструвати приклад етичної цифрової поведінки, відкрито користуючись інструментами ІІІ у професійній діяльності як додатковим джерелом підтримки, аналізу або генерації ідей. Це не лише формує довіру, а й підкреслює, що ІІІ – це легітимний інструмент в освітньому процесі. Важливо не приховувати його використання, а показувати на власному прикладі: ІІІ може допомагати – проте він не є заміником мислення, аналізу чи педагогічної інтуїції. Людина залишається центральним суб'єктом знання, а ІІІ – лише підтримкою. Такий приклад формує не тільки навички, але й культуру. Успішна педагогічна стратегія передбачає не лише озброєння студентів інструментами, а й формування внутрішнього етичного компаса у взаємодії з цими інструментами.

Таким чином, академічна доброчесність у цифрову епоху не є протиставленням новітнім технологіям, а навпаки – виступає як етичний фільтр взаємодії з ними. Вона потребує переосмислення ролі викладача: не як пасивного ретранслятора знань, а як активного провідника цифрової культури, наставника, здатного формувати не лише інтелектуальний потенціал студентів, а й їхню ціннісну орієнтацію. В умовах стрімкої диджиталізації освіта має не обмежувати доступ до інструментів штучного інтелекту, а навчати критично з ними працювати, усвідомлювати межі їх використання та зберігати автономність мислення. Саме через поєднання принципів доброчесності, критичного мислення та цифрової грамотності відкривається шлях до справжньої трансформації освіти – від відтворення інформації до формування творчої, відповідальної та етично свідомої особистості.

Література:

1. Паламар, Світлана Павлівна та Науменко, Марина Сергіївна (2024). Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*. 1 (44). С. 68–83. ISSN 2312-5829

2. ChatGPT in education // Wikipedia. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/ChatGPT_in_education?utm_source=chatgpt.com

3. Tripathi U. Uniform AI transparency framework across IITs to ensure ethical use by students // Education Times. 2025, 14 червня. Режим доступу: <https://www.educationtimes.com/article/campus-beat-college-life/99738758/uniform-ai-transparency-framework-across-iits-to-ensure-ethical-use-by-students>

ПЕРЕДУМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ПОРУШЕННІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ

Шовкопляс Т. В.

*кандидат фізико-математичних наук,
асистент кафедри загальної математики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Роль та можливості штучного інтелекту у різних сферах. Останнім часом штучний інтелект всеохоплююче увійшов в наше життя. Він поступово проникає в різноманітні сфери та галузі, в багатьох з яких відіграє вагомий роль. Штучний інтелект має застосування в різних галузях та напрямках: в галузях освіти, медицини, бухгалтерії, біології, біотехнологій; при заданні пошуку google, перекладу текстів, у використанні дизайн-технологій, і т. д. Штучний інтелект перебрав на себе багато функцій і дій, що попередньо виконувала людина, тим самим значно спростивши та пришвидшивши роботу фаховим працівникам. Але такі досягнення з вдосконалення ШІ-технологій, є результатом довготривалої, якісної та злагодженої роботи спеціалістів, спеціалізованих відділів та навіть цілих інститутів.

Застосування штучного інтелекту дозволяє систематизувати роботу, швидше працювати з великими масивами даних та обробляти інформацію, надану в них, генерувати тематичні тексти, готувати презентації.

Можливості штучного інтелекту дозволяють заощадити час при виконанні багатьох завдань, в той же час, при застосуванні штучного інтелекту виникає питання якісного і достовірного виконання завдань штучним інтелектом. Інколи штучний інтелект може не вірно зрозуміти

поставлену перед ним задачу, і тому, шукаючи відповіді на поставлене завдання, штучний інтелект у своїх відповідях може трохи відійти від поставленого питання. Щоб цього не відбулося, при застосуванні штучного інтелекту потрібно якомога чіткіше і конкретніше формулювати питання. Іноколи навіть при чіткій і конкретній постановці питання при здійсненні запиту і очікуванні відповіді від штучного інтелекту, можна отримати некоректну відповідь. Це пов'язано з тим, що штучний інтелект не завжди володіє засобами і механізмами, спроможними чітко зрозуміти завдання і знайти вірну та чітку відповідь.

Але принцип роботи штучного інтелекту утворений таким чином, що штучний інтелект здатен опрацьовувати і аналізувати задачі, які він попередньо не вирішив, і на майбутнє удосконалювати методи та підходи до вирішення аналогічних завдань.

Штучний інтелект в освіті та академічна доброчесність. Існування штучного інтелекту в освіті надає багато можливостей при викладанні матеріалу та донесенні його до здобувача. Освіта охоплює в собі викладання, самоосвіту, перевірку здобутих знань. При викладанні певного предмету педагогічні та науково-педагогічні працівники крім класичного формату матеріалу практикують застосування штучного інтелекту з метою створення презентацій для викладання матеріалу, тестів, контрольних завдань, матеріалів для самостійного вивчення.

Звичайно, всі ці можливості сприяють вдосконаленню методів викладання, сприйняття та засвоєння матеріалу. Досягнення штучного інтелекту дозволяють підготувати доповідь, реферат, розв'язати задачі з фізики, алгебри, геометрії та отримати детальне пояснення розв'язку розглядуваних задач.

Деякі здобувачі освіти, при виконанні домашніх завдань, виконують задані завдання не самостійно, а використовуючи засоби штучного інтелекту, звичайно, таким чином, порушуючи академічну доброчесність [1]. Не завжди здобувачі освіти розуміють, що такими діями вони перш за все шкодять собі, не отримавши необхідні знання з розглядуваних питань. Порушення здобувачем освіти академічної доброчесності, використовуючи можливості штучного інтелекту, передус перш за все невміння або відсутність часу опрацьовувати навчальний матеріал, і тут, як ніколи, актуальна теза: «основне вміння – це вміння вчитися». Як не дивно, але далеко не всі здобувачі освіти вміють організовувати і вибудовувати свій навчальний процес. Також, на порушення здобувачем освіти академічної доброчесності, впливає страх отримати оцінку, яка не відповідає очікуванням здобувача освіти, страх виглядати гіршим серед інших здобувачів освіти, страх зізнатися батькам, коли отримано не високі оцінки, а батьки наполягають

та вимагають отримання високих оцінок. Також до списування та використання штучного інтелекту здобувачів освіти спонукає нерозуміння та неспроможність самостійно розібратися в певних навчальних темах, що інколи є наслідком сором'язливості та страху здобувача освіти зізнатися в нерозумінні певної тематики і при цьому звернутися з проханням до педагогічного/науково-педагогічного працівника ще раз пояснити незрозумілі питання. Тоді, в такому випадку педагогічному/науково-педагогічному працівнику необхідно встановити довірливі контакти з аудиторією здобувачів освіти і донести до аудиторії, що не потрібно соромитися задавати питання, потрібно питати все, що не зрозуміло. Важливо знати: «безглуздох» питань не буває, всі питання важливі.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (Стаття 42).

СУЧАСНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Шомпол О. А.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри екологічного права
Навчально-науковий інститут права*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В сучасних умовах формування інформаційного суспільства, широкого використання інновацій та здобутків науки, стрімкий розвиток використання технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) в різних сферах існування людини сформувалася потреба у чіткій правовій регламентації такого використання. Слід зазначити, що створення ШІ його розробниками поставило перед людством величезний спектр проблем та викликів різноманітного характеру (моральних, етичних, правових, економічних, технічних та політичних тощо), на які людство можливо і нездатне сьогодні знайти адекватної відповіді. Однією з найпопулярніших наукових видань, в якому розглядаються ризики запровадження та поширення ШІ є «Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies» [1] («Суперінтелект: шляхи, небезпеки, стратегії») (2014 р., перевидання 2016 р.) шведського

філософа Ніка Бострома (Nick Bostrom). Автор аналізує не тільки розвиток ШІ та переваги для людства, але і загрози від його використання (особливо з моменту, коли мислення ШІ досягне рівня мислення людини). Серед засобів стримування і контролю та попередження негативних аспектів використання ШІ, Нік Бостром називає необхідність застосування алгоритмічних обмежень, здійснення етичного програмування та формування міжнародного регулювання розвитку ШІ [1]. Один із розробників ШІ, Джеффрі Хінтон (Geoffrey Hinton) також попереджає про небезпеку його використання. Джеффрі Хінтон 1 травня 2023 року в соціальній мережі X підтвердив своє звільнення із Google, щоб мати можливість відкрито та неупереджено говорити про ризики і небезпеки використання ШІ. Все зазначене змушує суспільство, держави, правників, науковців та винахідників, та кожного замислитися над пошуком дієвих засобів та вироблення умов, які дозволять убезпечити людство від ризиків використання ШІ. Вочевидь, що такі засоби мають бути не тільки правовими, адже право як соціальне явище має межі свого регулювання та впливу.

На сьогодні активно розвивається правове регулювання використання ШІ, як на рівні самих держав, так і на рівні міжнародному та Європейського Союзу.

За результатами аналізу національних стратегій розвитку ШІ, а також підходів щодо регулювання відносин щодо використання штучного інтелекту, на думку О.В. Костенка [2], можна умовно поділити держави на три групи: В цілому стратегії розвитку ШІ можливо поділити на три основні групи: 1) перша група держав, яка характеризується реалістичним ставленням до формування стратегій ШІ, глибоким аналізом не тільки стану сфери застосування ШІ в країні, але й дійсних майбутніх потреб її розвитку. Стратегії держав першої групи можна охарактеризувати як такі, що мають деталізовані плани та завдання для кожного етапу розвитку ШІ, а також завдання для державних органів та наукових установ щодо контрольних точок виконання поставлених завдань (наприклад, США, Японія, Південна Корея); 2) стратегії другої групи держав можна охарактеризувати як такі, що притримуються ґрунтового та прагматичного підходу у визначенні цілей та етапів їх досягнення, враховуючи реальні потреби держави та формування окремих унікальних завдань та цілей розвитку ШІ (наприклад, Литва, Мальта, Люксембург); 3) стратегії країн третьої групи передбачають у формалізованому вигляді базові цілі розвитку країни в напрямку впровадження технологій із застосуванням ШІ, в окремих сферах суспільної діяльності (наприклад, Австралія, Австрія, Іспанія, Катар, Португалія, Кіпр, Нова Зеландія, Швейцарія) [2, 3].

За висновками досліджень Дослідницької служби Верховної Ради України щодо питань порівняльного законодавства у сфері використання технологій штучного інтелекту, стану та перспективи розвитку законодавства ЄС та інших держав світу [3, 4], Україну можна віднести до країн третьої групи, оскільки на національному рівні закладені базові орієнтири і цілі використання технологій ШІ в різних сферах суспільного життя та економіки. В 2020 році в Україні була схвалена Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. [5], якою визначено тільки загальні цілі та завдання використання технологій ШІ. Важливим кроком у регулюванні використання ШІ та захисту авторських та суміжних прав, стало прийняття 1 грудня 2022 року в новій редакції закону України «Про авторське право та суміжні права» [6], який почав діяти з 1 січня 2023 року та визначив правовий режим для об'єктів, які були створені із використанням технологій ШІ. Положеннями зазначеного закону закріплюється право особливого роду (*sui generis*) для захисту неоригінальних творів, які створені комп'ютерними технологіями ШІ. Для більш ефективного захисту прав інтелектуальної власності Міністерством цифрової трансформації України, за підтримки міжнародних організацій були розроблені практичні рекомендації – «Біла книга регулювання використання ШІ в Україні: бачення Мінцифри» [7]. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р. було схвалено План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки [8], проте це тільки перші кроки у регулюванні відносин в цій сфері.

В межах Європейського Союзу стрімко розвивається законодавче регулювання використання ШІ, прийнято один з найбільш ґрунтовних (з точки зору обсягу питань, які він регулює) законів в світі – Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року, який встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (Закон ЄС про штучний інтелект) [9]. Прийняття такого акту ЄС має важливе значення для України, що виконує низку зобов'язань як країна -кандидат на вступ до Європейського Союзу і є орієнтиром в питаннях розвитку національного законодавства щодо використання технологій ШІ.

Література:

1. Nick Bostrom. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Reprint Edition. *Oxford University Press*. May 1, 2016. 432 p. ISBN-13978-0198739838

2. Костенко О. В. Аналіз національних стратегій розвитку штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2022. № 2. С. 58–69. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.2\(41\).270365](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.2(41).270365)

3. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства у сфері використання технологій штучного інтелекту (стан та перспективи розвитку законодавства ЄС та інших держав світу). Дослідницька служба Верховної Ради України, 2022 р. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32500.pdf>

4. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства у сфері використання технологій штучного інтелекту в Україні, країнах Європи та США. Дослідницька служба Верховної Ради України, липень 2025 р. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33722.pdf>

5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

6. Про авторське право та суміжні права: закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>

7. Біла книга регулювання використання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Версія для консультацій. Червень 2024 р. URL: <https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf>

8. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-%D1%80#Text>

9. Regulation (EU) 2024/1689 of The European Parliament and of The Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401689

СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Щербина К. К.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри машинобудування, мехатроніки і робототехніки
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Немченко Т. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

У сучасну добу цифровізації освіти та науки питання академічної доброчесності набуває особливого значення, позаяк стрімкий розвиток цифрових технологій і штучного інтелекту створює нові можливості та виклики для здобувачів вищої освіти та дослідників. Зокрема, використання генеративних мовних моделей, систем автоматизованого перекладу та інструментів обробки даних трансформують освітній процес, водночас породжуючи ризики поширення нових форм плагіату, самоплагіату та фальсифікації результатів.

Аналізуючи українське законодавство, зокрема, ст. 42 Закону України «Про освіту» маємо наголосити, що в українському освітньому середовищі академічна доброчесність визнається ключовою цінністю сучасної академічної спільноти [1], що резонує із стандартами, прийнятими в глобалізованому освітньому просторі, де практики Європейського Союзу, настанови UNESCO та ініціативи Ради Європи (зокрема платформи ETINED) формують міжнародні стандарти етичної поведінки в освіті та науці [2–4].

На сьогоднішній день особливої уваги потребує питання балансу між використанням інноваційних цифрових інструментів та дотриманням принципів чесності, прозорості та відповідальності. Сучасні дослідження демонструють, що саме академічна доброчесність виступає стримуючим фактором зловживання штучним інтелектом, тоді як культура доброчесності формує здатність академічної спільноти адаптувати технології етично й без шкоди для якості освіти [5, 6]. Відповідно, стратегія забезпечення академічної доброчесності з урахуванням викликів цифрового середовища має передбачати не лише регулятивні заходи та контрольні механізми, але й системне

формування цінностей, розвиток цифрової грамотності й критичного мислення учасників освітнього процесу.

Зокрема, на наше переконання, вона має включати комплекс заходів, спрямованих на інтеграцію принципів етики та відповідальності в усі рівні освітнього процесу. Передусім ідеться про інституціоналізацію політик використання штучного інтелекту, які чітко визначатимуть межі допустимого застосування технологій у навчанні та дослідженнях, забезпечуватимуть прозорість і декларування випадків використання AI-інструментів та передбачатимуть відповідальність здобувачів за результати, створені з їхньою допомогою. Зауважимо, що такі політики повинні гармонізуватися з європейськими та міжнародними стандартами, що підвищить довіру до українського освітнього простору в глобальному контексті.

Важливим кроком має бути формування культури доброчесності для всіх учасників академічного середовища для забезпечення обізнаності з ключових питань даної проблематики та усвідомлення наслідків і відповідальності у разі порушення основних норм та вимог. Відповідно, необхідним є включення обов'язкових освітніх модулів з академічної доброчесності, цифрової етики та інформаційної безпеки до навчального процесу. Особливий акцент варто зробити також на розвитку критичного мислення, здатності аналізувати достовірність джерел та вміння інтегрувати цифрові інструменти в навчальну й наукову діяльність етично, не порушуючи чинні правила. Паралельно з даним процесом варто приділити увагу системному підвищенню цифрової компетентності педагогічного та науково-педагогічному персоналу освітньої галузі. Як підкреслюють дослідники [6], одним з ключових бар'єрів є необізнаність викладачів щодо можливостей і ризиків застосування ІІІ та цифрових агентів.

Логічним в даному ключі є формування обов'язкових механізмів моніторингу та верифікації, які базуються на поєднанні технологічних (антиплагіатні системи, AI-детектори) та педагогічних (самоперевірка, рефлексивний аналіз) підходів. Водночас головним завданням цих механізмів є не лише контроль і покарання, а й навчання здобувачів та викладачів етично працювати з даними, текстами та алгоритмами.

Наголосимо, що стратегія забезпечення академічної доброчесності в цифровому середовищі повинна розглядатися не як обмежувальний інструмент, а як ціннісно орієнтована модель розвитку освіти, що поєднуватиме нормативне регулювання, педагогічну інноваційність та міжнародні стандарти етики. Відповідно, її реалізація стане підґрунтям для формування академічної культури, у якій штучний інтелект сприймається не як загроза, а як ресурс, що потребує усвідомленого й відповідального застосування.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3#Text>
2. European Code of Conduct for Research Integrity: 2023 Revised Edition. *European Federation of Academies of Sciences and Humanities*. URL: <https://allea.org/portfolio-item/european-code-of-conduct-2023>
3. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/recommendation-ethics-artificial-intelligence>
4. Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education. URL: <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education>
5. Bin-Nashwan S. A., Sadallah M., Bouteraa M. Use of ChatGPT in academia: Academic integrity hangs in the balance. *Technology in Society*. 2023. Vol. 75 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X23001756>
6. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1(44). С. 68–83. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.15>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВИКЛИК І РЕСУРС ДЛЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: РИЗИКИ, МОЖЛИВОСТІ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Юрса Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), академічна доброчесність постає як одна з ключових цінностей системи освіти. Виклики, пов'язані з використанням ШІ, змушують переосмислити не лише підходи до оцінювання знань, але й цінності, на яких ґрунтується академічне середовище.

Штучний інтелект дедалі активніше інтегрується в освітній процес. З одного боку, інструменти на кшталт ChatGPT, Grammarly чи DeepL можуть допомагати студентам у підготовці завдань, удосконаленні мовлення, формулюванні думок. І. Тодорова зазначає, що ефективно сформована академічна доброчесність має здатність задавати такий алгоритм поведінки, який законодавчо окреслює домовленість (пряму чи приховану) між усіма суб'єктами академічної спільноти – студентами, викладачами та керівництвом кафедри, факультету чи університету в цілому про недопустимість заборонених законом та совістю вчинків, прямо чи побічно спрямованих на отримання неправомірних переваг чи вигод в освітньому процесі [1, с. 202]. З іншого боку, їх використання породжує низку етичних дилем. Особливо проблемним є питання авторства: хто є автором тексту, створеного за допомогою штучного інтелекту – студент чи програма?

Ризики використання штучного інтелекту в контексті академічної доброчесності включають:

- зниження мотивації до самостійного мислення;
- поширення академічного шахрайства (здавання «згенерованих» робіт як власних);
- складність виявлення плагіату, адже штучний інтелек може створювати унікальні тексти;
- порушення принципу відповідальності за результати навчання.

Разом із тим, штучний інтелект може бути **потужним ресурсом** для підтримки академічної доброчесності. Наприклад:

- автоматизовані системи перевірки на плагіат допомагають виявляти недоброчесні практики;
- аналітичні інструменти дозволяють відстежувати типові помилки в роботах студентів;
- викладачі можуть створювати адаптивні тести або завдання, менш чутливі до автоматизованого виконання;
- нові формати контролю знань (рефлексивні есе, усні захисти, дослідницькі проекти) набувають актуальності, оскільки складніше підrobляються.

Виникає потреба у **формуванні етичних принципів використання штучного інтелекту в освіті**, зокрема:

- відкритість і прозорість: студент має повідомляти про використання допоміжних інструментів;
- визначення меж допустимого використання штучного інтелекту у навчальних завданнях;
- створення локальних політик академічної доброчесності, які враховують нові цифрові реалії;

- розвиток цифрової та інформаційної грамотності у студентів і викладачів.

Ключовим залишається питання: **як зберегти суть освіти в умовах стрімкого технологічного прогресу?** Штучний інтелект не повинен витіснити критичне мислення, творчість, рефлексію – навпаки, він має стимулювати розвиток цих навичок. Застосування штучного інтелекту повинно бути етичним, усвідомленим і підзвітним. Саме така позиція дозволить зберегти баланс між інноваційністю й академічною доброчесністю.

Слушно зауважили С. Шестакова, О. Сухомлинова й О. Задоріна, що академічну доброчесність без перебільшень варто розглядати як основоположний принцип в освітньому процесі, який обумовлює суворе дотримання етичних стандартів в освітній, науковій діяльності та інших сферах академічного життя людини. Принцип слугує фундаментом для підтримки довіри, високого рівня якості та цілісності академічного виробництва, а також спонукає до культивування відповідального й незалежного мислення серед представників студентської спільноти [2, с. 88]

Отже, штучний інтелект – це не лише виклик, а й шанс для освіти. Але лише за умови, що ми навчимося його використовувати відповідально. Тоді академічна доброчесність не ослабне, а навпаки – отримає нові інструменти для свого утвердження.

Література:

1. Тодорова І. С. Компоненти академічної доброчесності студентів та умови її формування. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 24. С. 199–205.

2. Шестакова С. О., Сухомлинова О. В., Задоріна О. М. Академічна доброчесність: практика дотримання у зарубіжних країнах. *Молодь і ринок*. 2023. № 9(217). С. 87–91.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

4 серпня – 14 вересня 2025 року

Підписано до друку 15.09.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,74. Тираж 100. Замовлення № 1025-091.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.